

ЄВГЕН МАЛАНЮК

ПОЕЗІЇ В ОДНОМУ ТОМІ

ВИДАНО

Науковим Товариством ім. Шевченка в Америці
і Українською Вільною Академією Наук
у США за матеріальною допомогою
Східньо-Європейського Фонду

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА В АМЕРИЦІ
НЬЮ — ЙОРК
1954

Зміст

ПЕРЕДМОВА.....	7
СТИЛЕТ І СТИЛОС.....	8
Стилет чи стилос.....	9
БІОГРАФІЯ.....	10
ЗЛОВІСНЕ.....	12
З “СУЧАСНИКІВ”.....	13
І час настав. І сталося вічне.....	15
ВЕЧІР.....	16
Несамовитим криком крові... ..	17
УРИВОК З ПОЕМИ.....	18
ГЕРБАРІЙ.....	21
ЛИСТ.....	22
ПІД ЧУЖИМ НЕБОМ.....	23
ІСХОД.....	26
З „ЄВАНГЕЛІЇ ПІЛЬ”.....	27
ПСАЛЬМИ СТЕПУ.....	28
ВІТРИ ІСТОРІЇ.....	32
ЗЕМЛЯ Й ЗАЛІЗО	34
НАПИС НА КНИЗІ ВІРШІВ.....	35
З „ПОЛИНУ”.....	37
СЬОГОДНІ.....	40
Знаю — медом сонця, ой, Ладо.....	43
ВАРЯЗЬКА БАЛЯДА.....	44
З „ГОРОБИННОЇ НОЧІ”.....	47
ШЕВЧЕНКО.....	49
КУЛІШ.....	50
13 ЛИСТОПАДА 1920 р.....	51
З „ПОЛІТТЯ”.....	53
З „ВАРЯГІВ”.....	55
ПРОЗРІННЯ.....	60
ЗЕМНА МАДОННА	63
Ще сяє день. Ще високо блакить... ..	64
ДУМИ МОЇ, ДУМИ... ..	65
БЕАТРІЧЕ.....	67
ПРАГА.....	68
A. D. MCMXXXIII.....	70
Відвіку покарано степом... ..	71

З „ЛЮДСЬКОГО”.....	72
З „НОЧЕЙ”.....	73
Українські візантійські очі	74
З „АНТИМАРІЇ”.....	75
З „ЧОРНОЇ ЕЛЛАДИ”.....	76
УБІЙНИКАМ.....	78
ДІВА-ОБИДА.....	80
НЕВИМОВНЕ.....	84
МОЛИТВА.....	86
З „ВАРЯЗЬКОЇ ВЕСНИ”.....	87
КИЇВ.....	89
І, дійсно, лист Ваш — подих моря	90
ЗЕМНА МАДОННА.....	91
Я знаю, що потрібно інших слів	92
САГА.....	93
ВІЗІЯ.....	94
ПЕРСТЕНЬ ПОЛІКРАТА.....	96
ДОЛЯ.....	97
ПРОВЕСНА.....	99
ВІЧНЕ.....	101
ЛИПЕНЬ.....	103
ДУМА.....	107
НОКТЮРН III.....	109
КАРПАТИ.....	110
ДВА СОНЕТИ	111
Крик Ксенофонових фаланг	113
БАЛТІЙСЬКА СЮЇТА.....	114
СВІЧАДО МОРЯ.....	118
СИМВОЛ.....	123
З „ПОЛТАВИ”.....	124
ДО ПОРТРЕТУ МАЗЕПИ.....	126
ВІД ВІКУ Й ДОНІНІ.....	127
ПЕРІКЛ.....	128
НАД МОГИЛОЮ ВАСИЛЯ ТЮТЮННИКА.....	130
ВОЛОДИМЕРІЯ.....	131
БАТЬКІВЩИНА.....	133
СОБОР.....	135
КИЇВ.....	137
ОДА ДО ПРИЙДЕШНЬОГО.....	139
МАЯКИ.....	141
ГОЛОСИ ЗЕМЛІ.....	143

ПІДСУМОК.....	156
ВЛАДА.....	157
Ми повертаємося всп'ять	158
СЕРПНЕВІ СТРОФИ.....	159
ПОЖНИВ'Я.....	160
Символ.....	161
ПРИСВЯТНІ СТРОФИ.....	162
ВЕЧІР.....	164
АЩЕ ЗАБУДУ ТЕБЕ	165
З ВАГОНУ.....	166
ТРИНАДЦЯТА ОСІНЬ.....	167
БУДНІ.....	169
БІЛИЙ ДЕНЬ.....	171
ПОХІД ОСЕНИ.....	172
Все вужчає коло	174
КІНЕЦЬ ПОЧАТКУ.....	175
Епічні будні в привидах утопій	178
TERTIA VIGILIA.....	179
Що Петроград	181
ІСТОРІЯ.....	182
СВІДОМІСТЬ.....	183
ТЕХНОКРАТІЯ.....	184
СПОГАД.....	185
ІСТОТНЕ.....	186
ПО КОЖНІЙ СТРАТІ.....	187
ФАВСТІВСЬКА НІЧ.....	188
ВОЯКИ.....	189
ЗОРІ ГАСНУТЬ.....	190
ОСТАННЯ ВЕСНА.....	191
А СИН ПИТАЄ.....	192
ВЛАДА.....	193
БЕРЕЗІЛЬ.....	194
ОДНА ПІСНЯ.....	196
БАТЬКІВЩИНІ.....	197
МОЛИТВА.....	198
З ЩОДЕННИКА.....	199
НАПЕРЕДОДНІ.....	200
НИНІ.....	202
ПОСТСКРІПТУМ.....	203
ДОБА.....	204
ДОСВІД.....	205

ПОБАЧЕННЯ.....	206
ПРОЩА	215
ІСХОД II.....	216
Навіть снитись мені не хочеш.....	218
ЛИСТОПАД.....	219
Щербатий місяць, мов розбитий щит.....	221
ПОДОРОЖНІ НОТАТКИ.....	222
ЗАКАРПАТТЯ.....	226
НАД ДНІСТРОМ.....	227
Акації цвітуть.....	230
ЮРІЄВІ ДАРАГАНОВІ.....	231
УРИВОК.....	234
В И С Л І Д.....	236
ДРУГЕ ПОСЛАНІЄ.....	237
25 ТРАВНЯ 1926 РОКУ.....	240
ДОБА.....	241
СЕРПЕНЬ.....	242
ГРАНИЦЯ.....	244
КАМІНЬ.....	245
ЛІРИЧНА ПАВЗА.....	246
МІСТО, ДЕ МИНАЛИ ДНІ.....	247
І ДЕНЬ, І НІЧ.....	251
ПІДСУМОК.....	252
ЛУНИ.....	254
МАРТІВСЬКІ ІДИ.....	255
ЕЛЕГІЇ.....	257
Розум меркне.....	260
Голос півстаречий.....	261
ЛІРИЧНА ПАВЗА.....	262
МІСЯЧНА СОНАТА.....	264
ПРИСВЯТА.....	268
ОСІННЯ ВЕСНА.....	269
ТРИ ПОЕЗІЇ.....	275
ДВІ ЕЛЕГІЇ.....	278
АЛЬБАТРОС.....	280
З ЩОДЕННИКА.....	281
ПАМ'ЯТЬ.....	283
ОСТАННІЙ ЛИСТ.....	284
КРАКІВ.....	285
СТАНІСЛАВ ВИСПЯНСЬКИЙ.....	286
МИКОЛІ ЗЕРОВУ.....	288

На палубі, під зорями, удвох... ..	289
З ЛІТОПИСУ.....	290
ПРОЛОГ.....	297
“СХІДНЯЧКА”.....	299
АТАВІСТИЧНЕ.....	300
ГІРКА ВЕСНА.....	302
З ВАГОНУ.....	304
ОДНОГО ДНЯ.....	305
НАД АТЛАНТИКОМ.....	306
Ти ніч оспівуєш.....	307
ПОДСБРАДЦІ.....	308
ВОЛИНСЬКЕ.....	310
НЬЮЙОРҚСЬКІ СТЕНОГРАМИ.....	312
ПІД НОВИЙ РІК.....	314

ПЕРЕДМОВА

Евген Маланюк, один з найвидатніших сучасних поетів, народився 1897 р. в степовій Україні, в родині козацько-чумацького походження. Закінчив Єлисаветську реальну школу та інженерний факультет Господарської Академії в Подєбрадах. Брав участь у війні за Державність. Від 1921. р. — емігрант. Досі видано такі книги його поезій:

<i>Стилет і Стилос</i>	<i>Под'єбради</i>	1924
<i>Гербарій</i>	<i>Гамбург</i>	1925
<i>Земля й Залізо</i>	<i>Париж</i>	1930
<i>Земна Мадонна</i>	<i>Львів</i>	1934
<i>Перстень Полікрата</i>	<i>Львів</i>	1939
<i>Вибрані поезії</i>	<i>Львів-Краків</i>	1943
<i>Влада</i>	<i>Філядельфія</i>	1951
<i>П'ята симфонія (поема)</i>	<i>Філядельфія</i>	1953

Окремі поезії Маланюка було перекладано на німецьку, чеську, російську, польську і французьку мови. Найбільша їх збірка в перекладі польського поета Чеслава Ястршембец-Козловського вийшла перед другою світовою війною у видавництві Гебетнера-Вольфа у Варшаві під наголовком: „*Hellada Stepowa*”.

Крім того, Маланюк є автором праць з ділянки мистецтва й культури, а також знаний як літературний критик.

До цього тому увійшов вибір з попередніх шести книг поезій та окрема книга „*Проща*”, яка друкується тут вперше.

СТИЛЕТ I СТИЛОС

1924

Стилет чи стилос...

*Стилет чи стилос? — не збагнув.
Двояко Вагаються трагічні терези.
Не кинувши у глиб надійний якор.
Пливу й пливу повз береги краси.*

*Там дивний ліс зідхає ароматом
І ввесь дзвенить од гимнів п'яних птиць,
Співа трава, ніким ще не зім'ята,
І вабить сном солодких таємниць.*

*Там зачарують гіпнотичні кобри
Під пестоці золотілих дів...
А тут — жаха набряклий вітром обрій:
Привабить, зрадить і віддасть воді.*

*Та тільки тут веселий галас бою —
Розгоном бур і божевіллям хвиль.
Безмежся! Зачарований тобою,
Пливу в тебе! В твій п'яний синій хміль!*

30.08.1924

БІОГРАФІЯ

1.

Завжди напружено, бо завжди — проти течій.
Завжди заслуханий: музика, самота.
Так, без шляху, без батька, без предтечі.
Так — навпростець — де спалює мета.

Все чути. Всім палать. Єдиним болем бути,
Тим криком, що горить в кривавім стиску уст,
І знати, що випало — загаснути забудим,
І спомином кінця — кісток народних хруст.

2.

Так вийшовши з глухого степу,
З зідхань страждальної землі,
Вирізьблюю німий життєпис
На дикім камені століть.

Так конструюю вічний образ
На сірім цоколі часу,
І мудрість протина, як кобра,
Гадючим зоренням красу.

І розраховує, й шепоче,
І виміряє кожен крок.
Лиш електрично колють очі
Крізь все мереживо морок.

Заплутуюсь густіш і гірше
Під діамантовий гіпноз,

І тільки бачу — камні, вірші,
І тільки чую — гул погроз.

І все боюсь: скінчиться термін,
А я не скінчу завдання
І попливу один, без керми,
У тьму вмираючого дня.

3.

Мушу випити келих до краю —
Полиновий мед самоти,
Так нещадно, так яро згораю. —
Чи ж побачиш, почувеш ти?

Недоріганим звірем — вітер
Проридає в страшний простор.
(Там жито — надовго збите,
Там чорним повітрям — мор)

А я мушу незморено-просто —
Смолоскипом Тобі Одній,
Я — кривавих шляхів апостол
В голубі не вечірні дні.

1924

ЗЛОВІСНЕ

Знов захід буряний. Недобрий.
Знов пророкує кров'ю літер,
Що ми загинем, яко обри,
Що буде степ, руїна й вітер,

Що почорніє світ цей білий,
Що все живе пожруть пожежі.
Що тільки віщій свист Сибілли
Лунатиме в сліпім безмежжі.

Сузір'ям скаже Бог вознести
У мертвім небі пентаграму,
И новий про це напише. Нестор
В самотній катакомбі храму.

1924

З “СУЧАСНИКІВ”

На межі двох епох, староруського золота повен,
Зазгучав сонценосно твій соняшно-ярий оркестр, —
І під сурму архангела рушив воскреслий човен,
І над гробом народу хитнувсь кам'яний його хрест.

І на древнім, на скитським, на кров'ю залитім просторі
Говорили могили, співали козацькі вітри.
І у літери тайн степовії склалися зорі,
Щоб пломінним пророцтвом означить початок пори.

Так зродився ти з хвиль злotosиніх космічних вібрацій,
Метеором огнистим ударив в дніпровські степи
І, здавалося, — вріс. І над плугом схилився до праці,
І вже мріяло серце про сонцем налиті снопи...

Вили бурі історії. Рвали й жбурляли відвічне.
О, ти знав, що тоді не сонети й октави, о, ні! —
Жорстко-ярим залізом ти пік одоробло північне
И клетотіла душа твоя в гнівнім, в смертельнім огні.

Раптом... брязнуло враз! І ридально навек розірвалось...
І бездонним проваллям дихнула порожня луна.
... від клярнета твого — пофарбована дудка зосталась
... в окривавлений Жовтень — ясна обернулась Весна.

І по синіх степах дикий вітер повівав примару,
Щоб журить і жахать... Замогильний доноситься спів.
І вночі мертвий місяць освітлить з-за сірої хмари
Божевільну Офелію — знов половецьких степів.

11.1924

І час настав. І сталось вічне...

І час настав. І сталось вічне.
Співали весняні вітри.
І вітер під снігами Січня
Ту зустріч подихом зустрів.

Які ж наворожили зорі,
Що два життя в людській імлі
Побачать віддалі прозорі,
Розквітнуть казкою землі!

Який же ангел зореокий
З нічних небес на нас вказав,
І Бог забув про синій спокій,
І в вічність нас заколисав!

І розійшовся, і розтанув
Цей бідний світ земних пустинь.
З-за міжпланетного туману
Безсмертя заясніла синь...

І вже не знав: ці очі вічні —
Чий — коханої? Сестри?
Ось.— Квітень розцвітає в Січні,
Співають весняні вітри.

26.021924

ВЕЧІР

Крізь заходу іконостас,
З нерукотворним ликом Бога,
Стомились спалені уста
Кричать анатему епохам.

Кривавляться сувої хмар
Повстань червленні орифлями
Й, під тиші похоронний марш,
У тьму згорають над полями.

В космічнім рокотанні лір
О, Сонце, отче злої тварі, —
Даремна кров твоїх офір
Перуновій прадавній ярі!

На полум'ї твоїм світи —
Не сплавить, не переробити,
І атоми не спиниш ти
Доконувать старі орбіти.

Згучить все та ж музику зор
Під скиптром диригента - Бога,
І заглуша сліпий простор
Мою анатему епохам.

1923

Несамовитим криком крові...

Несамовитим криком крові
Роздерлися Твої уста:
Сурмиш у рупор пурпуровий.
Вагітна бурями повстань!

Крізь чорних днів крижану хугу,
Крізь свист степів, крізь порох трун —
Виконуєш космічну фугу
На струнах зореметних рун.

З несамовитого Синаю
Ти — гураганом голосів —
Гукаєш, кличеш, проклинаєш,
В своїй розіп'ятій красі.

1923

УРИВОК З ПОЕМИ

Je suis un fils de cette race...

E. Verhaeren.

Внук кремезного чумака,
Січовика блідий праправнук, —
Я закохавсь в гучних віках,
Я волю полюбив державну.

І крізь папери, крізь перо,
Крізь дні буденні — богоданно
Рокоче запорозька кров
Міцних поплечників Богдана. —

Тих отаманів курінних,
Що, під гармати революцій.
Уміли кинуть п'яний сміх
В скривавлене обличчя — муці.

Чия залізна голова
І з-під катівської сокири
Жбурляла в чернь такі слова,
Що їй мороз ішов за шкіру.

Хто в дикий вихор гопака
Втіляв життя назустріч степу,
Й чия упевнена рука
Зміцняла сивого Мазепу.

Коли ж в батуринськім огні
Держава рухнула, тоді то
Вони взяли свячений ніж.

Залізняка майбутні діти!

Хай згинуло, хай загуло, —
Вони лишилися, як криця!
І жадний примус, жадне зло
їх не примусило скориться!

Херсонські прерії — мов Січ,
А кобзарем — херсонський вітер,
І рідним був одразу клич:
— Вставайте! Кайдани порвіте!

Бо ж там тече козацький Буг
Й — не раз червоная — Синюха,
А я там весен вербний пух
І дух землі — з дитинства нюхав.

Як не калічила Москва,
Не спокушав її розгон той, —
Та враз підвівсь і запалав,
І з серця кров'ю крикнув Гонта.

... Даремно, вороже, радій, —
Не паралітик, і не лірник
Народ мій — в гураган подій
Жбурне тобою ще, невірний!

Ще засилатимеш, на жаль,
До Києва послів московських, —
І по паркету наших заль
Ступати лаптю буде сковзько.

5.VI.1924

ГЕРБАРИЙ

ЛИСТ

*Перепрашаю, панно Ганно,
Що не забув Вас в бурі літ,
Що незагоєная рана
Й донині Ваш пекучий слід.*

*Вже апокаліпсом зарділи
Мого щоденника листки
Й квіток життя рожево-білі
Журливо жовкнуть пелюстки, —*

*Та страшно, страшно жити минулим...
Будучина сліпий туман —
Над мертвих днів глухим намулом
Ховає вогники оман.*

*А я, фігляр, неустанно
Життя обдурюю, меткий.
Що знов ось: Київ, панна Ганна.
Скупих листів скупі рядки.*

1923

ПІД ЧУЖИМ НЕБОМ

1.

Не треба ні паризьких бруків.
Ні Праги вулиць прастарих:
Все сняться матернії руки.
Стара солома рідних стріх.

Все сниться гук весни і вітер,
Веселий вітер світлих літ.
А — тут — молюсь, убогий митар,
Шукаю Твій вогненний слід...

Ні. Не знайти. Ніхто не знає,
Ніхто не чув Твоїх плачів.
Біля всесвітнього Синаю,
Як завше: золото й мечі.

2.

Десь сіре поле в чорних круках,
Що пророкують : кари! кар !
А я тут, на чужинних бруках,
Чужий — несучий тягар.

А я на полум'ї розлуки
Назавше спалюю роки,
І сниться степ Твій, сняться луки
І на узгір'ях — вітряки.

Там свист херсонського простору!
Там вітер з кришталевих хвиль!

А тут: в вікні опустиш стору —
І п'єш самотній, смертний біль.

3.

Несу отут страшний свій іспит
І знаю, що життя мине.
І мати, сидючи на призьбі,
Вже не вичікують мене.

Давно Євгена поминає
Запокой старенький піп,
За весною весна минає
Під запашне зідхання лип.

Все далі висиха Синюха,
Й линия її весела синь,
А вітер заголосить глухо
І пролітає в далечінь.
Сіріє стріха під дощами,
Вже й хата стала нетривка,
І мати слухають ночами
Бронхітне гавкання Бровка.

4.

По яких ще дорогах шукати причинної долі?
Перекотиполем блукати в яких степах?
Вітер грає, веселий, хвилюючись по роздоллю,
Від зруйнованих міст розвіває горілий пах.

Заховала перекупка-пам'ять всі сни глибоко,
Тільки будить горілка на чорнім шляху в корчмі,
Ніби в морок душі, в її цвинтарно-мертвий спокій

Після чарки отрути влітає соняшний чміль.

І ось все забуваю, і все зникає в сутінні.
Зостає лише рівний профіль і зоряний зір.
Та ще заграв глухих за плечима Твоїми тремтіння:
Всі принади Твоєї страшної краси.

1924.

5.

Кожен день тут проходить пустельний і легкий,
А Ти — там, за горами й ярами гориш.
Не допоможуть ні подорожі далекі,
Ні чужа далечінь, ні весна, ні Париж.

Заспокоїти серце? Та чим же? Та як же? —
Научи мене кров'ю Твоїх молитов!
Не допоможе ніхто. І не буде інакше.
І з сльозами моїми змішаю питво.

Що мені телефоти, версалі, експреси?
Нащо грім Аргентін? Чудеса Ніягар? —
Сниться синя Синюха і верби над плесом.
Вольний вітер Херсонщини, вітер-дудар.

Сниться гомін дубів прадідівський та річка,
Бідна хата та тепла долоня сестри...
Тільки б рідного поля зворушливу стрічка!
Тільки б сіра солома прабатьківських стріх!

1923

ІСХОД

Не забути тих днів ніколи:
Залишали останній шмат.
Гуркотіли й лякались кола
Під утомлений грім гармат.

Налітали зловісні птахи,
Доганяли сумний похід,
А потят ридав: На Захід... На Захід...
На Захід...
І услід — реготався Схід.

Роззявляв закривавлену пащу.
П'яний подих нудив, як смерть.
Де ж знайти нам за Тебе кращу
Серцем, повним Тобою вщерть?

1920

З „ЄВАНГЕЛІЇ ПІЛЬ”

Знову біблія літа розкрила
Сторінки заколосених піль.
Легкий вітер напружує крила
Гнати леготом золото хвиль.

Все забув: мої смутки і скрути,
Мої грішні, бездушні слова, —
Тут, на царині, Книгою Рути
Розгортаються справжні жнива.

Про святий пророкуючи голос,
Про Месію над морем пшениць,
Тут дзвенить обітницею колос,
Під косою схиляючись ниць.

Можна смерть лише смертю здолати,
Тільки в цім таємниця буття.
І зерно мусить вмерти, щоб дати
В життєдавчому житі — Життя.

Сонця співом дзвенять гострі коси,
Сонця спів в стиглім золоті нив,
І шумлять під косою покоси,
І в'язальниць доноситься спів.

1924.

ПСАЛЬМИ СТЕПУ

*Кривавії зорі світ повідають...
„Слово о Полку”.*

1.

Лежиш, скривавлена і скута,
Мов лебідь в лютім полоні.
Яка ж страшна Твоя покута!
Які глухі, жорстокі дні!

Міцна, як смерть. Твоя в'язниця,
В ній морок смороду і мла.
Невже ж Тобі ще може снитися,
Що вільна Ти колись була?

Що над ланів, співучим злотом:
Ти билась крилами в блакить?
А тут терпінням і скорботам
Життя віддало кожную мить.

А тут все тіло пражить сором
Гостріш, ніж біль найгірших кар, —
Коли Тебе розпусним зором
Нагую огляда владар.

Ні, Ти — не мати! Шал коханки
У чорнім полум'ї коси,
В обличчі степової бранки

Хміль половецької краси.

В очах звабливий морок ночі, —
З них кличе, кличе глибина,
А в диких рухах ще регоче
Ніким не займана весна.

Тебе б конем татарським гнати,
І, — тільки просвистить аркан, —
Покірливо підеш сама Ти
З лукавим усміхом у бран.

Привабливо-безсила й гарна —
Осяєш Ти чужий намет,
І хижий хан буде безкарно
Впивати уст отруйний мед.

Та хутко скінчиться відрада:
Засне він стомлений, в тобі ж
Прокинеться кривава зрада
І стисне віроломний ніж...

Блиснуть у тьмі вовчиці очі—
Лиш горло кров'ю захарчить, —
Ти в море степової ночі
Впірнеш русалкою умить.

І знову чарівне обличчя
Закриє половецький степ,
І знову ніч очей покличе —
Тебе спіймать, схопить Тебе б!

Тебе б конем татарським гнати,

Поки аркан не заспіва!
Бо ти ж коханка, а не мати,
Зрадлива бранко, степова!

3.

Хижі птиці летять зі Сходу
На червоному тлі пожеж,
Бачу, бачу Твою Голготу
І звідціль, з моїх мертвих меж.

Скитський вітер гуляє й нині,
Як тоді, пам'ятаєш Ти?
А степи Твої знов — пустині,
Хіба тільки нове — хрести.

Проорало глибоким плугом,
Кров'ю сіяв новий сіяч, —
Дике жито прийдеться другим

Поховай же страшний наш слід, —
Серцем спаленим все пережито
В апокаліпсі хижих літ.

4.

Прости, прости за богохульні вірші,
Прости тверді, зневажливі слова!
Гіркий наш вік, а ми ще, може, гірші.
Гіркі й пісні глуха душа співа.

Під грім гармат, під вітру подих дикий
Гула дудонь з-під варварських копит, —
Ми не зазнали іншої музики

І інших слів в вогні залізних літ.

Десь мудрим сном в архівах спали книги,
Ми ж з них хіба палили цигарки.
Пів-русини, а напів-печеніги, —
Наш навіть сміх був хмурий і гіркий.

То ж не дивуйсь, що, визволившись з брану,
Ти, зранена, зустріла нас, синів,
Що в дикім захваті ятрили кожну рану
Шаршавими руками дикунів.

Що в дикій пристрасті — Твоє тулили тіло.
І кожнен рвав до себе і радів,
А кров текла... І Ти заохолоділа
В палких руках закоханих катів.

Тепер, коли кругом руїни й вітер,
Я припадаю знов до Твоїх ніг, —
Прости, прости, — молю, невтішний митар,
Прости, що я — останній печеніг.

Прости, що я не син, не син Тобі ще,
Бо й Ти — не мати, бранко степова!
З Твоїх степів летять птахи зловіщі,
А я творю зневажливі слова.

*В таборі,
3-7.09.1923*

ВІТРИ ІСТОРІЇ

1.

Знов на Богдановій дідизні
Історії свистять вітри,
Скрегочуть місяці залізні
Неповторимої пори.

Ще не одно століття йтимеш
Метою перед рухом лав!
... І буде снитись бідний Тиміш,
І гук неодгуканих слав...

Ще не один раз все повториш
Під грім історії, як в снах,
І, може, тільки втретє створиш,
І втретє запала весна!

2.

Вітри історії розсіють
Готичні сутіні століть, —
Жагу ж зустрінути Месію
Водою днів не утолить.

Крилю голодний зір за обрій,
Обтятий Богом шестикрил,
Мій лютий плач, мій сміх недобрий,
Всі корчі демонської гри, —

Лукава пристрасть і лукавий
Холодний біль — Тобі! Тобі!

Не задля зла, не задля слави, —
Той дар гіркий віддай юрбі, —

Ні. Ось цей смолоскип поета
(В нім м'язи й мозок мій горять)
Несу туди, де мріють мети,
Де з крові родиться зоря,

Де хмарами скипілось небо
Під ярим полум'ям пожеж,
Де простір воловецьким степом.
Де дика далечінь — без меж.

Чингіз і нині отаман там,
І ніч чорніє день за днем...
Вчини ж цей щит мій адамантом!
Цей меч — архангела вогнем!

24. 04.1924

ЗЕМЛЯ Й ЗАЛІЗО

1930

НАПИС НА КНИЗІ ВІРШІВ

Напружений, незломно-гордий
Залізних імператор строф, —
Веду ці вірші, як когорти,
В обличчя творчих катастроф.

Позаду — збурений Батурин
В похмурих загравах облуд.
Вони ж металом — morituri—
Сурмлять майбутньому салют.

Важкі та мускулясті стопи
Пруживий одбивають ямб, —
Це дійсности, а не утопій
Звучить громовий дитирамб.

Ось — блиском — булаву гранчасту
Скеровую лише вперед:
Це ще не лет, але вже наступ.
Та він завису роздере.

Шматками розпадеться морок
І ти, нащадче мій, збагнеш,
Як крізь тисячолітній порох
Розгорнеться простір без меж.

Збагнеш оце, чим серце билось,
Який цей зір нагледів мет.
Чому стилетом був мій стилос
І стилосом бував стилет.

04.01.1925.

З „ПОЛИНУ”

1.

В твою далеку синь я обрїй відчинив,
Знемігся і припав — ковтати подих любий,
І сонцеокий день крізь дим далечини
Блакитним леготом і пестить, і голубить.

І в очі широчінь повіяла страшна,
І простір — свист степів — пронизує вітрами.
Це ж тисяча-яка засиніла весна?
У котре ж це гряде Ярило із дарами?

А ти — все та ж. Все — та ж. Розстань-дорога орд, —
Мандрівним племенам широкий шлях одвіку...
Коли ж струснеш цей пил? Повстанеш вся — акорд!
І лоно віддаси своєму Чоловіку!

2.

Не стомилась лежати шляхом,
Кочовничий крок, видно, легкий.
Так тепер — зі Сходу на Захід,
Як тоді — із варяг у греки.

Не стомилась — лежиш простерта,
Тяжко гупають в древні груди, —
Лиш — луна. Ні життя, ні смерти.
Довгий сон вікової отрути.

Довгий сон під склепінням неба
В тишині твоїй занімілій,

Правкраїнське радіо степу —
Не дає ні вітру, ні хвилі.

І живем за межею прокляття,
І чекаєм даремно і вперто.
І ввижається: гарби, багаття,
Дальні заграви, далеч простерта,

Крик гортанний потвор кососкулих.
Тупіт тисяч, дзичання, дудніння.
Свист степів, опівнічні гули,
Ніч — і ти, закривавлено-синя.

3.

На літопису незатертім
Креслю циклоїду доби, —
Ще тут в моїм земнім посмерті
Вібрують луни боротьби.
Смертельні спорохніли узи.
Хай неживий в земнім житті, —
Ще й досі чую грози музик
В моїй могильній самоті.

Ще все осів забутій порох
Ще тиша — тепла від подій
І на непімщених просторах
Гуляє вітер-буревій.

І знаю: буде. Знаю: вдарить.
І знов, і знов хитнеться світ,
І прокривавить гимном кари
Непереможний заповіт

1925

СЬОГОДНІ

1.

Біла лагода яблунь в цвіту.
П'ю життя моє спрагнено - радо,
Прийдеш, прийдеш? — і легіт: прийду.—
Медоносним зідханням — ой, Ладод!

День дзвенить — золота голубінь,
День співає — блакитна безодня...
Тільки — яблуні та голуби,
Тільки барви буяють сьогодні!

2.

Це нічого, що небо чуже, і чужа
Далечінь віє в очі, — Дивись!
Вже перейдена нами остання межа,
Перед нами засяяла вись.

Тільки синь, тільки глиб, тільки спокій...
Ясна Тільки вічність... Навіщо ж слова?
В лазуреві безмежжя нас кличе весна,
Пружно-яро життя ожива.

І земля нареченна в молочнім цвіту
Яблунево-рожевих садів —
Мліє солодко в соняшно-яснім меду,
В першій, росній красі пелюстків.

А дні пливуть — мелодія в блакить,
А дні дзвенять, як золото в лазурі,

І вічністю триває кожна мить,
І в спокої втопились давні бурі.

І океаном заясніла вись
І тиша, тиша. Тільки в вишнях білих
Бриніння бджіл замріяно злились
В один хорал блаженний і безсилий.

05.1925

Знаю — медом сонця, ой, Ладо...

Знаю — медом сонця, ой, Ладо,
В твоїм древнім тілі — весна.
О, моя Степова Елладо,
Ти й тепер антично-ясна.

А між нами простір — гураганом.
Хоч вдихнуть, хоч узріть тебе де б...
Половецьким, хижацьким ханом
Полонив тебе синій степ.

Десь там квітнеш вишневим цвітом,
Десь зідхаєш в веснянім чаду,
А мені тй — блакитним мітом
В золотім полудневім меду. —

А мені ти — фатаморгана
На пісках емігрантських Сагар —
Ти, красо землі несказанна
Нам немудрим — даремний дар!

04. 04.1925

ВАРЯЗЬКА БАЛЯДА

Необорима соняшна заглада —
Віки, віки — одна блакитна мить!
Куди ж поділа, степова Елладо,
Варязьку сталь і візантійську мідь?

Від синіх меж до сіверських окраїн
Широчина нестримано росте,
Мов на бандурі велетенській грає
Співучим вітром припонтійський степ.

Гарячий день розлив пекуче злото
І сам втопивсь у соняшнім меду,
Й крізь спокій цей єдина ллється нота —
Блаженних бджіл в вишневому саду.

Лиш чорними очима хитрих вікон
Всміхнуться молодицями хати, —
І знову степ пестить мої повіки,
І знову скитські баби і хрести.

Лиш, як крізь сон, майнуть крилаті ви
І ніч очей з-під п'явок гострих брів, —
І знову — степ. Лиш де-не-де замріє
Архіпелаг поснулих хуторів.

Дзвенить вода. Це він, це він синіє,
Баляда хвиль — Дніпро. І на горі
Спить Київ — Степова Олександрія
Під золотом царгородських мозаїк.

Там обертав в державну бронзу владно

Це мудре злото — кремезний варяг,
І звідтіля ж воно текло безвладно
Під ноги орд — на кочовничий шлях.

Гриміли десь козацькі літаври,
Віки несли не раз залізний дар,
Він в холодку ж спочив у темній Лаврі
Від мудрости знесилений Владар.

(А ти не довго гаялась в тривозі:
Сарматських уст .— отруйний, п'яний мед
Ти віддала татарину в знемозі
І чув твій сміх батиєвий намет).

І далі, там, де берег Кіммерії
Підніс коринтські обриси колон,
Де Херсонес замріяно біліє
І снить солодкий, вічний, синій сон,

Де кам'янисті межі скитських прерій
Врізаються в козацький буйний Понт
Причалом генуєських кондотерів,
Кінцем твоїх бурхливих перепон...

Отак лежиш — замріяно-безсила,
А сходить ніч і — відьмою — вночі
Ти розгортаєш кажанові крила...
І поки по гаях кричать сичі,

По болотах скрегочуть млосні жаби,
Шепоче тьма і стогне в снах Дніпро, —
Летиш страшна й розхристана на шабаш —
Своїх дітей байстрючу пити кров — — —

... А з Чигирина й Батурина, в тумані
(Козацьке сонце тільки виплива)
Два гетьмани виходять мертві й п'яні
І кожен довго плаче і співа.
Один зідха — єдиним зойком: „Тиміш” —
І проклина Виговського всю ніч, —
А другий, — той що огрядніш і стриманіш, —
На північ кида блискавками віч.

І чуть: „чекай, бо ж — жодного респонсу,
Ти, Орлику, — гаряча голова!”

... Коли ж, коли ж знайдеш державну бронзу
Проклятий край, Елладо Степова?!..

26-28.06.1925

З „ГОРОБИННОЇ НОЧІ”

I.

Обпалені уста й цупкі гадюки рук, —
І чорна пристрасть знов пекучим чорним вітром,
А десь гудуть скрипки — під пестощами мук
І вторять цілу ніч — глухим похмурим цитрам.

Солодка тьма лягла густим п'янким повітрям,
Ніч катувань і зла заводить темну гру, —
Зловісно-низько так північний кряче крук
Назустріч привидам необоримо-хитрим.

Ні іскри — ні вогню. Смертельна німота.
Лиш темна метушня глухих, сліпих агоній.
Цілуй, цілуй мене, бо ж знаю: ти — не Та. . .

І в вітрі пристрасти татарський свист погоні:
Ось-ось — в проклятій тьмі хроплять скажені коні
І тяжко гупають нещадні копита.

27.08.1925

II

Пeregриміло. Одгуло.
Всю ніч стріляло блискавками.
І вже не знаю: чи було,
Чи ніч мене дурила снами.

Пeregриміло. Одійшло.
І знову сонце, знову ранок,

І де грозою пропекло, —
Лишилась тільки чорна рана.

Затягнеться і заживе,
Живе життя ізнов покличе, —
Побідний день вгорі пливе,
Туман тіка услід за ніччю.

І тільки сльози — зливи зла. ...
І тільки квітничок зіпсован..
Пeregриміла, одгула
Ніч горобинна, ніч грозова.

10.1925

ШЕВЧЕНКО

Не поет — бо це ж до болю мало,
Не трибун — бо це лиш рупор мас,
І вже менш за все — „Кобзар Тарас”,
Він, ким зайнялось і запалало.

Скорше — бунт буйних майбутніх рас,
Полум'я, на котрім тьма розтала.
Вибух крові, що зарокотала
Карою за довгу ніч образ.

Лютий зір прозрілого раба,
Гонта, що синів священним ріже, —
У досвітніх загравах — степа
З дужим хрустом випростали крижі.

А ось поруч ?— усміх, ласка, мати
І садок вишневий коло хати.

КУЛІШ

Гарячий день втопивсь в нічній прозорій млі.
Ти довго Шекспіра перекладав сьогодні —
І знав, що все це — в тьму, в майбутнє цій землі,
В неславу й забуття... А ніч — лунка безодня —
Дзвеніла зорями.., І сторінки — по одній
Ще мерехтять в очах. І на нічнім теплі
Ти полетів у даль, туди, де вже світлів
Похмурий небосхил зорею передодня.

А хутір в сяєві — казкові лаштунки,
Мов дивний Чигирин, де сплять гетьманські залі,
Де ти вигадуєш, бадьорий і стрункий,
Залізний стиль нових універсалів...

Прокинувсь. І перо виводить ядом спраги:
„Народе без пуття, без чести, без поваги”.

25.09.1925

13 ЛИСТОПАДА 1920 р.

Степ тремтів від залізного зойку війни,
Степ стогнав — гомін лунко котився гонами.
Воскресали так страшно пророчі сни
І на Захід ридали вагони.

Чорний Полк — наметом — в останній наступ.
Скавучать навпростець останні набої,
А десь вже глухо стукає заступ,
Десь, за межами бою.

Вітер поривом — шмат кулеметної стрічки
Чи луну запорізької „слави” —
Й знову — плюскіт глухий історичної річки,
День щемить морозно-білявий.

За околицю вийдеш і видко: бронпотяг
Біля Підволочиська димом дмуха,
Набуха, вибуха і простору протяг
Лиш далеку луну доносить до вуха.

Клекотить ще, але — догорає, тліє.
Фістулою — останній акорд скорострілу...
Щось тяжке і одвічне на обрію мріє,
Розпростовує чорні крила.

Виростає нестримно, біжить, як калюжа,
Що ж воно? Чи скаженних отар череда?
Чи повітря морове? Ні — нищить, бруднить і спаплюжує
Землю мою чергова орда.

Степ підвівся і втілювався в древній хаос

І посунув на нас в гостроверхих татарських шапках, —
Ось все ближче, все ближче — вже вершники в балці —
ось! —

Вже летять перетяти нам шлях.

... Дону синього не пощастило зачерти.

Руська Земле! За шолом'янем єси.

І на Захід, на Захід ридають вагони з хаосу і смерти,
З апокаліпси піль Твоїх, з пекла Твоєї краси.

З „ПОЛІТТЯ”

I.

Весна. Жита. Довершеність поліття.
За плодосним серпнем — сірий сум.
Відвирував, віддвиготів самум
І продзичав у безвісті століття.

А ми лишились, пасерби землі,
На чорному, на матірному тілі —
Такі смутні в срамотньому безсиллі
Такі дрібні в своїх добрі і злі.

Затихло все під димним чадом зрад.
Ще раз гіркої мудрости зачерти,
Що крізь життя — лукавий усміх смерти
Йй за лаштунками літа — Листопад.

II

Одсяяло, одсиніло полудне, —
Кривавий захід поглинає тьма
І на пустелі дальні і безлюдні
Лягає мертвим саваном зима.

Де ж свято барв? Де Жовтня хміль? —
Нема. Ось дні грядуть буденні, темні, трудні.
Де вітер рвав, де клекотіли рудні, —
Там грудня — лід, там тишина німа.

Кошавий голод. Згарища руїн.
В тобі одній — хвороби всіх країн

І на тобі — прокляття всіх прокльонів.

Будь проклята ж ще раз, полужива,
Елладо Скитська, Елладо Степова,
Сарматських Афродіт, кирпатих Аполлонів!

III.

Не хліб і мед слов'янства: криця, кріс.
Не лагода Еллади й миломовність
Міцним металом наллята безмовність
Короткий меч та смертоносний спис.

Щоб не пісні — струмок музичних сліз,
Не шал хвилевий — чину недокровність, —
Напруженість, суцільність, важкість, повність
Та бронза й сталь — на тиск і переріз.

Бо вороги не згинуть, як роса,
Раби не можуть взріти сонця волі,
Хай згине скитсько-еллінська краса
На тучнім припонтійським суходолі, —

Щоб власний Рим кордоном вперезав
І поруч Лаври — станув Капітолій.

02.1925

З „ВАРЯГІВ”

*О, прокляття твоє,
богорівне прокляття простору...
Юрій Лука.*

1.

Проклін, проклін степів чорнявим долам.
Ланів полон трима в одвічній зморі.
Вже не дихне нам в душу синє море, —
Бог покарав і прокляв суходолом.

Лиш кочовничі орди — сараною,
Мандровані народи — чорним мором.
Гармата — плугом, шабля — бороною,
Історія — вітрами над простором.

Пекуча спека серпнів у чорнозем,
В смагляво-тучне сало суходолу,
В беззахисно-зомлілу плоть подолу,
Віддану на поталу темним грозам.

І люд; пригнічен низиною ниць,
Вколисаний в сумирний шум пшениць,
Позбавлен моря, грузне в землю Вієм...
... А степ палає вічним суховієм...

2.

І не вирватися, не згоріти, —
Древній обрій ревно стиска.
Синьоокий, стрибожий вітер,

Мов комонна стать козака.

Свисне шабля хижо і гостро.
Бо ж відвіку одна мета:
Подолати прострацію простору,
Перелляти століття в літа.

Кінь, мов лук. Тільки вдарять копита, —
І стрілою дзичатиме чвал.
... Не розвідано й не розпитано
Про шляхи степових навал...

Ти, у кого і нерви — бандура,
В чийм серці ридає раб, —
Стань шулікою, вовком, буйтуром,
Тільки просто, просто — на Муром —
Заграбоване граб!

Ти, що змиршавів у корості,
Вигноїв власне ім'я, —
Всю палючу отруту злости
На сусальне злото Кремля.

За набої в стінах Софії,
За криваву скруту Крут, —
Хай московське серце Росії
Половецькі пси роздеруть.

3.

На березі синього моря —
Там живуть тверді й прості люди,
Відважні рибалки щастя,
Стерничі власної долі.

Руки їх від вітру бронзові.
Руки в них, як доля, суворі,
Зір прозорий, як синій простір,
І — як обр'ю смуга — гострий.

На березі синього моря
Зростають крицеві раси,
Мовчазні, як надморські скелі,
І міцні, як приморський воздух.

На березі синього моря
Рокоче широкий вітер,
Напинає пристрасні перса
Вітрил, що рушать в майбутнє.

Гей, та й міцно засмалені шкуни,
Та й бадьоро ж риплять їх щогли,
Та й солона ж, як море, кров їх —
Варягів синього моря!

4.

Ось троє їх: суворий Рюрик,
Ясний, веселий Синевус
І третій — Трувор, лірик бурі,
Той, що окрилив співом Русь.

Один — отаман, будівничий,
Другий — морозна радість дня,
А у останнього — обличчя
Палає ярістю вогня.

А люд — ні елліни, ні скити —

З цих візантійських україн.. .
Як їх надхнути, розбудити,
Щоб став їм Даждьбогом — Один?

Як обернуть рабів в буйтури?
Залізо із землі зачать?
— І викував похмурий Рюрик
Рабам хрещатого меча.

Як розгорнуть їм даль хвилеву
За ці степи, за племена?
— І Сивоусому Синевус
У дар засмолює човна.

Як оживить їх мертві душі?
Як запалить ледачу кров?
І Трувор полум'я ворушить,
І ставить вічну хоругов.

5.

Став на землю варяг. І загорілась відвага —
Бористенського плеса обабіч — на дикий степ,
І у скитських Атенах Руси великий каган
Степовою потугою широко й сяйвно росте.

На чотири вітри, від північних лісів до моря,
Від карпатських смerek до блакитного Дону — окрес,
Та на груди цієї землі покладає історія
Із шляхів, племенами протоптаних, вічний хрест:

То човнами і волоком .— путь із варяг у греки
Та — навпоперек — давній, татарський той Чорний

Шлях....

...І зі Сходу на Захід далеко летіли лелеки,
І німіла, дощами напита, осіння земля...

Тільки ржею взялась і зламалась варязька криця,
Танув конунгів скандинавських крижаний дух, —
Подих моря живий — суходоловій тиші кориться,
М'язи вікінга слабнуть у соняшно-хмільнім меду.

Коли ж чорною хмарою сунула чорна Азія,
Табунами і гарбами рушила татарва, —
Не єдиний варязький стяг, а окремі стязі
Димний вітер жорстокого бою хитав і рвав.

ПРОЗРІННЯ

1.

Всі вироки, здається, проказав
Рвучким і ярим віршем... А Россія
Ще догнива, як здохлий бронтозавр,
І труп — горою мертво бовваніє.

О, люте стерво! Твій посмертний дух
Ще мстить .— смердящий, безнадійний Лазар,
Але намарне: навіть гній потух
І тільки низом стелиться зараза.

Даремно радиться синедріон
Крикливиць та шаманів євразійських, —
Бо ні хориби віку, ні Сіон
Не воскрешать. Бо сонценосним військом

Епоха йде молитви і вогня,
Земля напнулась Готикою росту
Й, — де нині — бруд, де — парші і короста, —
Дзвенітиме прозора радість дня.

Крізь гноїща, крізь цвинтарі руїн
Буятиме нестримний рух природи
І, замість цих калічних україн,
Рослинами зростатимуть народи.

Ще прогримить останній судний грім
Над просторами неладу і зради
І виросте залізним дубом Рим
З міцного лона Скитської Еллади.

2.

Минулому — лиш ладан епітафій.
Ні жалість сліз, ні черні чорний крик:
Одним нестримним, ярим автодафе
Розгортуються наш нестримний вік.

Потоп і трус, і невгамовний вітер, —
Всю вичерпано хресну кров Христа
І — ген гряде Великий Інквізітор,
І на чолі його палає мста.

Так: правда - мста. Бо за легенди й морок
Вже не сховат кривавий гріх брехні:
Вогненна кара покара простори.
Стара земля віродиться в огні.

3.

Ще початок. І серце вірить хоче,
Що ліпота рослин — не тільки лаштунки,
Що в кожнім стовбурі космічна кров рокоче
Ген д'горі пруг, готичний і стрункий.

Нескінчена і нескінченна проща
Повз вулиці й поля, повз люди і роки,
А там свистить простір, буяє нехвороща
І казяться, і мстять накликані віки.

Дуднить земля. Нещадно б'ють копита,
І кінь Мазепи змучено хропить.
Ти, року Божого цього Господне літо,

На спраглий степ хрестильну кров скропи!

1927

ЗЕМНА МАДООННА

Ще сяє день. Ще високо блакить...

*Ще сяє день. Ще високо блакить.
Далеко ще до вечора, єдина.
Мої обійми сильні і палкі,
І прийде час — ти подаруєш сина.*

*Я знаю — гуркотить лиха година.
Грядуть заліза й пурпуру роки.
Він буде воїн. Ждуть його — полки.
Ночами — чвал, а в спеку — люта днина.*

*Та пам'ятай, що ще ударить грім,
Що з тишею душа не помирилась
І руки ці зламають марний стилос,
Щоб знов творити розпочатий Рим.*

*Тоді очима, сповненими страху.
Не повтори немудру Андромаху.*

13.09.1931

ДУМИ МОЇ, ДУМИ...

I.

Повіє вітер з Понту. Скитський степ
Обудиться, зідхне і буйна тирса
Зеленим морем знову проросте,
І побіжать зелені хвилі.

Ширша

За синє море встане широчінь...
О, земле вічна, ти — одна на світі! —
У небі глибиніє древня синь,
Внизу — прозора велетенська тінь
Від хмари, що жене південний вітер.

І при балках оселі завітча
Вишневий цвіт, розквітлий снігом сонця, —
Твій шлюбний цвіт — та срібная парча.
І чорні очі глянуть крізь віконце.
Ой, вийди в сад, що бджолами бринить.
Поглянь — земля справляє з сонцем шлюби!

... Та вдарить час. Мов меч, упаде мить.
І нікому тоді оборонить
Твою весну від вихору і згуби.
Вже й ненависть згаса, а я не вспів
Її вогнем твій смуток запалити.
Часами чути панахидний спів.
Часами — скрегіт...

Просторінь та вітер

Все поглинають. І відходиш ти
За сиву млу, в сльоту дощів осінніх,
І не збагнуть, як пророста насіння
Між бур'яну та будяку пустинь.

Голодним вовком виє листопад.
Все полягло в єдиній пізній жертві.
І нікому повстать і наступать
В осінню муть, де голос вже завмер твій,
Де губиться шматками сивий степ.
Та в глибині твоїй цвинтарно-мертвій
Зітліле зерно пружиться й росте.

Настане час — зійде — і встануть Мертві.

1931

БЕАТРІЧЕ

*І знову зустріч. Це вже тричі
У днях життя її зустрів.
Тонке обличчя Беатріче
Прозорий смуток загострив.*

Лани. Пшениця колосисто ничить.
Широкий вітер лине золотом хвиль.
Добридень, польовая Беатріче,
Селянська музо цих достиглих піль!

Куди ідеш? — Зажевриле обличчя
Ховає марним порухом зусиль.
У кошику вода та хліб і сіль, —
Обід батькам. Не має часу. Кличуть.

Пішла. І тихий промінь ясно згас,
І знов тече земний, звичайний час, —
Немила праця, визначені стрічі...

Ось — міряй, обраховуй, конструй,
В умовний час хвилюйся і цілуй,
І гірко знай, що є десь Беатріче.

6.08.1928

ПРАГА

... wie menschlich sie Madonnen planen...

Р. М. Рільке.

1.

Під позолоту повечір'я — прозоріш синь.
Над містом сяє хмарний вирій — лунка глибинь.

Над містом шерех крил небесних, крик ластівок,
І, ніби по минулих веснах, мій легкий крок.

Так примиренно і так просто простує ніч.
На ликах Карлового Мосту відблиски свіч.

Тоді вщухає племінь спраги — співуча мить! —
І вічність на камінні Праги ляга спочить.

2.

Літо росте й проростає крізь все, —
Ссуть коріння і пружаються віти,
Кожна квітка солодку ваготу несе,
Туго — персами воздуха — вітер.

Кров зелена кружляє по жилах рослин,
Людським тілом владає, — червона.
Всесвіт — храм, де копула блакитних глибин
Двиготить злotosоняшним дзвоном.

3.

Може, власне, в цім парку, мрійний юнак,

За ростом рослин слідкуючи тільки, —
Знаходив вічності тайний знак
Райнер-Марія Рільке.

Тануло небо, як віск голубий,
На листях тремтіли соняшні краплі,
Шепотіли крилами святі голуби
Про святі міраклі.

І глибоко внизу — срібний клекіт ріки, —
В кам'яних берегах пропливала Влтава,
А над Прагою сяяли сонцем віки,
Чатувала архангелом слава.

1926

A.D. MCMXXXIII

Ані шаблі, ані ножа
Не схрестити в останнім герці!
Та ж камінно-мертва душа,
Те ж безлюбє і чорне серце.

Вже нема хуторів і держав,
Тільки трупи в житах, тільки трупи
Та від хрипу кривава іржа,
Що замкнула посинілі губи.

Може скажеш: зійде? проросте? —
Поміж ребрами хат, по дорогах
Диким зіллям здіймається степ
І регочеться з неба і Бога.

Диким, древнім, монгольським виттям
Необмежена далеч заводить.
Сірим попелом стало життя
Під огнем степової свободи.

Але сонце не згасло. Горить
Незворушене, байдуже-біле,
І освітлює тишу безсилу
Летаргічних століть.

1933

Відвіку покарано степом...

Відвіку покарано степом
І простір всю силу п'є.
Під смагливим монгольським лепом
Та проказою — тіло твоє.

І не вирватися, не стерти,
Вгрузлим тулубом не повстать,
І даремно благають смерти
Перепалені болем уста.

Ні, не вмреш ти. Марком
Проклятим Будеш мукою мірять віки
Та у п'їтьмі голодної хати
Тишком-нишком стискать п'ястуки.

Та у чорній нестямі істоти,
Де гарчить гайдамацька душа,
Відчуватимеш зимний дотик —
Солодкаву зрадливість ножа.

Але й ніж не спасе, не pomoже...
Дикий вітер та чорний степ, —
Лиш будяк на нім — Боже наш, Боже! —
Мертвим, чортовим зіллям росте.

4.10.1932

З „ЛЮДСЬКОГО”

Вже закінчили жати жито.
Голодні обрії. Глибінь.
А тут — тонкий, порожній зшиток
І вічний заповіт: люби!

І трудний хліб чорствий, щоденний,
І темні многотрудні дні,
І в снах — Еллада і Атени
Та хмурі степові вогні.

А поруч, як весталька сонна,
Вартує жертovníк — вона,
Проста, Земна моя Мадонна,
Проста. Земна моя Жона.

21.08.1925

З „НОЧЕЙ”

Розквітлий сад і місячна імла.
У вогких вітах — голос солов'їний.
... І ніч майова п'яно попливла,
І гріх стає, мов дівчина, невинний.

Ні. Тричі ні, о, Фавсте молодий,
І ти о, Маргарито, світла й чиста:
Між трав і квітів — вогняні сліди
Того, хто все заляв отут, — Мефіста.

В сп'янілих квітах дишуть тьма і гріх.
Все отруїла тьмяна пристрасть ночі.
З-під темноти сичить стиснутий сміх:
Ще мить — він з'явиться і зарегоче.

1932

Українські візантійські очі ...

Українські візантійські очі —
Як я знаю цей нещирий зір!
В сонних рухах роблено-дівочих
Ще прадавнє, вроджене: ясир.

Тільки там пекли буяння, врода,
Запашний, як квіти степу, чар, —
Тут — тавро калічного народа,
Втіха ката й мати яничар.

Тільки там, видряпуючи очі.
Як вовчиця, гинула в борні,
Тут — рабиня, кожному, хто схоче,
Дике тіло, що кохає гніт.

Дике тіло й мертву душу — Боже!
О, який же чорний гріх споїв,
Щоб віки, віки по бездорожжю
Нести Вієм невидючий гнів.

1928

З „АНТИМАРІЇ”

Не ім'я благодатне — Марія —
На зеленій біблій піль, —
Все малює моя малярія
Фантастичний фатальний біль.

Мозок видряпатись не годен
З міцно збитої кулі кісток, —
Що ж мені повідневі води,
Перший пружний, липучий листок?

І оці нарцизи безкровні,
І незаймана ніжність вишень...
Хай загинуть бліді, молитовні,
Всі, що свято кохали день,

Всі, що вірили і горіли
Восковою свічкою літ.
„Хай живе засмальцьоване рило
Непідлеглої небу землі!”

14.05.1925

З „ЧОРНОЇ ЕЛЛАДИ”

Пам'яті Петлюри.

1.

Відійшли у негоду, у розталь.
За плечима хрипів Батий.
Прокаженна земна короста
Відбивала татарські сліди.

Сизий простір, за милею — миля,
Мовчазний і ворожий .— минав,
І мороз на тілі Поділля
Підкопитні кріпив письмена.

2.

В ті розжеврені, хижі години
Невже ж спочивав Господь?
Страшно покритки Катерини
Мордували покірливу плоть.

Страшно й соромно лоно голе
Випиналося з-під ганчірок...
Чом же дике, неплодне поле
Не відвідав тоді пророк?

Чом не кинув у тіло повії
Блискавкою — благодать?
Ти склепив тоді хмарні вії
І ніхто не посмів нагадать.

Лиш, вслухаючись в шуми земнії,
Як одбой вигравав сурмач,
Гамувала пречиста Марія
Свій нестримний жіночий плач.

25.05.1926

3.

А осінь глуха і зимна
Стіною туману йшла.
Лиш епоха пекуча і димна
Ще дзичала крізь ню, як стріла.

Розтремтілі простори гойдались
І хилились крокам у такт,
І летіла горбата далеч
Від хреста — і — до хреста —

Там, де Захід зіяв, як брама,
До відвічних прабатьківщин.
Над непімщеними ж полями
Ще гримів наш залізний чин.

26.05.1926

УБІЙНИКАМ

. . . *Kein Lotos und kein Lorbeerblatt.*
Sir Galahad

О, бідний, жалісно-убогий
Гіперборейський примітив:
Тупі, кирпаті, злобні боги,
Одноманітний, голий спів;

Болотяна імлиста площа,
Берізки хорі і брудні, —
Даремно сірий дощ полоще
Замурзані навіки дні...

„Ні лотосу, ні лавра” — позем! —
Ні натяку на вертикаль,
І лиш тупим тяжким морозом
На півроку закута даль.

В нещасний час, „на зло Європі”,
Ваш божевільний деміюрг
Створив кубло гнилих утопій,
З туману й крові — Петербург.

Та гніль і зло не стали тілом,
Незродженого — не створить,
І місто марно протремтіло
Марою мертвих двох століть.

Харчовані невласним хлібом.
Ви мріяли — зламать, збороть
І дикунів державна диба

Нам люто мордувала плоть.

Полуботок, Шевченко, Гоголь —
Здушить, скалічить, отруїть!
Не лицарство, не перемога,
А тільки зрада, підшепт, їдь,

А тільки найнята отруя
Та куля, куплена за бруд.
Страшиться ж! Закінчився суд?—
І кара йде, і гнів вирує.

1927

ДІВА-ОБИДА

*Встала Обида в силах Дажь-
божа внука, вступила дівою на
землю Троянію, восплескала лебе-
диними крили на синім морі у
Дону плещучи, упуди жирня
времена.*

Слово о Полку.

1.

Прокляттям, прокляттям ця назва
Це світле і тихе „поляни”,
Мешканцям залитої кров'ю
І п'яної кров'ю землі, —
З обличчям в розтерзаних язвах,
З очима в кривавім тумані,
Чії воронії брови
Загнулись в татарські шаблі.

О, ні! Не світлий, не тихий
Селянський, вечірній спокій, —
Єдиним полем бою
Розгорнулася далечінь:
Вітром регоче — лихо,
Псами виють — епохи,
На вітровім безкраю
Сурмою
 Вітер
 Історії, —
 В просторах
 Дзвенять мечі!

Ти думав: повернешся з поля, —
Чекає вечеря, жінка,
Сонцем нагріта призьба,
Місяць, бандура... Так?

А крик від пекельного болю!
А бою криваві обжинки!
А в грозах і бурях іспит!
А смертю роздерті уста!

24.11.1924

2.

Лежиш, розпусто, на розпутті,
Не знати — мертва чи жива.
Де ж ті байки про пута куті
Та інші жалісні слова?

Хто гвалтував тебе? Безсила,
Безвладна, п'яна і німа
Неплодну плоть, убоге тіло
Давала кожному сама.

Мізерія чужих історій
Та сльози п'яних кобзарів —
Всією тучністю просторів
Повія ханів і царів.

Під сонні пестоші султана
Впивала царгородський чар,
Це ж ти — попівна Роксоляна,
Байстрюча мати яничар!

Чаплінському — ясир кохання —
Це ти, безславна і лиха,
В Богдановій ятрилась рані
Вогнем образи і гріха.
Стрибати в гречку — тільки й щастя.
Щоб в корчах зради завмирать —
Це ти, пусте, неплодне тряся.
Ти, Пріська гетьмана Петра.

Звідціль черкаська твоя шатость
І рабська кров твоя звідціль.
І діти, мов дурні курчата,
І сліз — пісні, й бандури — біль,

І та розслабленість ледача
І серця, й розуму, і рук,
Безсила насолода плачу
Безсоромно-плебейських мук...

Невже ж калюжею Росії
Завмре твоя широчина?
... А над степами вітер віє!
А в небі гуркотить весна!

А степ гарматами пооран
Тремтить від крові і кісток,
Та про бої віщує ворон,
Червлен тримаючи шматок.

Повстань, як древле! Панцир з міді
Замінить лахи й ганчірки, —
І знов дівоча стать
Обиди Звитяжно гляне у віки.

24.08.1926

НЕВИМОВНЕ

... свивая, славію, оба польї сего времени ...

Слово о Полку

*... сонце затьмарює хмара ненависти... вівці
й голуби — і ті вже клацають зубами.*

Лист з України, XII. 1931 р.

Ти стелиш степовий килим
Знов гарбам, копитам та юртам
І очі застеляє дим,
І кров нуртує тюркським нуртом,
Як і тоді.

Батий? Тімур?

— Цілуй, цілуй кінець халату!
Чи ж захистить софійський мур
Сліпий простір і утлу хату?

Бог не пожалував віка:
Вже сім століть ця епопея —
По кам'янистих ташликах
Та по рибальських балаклеях.

Рвучкий мутиться Кагарлик
І сонно котиться Синюха, —
Та той же зойк, та той же крик.
Лунає жалісно і глухо.

Вже сонце тьмарить хмара зла,
Ягнята клацають зубами.
Ти ж бур'янами поросла
І замість хати — вовчі ями.

Та з бунту ще не збився гурт,

Гудзами не набрякли жили,
Важкої крові тюркський нурт
Залізне лезо не прошило
І воля не знайшла вістря...

Так, покриткою, йдеш віками
І в дикім лоні, наче камінь,
Монгольське важчає байстря.

24.09.1932

МОЛИТВА

*Все упованіє моє
На Тебе, мій пресвітлий раю...*
Т. Шевченко.

Воркував голубий Іордан за Її плечима,
Крильми срібними краяли вічну блакить голуби,
Її звали — Марія.
— А як же вгадать твоє ім'я,
Що його десь шепочуть дрімучі дніпровські степи?

Там — під теплим вітром ніжно рипіли оливи,
Кедри широкошумні кликали в холодок...
...Чи це буде, коли молоком забує вишневий садок,-
Чи це станеться в буряній ночі осінньої зливи?

Між нарцизами Назореї — біла лілея —
Під збанком з водою хилила смагляве плече... —
В басаманах ріллі, о, кривава моя Галілеє,
Чорна праця землі степовую мадонну пече!

Між зеленої рути — блакитним барвінком встала,
На сорочці — не заповлоч, то — закипіла кров. . .
Та недаром, недаром гарматами проорало
Трудну путь прийдешнім століттям через Дніпро!

Та недаром, недаром весь степ кістками засіян
І на кожнім хресті придорожнім розіп'ято біль.
Припонтійським степама породи степового Мессію,
Мадонно Диких Піль!

19.03.1927

З „ВАРЯЗЬКОЇ ВЕСНИ”

Поможи мені, римський орле.
Моїх каторжних предків тавро!
Над життям моїм — кара на горло,
На руках моїх — зрадницька кров
І в багрянім тумані — зокілля...
Обірвався проваллям шлях.
Тільки вітру остання хвиля
Погасає на диких полях.

Так невже ж це історія вмерла
И на могилах твоїх полягла?
Нащо ж сяйво гранчастого берла
І крило вороного орла!
Нащо ж тяжко котився чавунний
Гул нечуваної доби
І — під чвал степової фортуни —
Нещадимо гукало: добий!

Ні, не вірю. Не вірю. Не вірю.
Буде. Буде. І будемо ми
Дратувати залізом звіря,
Руйнувати логово тьми.

Ще почуємо подих просторів —
Чорноморського вітру гуд,
Ще глибоким плугом історії
Перейде наш Останній труд.

Бо незбагнено-темен і димен
Цей уперто-тривалий час,
Час залізний варягів і римлян,
Час сталевий вогня і меча!

1927

КИЇВ

*В час невідомий, в час нежданний
Ти знов розімкнеш свій язик...*

М. Філянський.

1.

По зморі монгольського іґа,
По трупній отруті Москви
Цей город архистратига
Знов квітнув, як ярий цвіт.

Зі сходу надходили бурі
Гуділи рвучкі вихорі, —
Він золотом у лазурі
Горів на своїй горі.

І щедро спадали шрапнелі,
І кулі клювали лице,
Та мури Мазепи й Растреллі
Уперто казали: *рцемь*.

1931

І, дійсно, лист Ваш — подих моря ...

Ю. Л.

І, дійсно, лист Ваш — подих моря,
Солоність вітру й воля хвиль.
В живім просторі неозорім
Зростає дух і слабне біль.

Так, уявляю: білі дюни,
Блакитний віддих глибини,
А вітер вічний, вітер юний
Співа про звабу далини.

Там очі вічно смокчуть далеч,
Там конкістадор — чоловік,
І те, що даль пророкотала,
Стає легендою навік.

3.09.1926

ЗЕМНА МАДОННА

Як іонійська колона
Рожевіс дівочий сніг,
Ховаючи опуклість лона
В лілях рук, в лілях ніг.

Єдина! Не ображу зором
Двійник Мадонни на землі.
Ось пурпуром Цітери — сором
І на щоках і на чолі.

І б'ється кров в блакитних венах,
Як птах під вітром весняним.
В яких готичних кантиленах
Навіки виспівати гимн!

Там — Приснодівою — Мадонна,
Тут, на землі, зорієш — ти,
Що в пурпуровій мушлі лона
Ховаєш перлу чистоти.

1930

Я знаю, що потрібно інших слів ...

Я знаю, що потрібно інших слів.
Не грішних цих, що — стерті, як монета,
Не мертвих цих, що в життьовому злі
Свій трупний яд ховають для поета.

Така доба, такий рвучкий розлив!
Та не убгать в закінченість сонета
Цей вир, і корчі, жили і вузли,
Цей лютий пруг назустріч темним метам.

Я знаю, що колись, в вечірній час,
Здивований нащадок усміхнеться
На неміч строф, на вбожество окрас,
На наших Юліянів і Люкрецій...

Гула найнеповторніша із діб,
Та не почув нічого людський дріб.

4.03.1930

САГА

Від бурі, від фйордів, від хмурних смерекових борів.
Від скель непохитних, що стали над ярістю хвиль,
Несуть вони силу, закуту в окрилений порив,
І пнуться вітрила, й лопочуть важкі корогви.

Звідтіль, де бігун магнетично стискає півкулю,
їх міць досягла розперезаного рівника.
Це їм, що пускають у звіря нехибну кулю.
Крицева ніколи ще не затремтіла рука.

Тут жінка безсила — земля розімліла від спраги.
Розкривши чорнозем в пекучій нестямі для всіх.. .
Та буря сурмить. Чую — йдете, грядете варяги,
Обняти, стиснути і витиснуть форму красі.

И зачнеться ізнову від муки родильного крику.
З-під ржі тисячліття залізом держава зросте.
І Рюрик країну ще раз нарече „Гардаріка”.
І Ольгу й Олега впізнають і море, і степ.

1929

ВІЗІЯ

Все, що має статися, вже сталося.
День тверезий. Праця з-під ярма.
Чи ж почую, як щоденний галас
Перетне архангельська сурма?

Обагриться небосхил криваво,
Розчахнеться димна височінь
І велике мовчання, як слава,
Людське серце візьме на мечі.

Літаки закрутяться мов листя,
Башти захитаються й падуть.
Десь зі сходу, з-поза передмістя
Білим сонцем встане Страшний Суд.

Він дихне холодним духом бурі
І змете руїни, як сміття.
Ані Божа Мати, ані Юрій
Людського не захистять життя.

І душа без стін і без одежі
Встане перед карою Руки. . . .
Тільки вітер в Книзі Спостережень
Перелистуватиме віки.

12 січня 1933 року

ПЕРСТЕНЬ ПОЛІКРАТА

ДОЛЯ

Не квітне заповідний сад.
Не бачу ні сестри, ні брата.
Ти все вертаєшся назад.
Як рік, як перстень Полікрата.

Що не втопити, не згубить,
Не замінить і не забути.
Так подих вічної судьби
Вогнем перетинає будень.

Ти не камінний сфінкс пустинь.
Ти не мара й не костюмара:
В бездоннім зорі — зимна синь,
А в пристрасних обіймах — кара.

Була ти музою, й пили
Уста медузи кров уяви, —
Тоді однаково гули
Хвала й хула пустої слави.

Була владикою, що слав
Країні згубу звістувати,
І вісника кляли насхвал
Апостоли і апостати.

І тільки іноді пливло
З рамен суворо-мармурових
Співуче запашне тепло
На мить розквітлої любови.

13.03.1939

ПРОВЕСНА

1.

Твоя, що майже смертна, тиша
Не впокорила й не лягла
Глухою тінню. Ні, скоріше,
Війнула помахом крила

І — весь увага, весь напруга —
Я прислухався і тремтів
На голос матері і друга,
На дівчини далекий спів

І ось розпалася завіса
Туману, снігу, самоти:
За смугою тонкою ліса,
За сизим видноколом — Ти,

Ти, що незмінна, як стихія,
Крізь простір в привидах і снах
Зростаєш, ближчаєш і вієш,
Як спів Сольвейги, як весна.

1936

II.

Перший подув весни — і Твій віддих вже знову зо мною,
Перший вітер дихне — і Твоя широчінь у очах.
За чужий горизонт, за цією чужою весною
Двиготить Твоя даль, Твоя зваба, Твій біль і Твій жах.

Дальний гомін росте, мов гарматний заобрійний гуркіт...
І враз пісня, як хвиля, ударить: Ой, гук, мати, гук!
То кіннота весела, мушкети, здобуті ще в турків,
Прапори, як вітрила, над лісом піднесених рук.

А за нею колони .— піхота струнка й легкостопа,
Ген полки за полками...

І ось повертається все.

Так встає Несмертьність. Чи бачиш, днедавня Європо,
Марш Поляглих, марш Мертвих? То співи їх вітер несе.

Розцвітають їх рани. їх кров переквітла на маки.
О, святий Пантелеймон їм сцілив калічні тіла.
І на лицях їх — сонце, на грудях — невидані знаки,
І під стопи дзвінки їм покірна земля попливла.

1937

ВІЧНЕ

1.

Досі сниться метелиця маю,
Завірюха херсонських вишень.
Золоті її очі впивають
Степовий необмежений день,

Що зростає у небо, у вічність...
Плине вітер крізь села, сади,
Золоті її очі й ритмічні
Сині хвилі річної води.

2.

Як забути? Яка ж гадюка
З серця вижерти спогад могла б:
Зір — пекучий, як мука й розлука.
Мову — мед тих пахучих силаб.

В прибережне нагріте каміння
Б'ється з плюскотом зимна вода,
Незабутньо-співуча і синя,
Несмертельна й повік молода.

І на тлі її — тіло дівоче,
Заціловане сонцем... Верни!
Поверни золоті її очі,
Сині хвилі і вітер весни.

3.

А сад вирує в хуртовині цвіту,
Бущує біла буря пелюстків.
Крізь чари весняного ненаситу,
Мов полум'я блакитне, лине спів.

То вже вертаєшся з Синюхи.
Плине Знайомий голос. Плине і пече...
Повік, повік не згасне й не загине
Той сніг вишень, те золото очей.

21.02.1934

ЛИПЕНЬ

Червоним полум'ям півоній і троянд,
Крихкою пристрасстю ірисів ледве-прянних
Пашіло пополудня в квітнику.
А з саду теплий легіт, мов дихання,
Доносив мед розквітлих лип, і липень —
У всій пишноті ніжності, у всій
Розкоші літа степового — млосно
Тремтів, як на високій ноті голос:
Ще мить — і обірветься, і замре...
Але трива блакитна кантилена
й немає меж, немає їй кінця.

І вірилось, що з тим липневим гимном
Зростатиме затиснуте дихання,
Що медом лип заліпляться каверни.
Що сильні квіти, повні вщерть коханням,
Наллють це тіло спрагою життя —?
І наша мати... ще на рік... зостане...
Вона сиділа в квітнику — прозора.
Під скронею, посрібленою вчасно,
В блакитній жилці бивсь нерівний живчик
І зраджував симфонію сухіт,
Що нею двиготіло схудле тіло.
На столику лежав „Кобзар”, розкритий,
Де саме „шелестить пожовкле листя”
(І, дійсно, сторінки були пожовклі
Й притиснуті футляром від пенсне,
Вони .— під легіт — злегка шелестіли).
Ще стигло молоко в високій склянці.
Благав даремно випити. „Я — потім”.
І хоч обличчя лагідно всміхалось,

Та очі уникали мого зору:
Були вони злегенька помутнілі
Так, ніби за серпанком вже ховали
Останню мудрість, неземне знаття,
Що тут — кінець, що більше не допоможуть
Ні молоко, від туку — бурштинове,
Ні квіти ці, зомлілі від кохання,
Ні липи, що зідхають теплим медом,
Ні навіть пристрасна потуга липня —
Ця оргія надхненної природи,
Це буйне свято пахоців і барв.

І стомлена цим святом цьогобічним
Без слова, подивившись просто в очі
И не глянувши на торжество землі, —
Вона пройшла у сутінки кімнати.
Зіпершись на мою змертвілу руку,
Що раптом очутилася від іскри:
То впала яра матірня сльоза.
В кімнаті гостро пахло креозотом.
Задушну сутінь, що тісніш згущало
Олійне сяйво синьої лямпадки,
Що в пільмі цій з'ясовувала все.

А межі шпар недомкнутих віконниць
Палахкотів побідно буйний липень.
Дзвенів нещадно-пожадливий день,
Цілюючи ненатлим сонцем землю.
Безсоромно-прекрасну, п'яну землю,
Що з пристраси і любоців казилась,
Танцюючи розпусно-тучним тілом
Блюзнірський тан розкоші і гріха.

І, обгорнувши зяблі ноги мами,

Я вийшов з склепу чорної кімнати
В вируючий, шалений сонцем день.

Подався у сад, де умлівали липи,
Де яблука й морелі наливались,
Де, граючись з байдужно-синім небом
Теж байдуже пливла собі Синюха.
І там, сліпий від гніву, непритомний.
Кидав їм всім образи і прокляття.
Нагадував, що кожен клаптик, кожна
Рослину викохали її руки.
Що це ж вона важкі носила відра —
Синюшною водою поливати.
Що це ж її отут ступали ноги,
Ті ноги, що тепер отам — холонуть...

Сокирою б на цури порубать
Оці пругкі, сочисті дерева!
Сухотами Синюху покарати б,
Щоб висохла і задушила верби
Неплідністю гарячого піску!
Скарати б землетрусом тучну землю,
Щоб лява смертоносна пропалила
На попіл квіти, листя і плоди!
Засипать снігом степову розпусту
Оцього липня, знищити морозом
І вітром в дикий простір розметать!

. . . Не пам'ятаю, як упав безсило,
І сон зморив надірвану істоту...
Прокинувсь я від свіжости трави.

А коли ніч осліпленим Самсоном
Колони дня липневого зламала,

Світ провалився у зоряну безодню, —
Одкрили вікна .—

 й вічність близька й рідна
Останній віддих мами прийняла.
Я бачив це, вдивлявся — і не повірив,
Що віддих був останній, що — скінчилось.
Що нестерельна в мить оту померла,
І що все те, що бачу, — називають
Безсилим і порожнім словом: смерть.

2-3.10.1931

ДУМА

Скільки бачили ганьби і чули образ ви,
Як казились навколо вас зрада і гріх,
Та камінням звучать кремезні ваші назви —
Чи Крем'янець, чи Дубно, чи древній Остріг.

Та камінням звучать і тривають, як камінь,
Мури ваших руїн серед лісу і гір,
І вдивляються башти у далеч віками
Понад колоточ діб, понад суєтний вир.

І глухі цвинтарі, й легендарні каплиці
Тихо скупчують силу, що в вічність росте.
І цю тяглість епох, що міцніша від криці,
Не зазнали ніколи ні Сівер, ні Степ.

Тільки Київ один, що встоявся під вітрами
На кістках і на крові великих могил,
Бо ударив буран і — наостіж всі брами,
І вдиралася Азія тьмищами сил.

Все топтала й змітала на пустку, на Гобі,
Безборонно лежала нага рівнина,
Аж нарешті кінчався нещадний колобіг
І тоді опритомнювалася вона.

Тут вітри не страшні. Тут земля гудзувата
Напинається м'язами впертих горбів.
Тут здалека свій пазур простерли Карпати
І по вижлобах крейдою щириться гнів.

І даремно сполоскують води зрадливі, —

Не розчинять старезних карпатських кісток.
Лиш підземно гудуть чорторії по зливі
И надимається грізно незнаний потік.

— — — — —
Сонце пестить палке. Гір простерлось рамено.
Іква тихо співає під соняшний сміх.
І стоять вартові, що кремезні імена їхні —
Дубно, Крем'янець, Остріг.

1927

НОКТЮРН III

На далекій межі серед Диких Піль,
Там, де Чорний Шлях перетнула Синюха,
Вартував мій суворий прапрадід степи
Та дудоні ординської луни слухав.

Від сусідних зимовників димом тягло.
У Торговиці зляканий дзвін бамкав.
Може, братові рвали останній суглоб,
А сестрі сутеніла остання тямка...

І, турецький мушкет набиваючи, в ніч
Довго-довго вдивлявся. І хлопця кликав.
І наказував довго. І плакав сич.
І пливла темна ніч, як велика музика.

1927

КАРПАТИ

Катрі Гриневичевій

Тут спізнені черешні. Дика рожа
Ще квітне, хоч на долах — вже жнива.
О, земле рідна, знову ти нова
І я отгуг як гість із Запорожжя.

Смереки, ялівець, густа трава.
Та Прут шумить — його не затривожать
Ні хащі, ні камінні бездорожжя,
Ні людські тіні, ні земні слова.

Від полонини віє прохолода.
Чим вище, тим трудніш безкрилий крок
Людини. Та зате ж яка свобода
В цих хвилях гір, в срібних нитках річок.

Ще трохи — й майже степовий, неспинний
Ось в груди вдарить вітер з України.

20-30.08.1937

ДВА СОНЕТИ

I.

Роковане повторення історій —
Цей смертний сон, цей ренесанс лихий.
Знов суходіл задушує в покорі
І згубний вітер зрізує верхи.

А десь дзвенять блакиттю береги,
Зростаючи в живучому просторі
Припливом хвиль, барвистістю факторій,
І груди моря грають від снаги.

О, цей короткий, цей кривавий рай,
А потім знов голодний крик: карай!
Карай і край!

Суворий Формотворче,

Кажі горбами встати цій землі, —
Вода й вогонь хай дику плоть покорчать,
Щоб степ узрів блакить і кораблі.

26.02.1934

II.

Далеко кімерійські береги,
Евксину сафірово-древні води.
Над суходолом — сизий дим юги
Та — часом — вихор чорної свободи.

Він продзичить, нещадний і лихий,
І знову — безрух смаглої природи.
Лиш обрієм мандровані народи
Пройдуть — і знов загублено шляхи.

Коли ж скінчиться вічний суходіл
Для бездорожжям виснажених тіл?
Коли ж земля, безвладна і заклята,
Обірветься урвищем гострих скель

І привітає хвилі й корабель,
Фаланга спраглим окликом: thalatta.

22.02.1935

Крик Ксенофонових фаланг ...

Д.Донцову

Крик Ксенофонових фаланг
На подих простору і солі —
І ось реве бурунний лан
Рабом вітрила і бусолі.

І розгортається безкрай,
І ширше — сафірове коло.
Грай, вітре, перемогу! Грай,
Як пристрасть простір поборола,

Як обрії перемогла,
І сказ стихій — в руках побіди.
Ген майорить бузкова мла:
За нею сплять скарби Тавриди.

23.02.1935

БАЛТІЙСЬКА СЮІТА

1.

Все відійшло: і зойк заліза,»
І гуркіт міст, і стукіт днів,
Ось широчінь блакитно - сиза,
Морського вітру рівний спів.

Тут обрй відчиняє вічність
І спрагло п'є сп'янілий зір
Удари хвиль і барв ритмічність
І все, чим дихає простір.

Все зникло: люди і облуди,
І попіл свят, і буднів біль.
О, моря материнські груди
Під пружним малахітом хвиль!

2.

Контори, крани, крам пахучий —
І дим широкий розіслав
Під елеватором ревучий,
Зерном вагітний, пароплав.

Він попливе вантажним ходом,
Прокреслюючи пінний слід,
І що б не було — вир, негода, —
Все розтинатиме бушпріт

Мерідіяни і широти. . .
Аж ген замайорить Марсель
І зсиплють степові щедроти

Серед чужих людських осель.

3.

Естакади, підойми і — раптом
Синьо-жовтий прапор спалахнув!
І думки мої збилися з такту,
І безкрай чорноморський війнув.

Підпливли. Мов варязькая старість,
Був цей шведський щогловець міцний.
А ім'я золоте — Stella maris
Задзвеніло, як здійснені сни.

4.

Вічні хвилі — безмежне плюскоче об межі,
Вічко хвилі — це дихає вічність у час
Все той самий гексаметр, що за Гомера
Під блакиттю Еллади розмірно гримів.

Так під плюскоти хвиль рокотали століття
І зривалися бурі, і тиша росла,
І верталися знов до землі золотої
Сафірово-безмежним шляхом кораблі.

5.

Вітре, вітре-вітрило, мій князю преславний,
Тут дідизна стрибогова знову росте.
І у співі морців, і в плачі Ярославни
Однаково звучать вони: море і степ.

Двоєдина держава стихій протилежних:

Там .— смарагдами трав, тут — сафірами хвиль
Володієш співзвучно в просторах безмежних
І покірливо гнуться — вода і ковиль.

6.

А бува — налягає на два дні, на три дні — штиль.
Море спить і у сні лиш недужо та важко дише,
Низьке небо мовчить над безмежжям послулих хвиль,
Неймовірна ця сизо-молочна балтійська тиша!

Навіть чайки не чуть в зачарованості мовчання.
Двощогловець на обрії ледве примарою мріє.
Хворе море хрипить.

Чи ж те все, що було, — тільки мрія?
Вічність знов свої брами для смертних очей зачиня.

7.

Та прийдуть шторму дні похмурі, .—
Варязьким зимном дише даль.
Ввижається: таким був Рюрик,
Як ця важка балтійська сталь.

Різкіш прокреслюється обрій,
Чіткіша — металевість хвиль,
Що йдуть, як шереди хоробрі
Й несуть пекучу, зимну сіль.

8.

Ось вони набрякли бурями й потемніли гнівом,
І під хмарами похмурими піна стала сива.

Шерег хвиль іде за шерегом з пінними шликами
Люто битись з сірим берегом, штурмувати камінь,

Брязь! Ще мить вода натискує, .— хвиля не ослабла,
Зеленкавим гартом блискає, мов широка шабля.

З хижим свистом шабля гримає, підрізає й валить.
Сірий берег не витримує вічної навали.

21-28.07.1931

СВІЧАДО МОРЯ

*Homme libre, toujours tu chéris la mer!
La mer est ton miroir...*

Ш. Бодлер

1.

Сховалась за хвилястий виднокруг
Земна сучасність з гуркотом і чадом
І от, стихіє, подих твій і рух, —
Нещадного буття сліпе свічадо!

Розтопленим металом двиготить
Студене море і важкі буруни
Б'ють у борти, невтомні ні на мить,
І линви напинаються, як струни,

І вітер вис в щоглах, що риплять,
Схиляючись, як у степу тополі...
Й згадалася непімщена земля
У цій державі жадання і волі.

Завісою кривавої імлі
Відтята, снить у проклятім просторі
Вона, що на човнах перепливли
Її колись сини оцього моря.

2.

Міцніє шторм. За валом вал
Розлючену підносить голову,

Щоб знов і знов ударив шквал
Злим вихлюпом важкого олова.

І дрібно затрясе судно.
Мов душу з тіла хоче витрясти —
Твоїх глибин дибуче дно,
О, символе й свічадо пристрасти.

Зламати волю і стерно,
Замкнути хвилі над зухвальцями, —
Хай чують, як всисає дно,
Й тугими дряпаються пальцями.

Але, мов скеля, капітан
Один панує над залогою
И веде судно крізь гураган
Раз визначеною дорогою.

Аж з'явиться спасенна синь,
Ущухне шал і море змориться,
І неозора далечінь
Свічадом тиші розпрозориться.

3.

*Пливши у Стокгольм, я скомпонував
Гамалія, невеличку поему...
Т. Шевченко (з листа 18.11.1842).*

Осінній Балтик злобно б'ється в борт
І пароплав — мов запорозька чайка .—
Стрибає в хвилях. Даль закрила порт.
Багріє захід, як зловісна байка;

Козак кона скривавлений... Китайка

Вінчає чоло... Хмарний похід орд...
Та ось міцніє шторм. В один акорд
Злилися чорний шквал і біла чайка.

Вона кигиче, як тоді, як там.
І от, під згубний гул грізного моря,
Варязький відгук скованим братам —

Встають чубаті хвилі Чорномор'я,
Ревуть у тьмі...

Та іншим серце мліє.
Музика бурі родить Гамалію.

4.

Від зимної суворости цієї
Далеко південь теплий і п'янкий,
Ті грона винограду, ті вінки
І соняшний гексаметр Одиссеї,
Що дише ним блакитний Гелеспонт.

Та тільки тут горить нордійська спрага
Узріть дорійську ліпоту колон
І радісний розмай архіпелагу!

Так, тільки тут, де тліє скудний день,
Де в бідних соснах, зроджених гранітом,
Північний вітер пусткою гуде,
Пече жага за простором і світом.

І легкий човен — дерев'яний птах —
Крилами весел рвався в світ далекий.
І землю прорізав навіки шлях —
Путь із варяг у греки.

5.

(Riddarholm — гробниця Карла XII).

То ж тут мета цієї прощі,
Мета шляхів неперехресних,
Де спить історія, як мощі,
І все здається: ось воскресне.

Ростуть у вись стрільчасті стіни
І тануть в прапорах хрещатих,
Що над ковчегом домовини
Виконують посмертні чати.

Та в прапорах тих, споловілих
В полтавську спеку, тайно скритий
Під порохом століть безсилих,
Зідхає український вітер.

Труну ж, що чорна і таємна.
Як доля мовчазна і тьмяна.
Ось стережуть ненадаремно
Ці мушкетерські барабани.

Бо в грізний час тріумфу й згуби,
Час встання з мертвих — над тобою
Не ангельські заграють труби,
Лиш — барабанний гуркіт бою.

З гробниці, вищої над трони,
Ти встанеш і варязьким кроком —
У шоломі, а не в короні —

Перейдеш Вироком і Роком.

09.1937

СИМВОЛ

Чим далі, тим похмуріш мряки,
Тим небезпечніша дорога...
О, ніби Ніке з Самотрака,
Твоя смертельна перемога:

З одірваною головою,
Безумна і посмертно-біла,
Вона несе над полем бою
Своє сліпе й крилате тіло.

Але в руках, у тьму простертих,
В несамовитій силі руху —
Така страшна погорда смерти,
Таке сліпуче сяйво духа,

Що кам'яніє скудний розум,
Заблуканий в словесних пушах,
І шкіра терпне, і морозом
Проймає теплі жили сущих...

І ось встає із піни Понту
Над хвиль розгойданим свічадом
Співуча мрія горизонту —
Сліпуча Степова Еллада.

1937

З „ПОЛТАВИ”

1.

І підтятий і зламаний, як поконаний демон,
Він ще все намагається — вже пригаслий Карло.
... Ні, занадто фатально розгортається тема.
Щастя важко кружля степовим орлом. . .

Десь за гуркотом бою, за обрієм простору —
Голуба Скандинавія, вікінгів край.
Там весна — легким леготом, вітер — синій і гострий
І в коханій — під пристрастю — ясно сяє сестра.

Тут — безсилою жінкою, непритомно-прекрасна,
Розгорнулась обаполи голим тілом земля.
. . . Раптом куля вкусила і кістка хряснула:
На синім — червона пляма.

2.

*І знову, знову Вершинок Мідний
Над брукми з твоїх кісток
Пускаючись у чвал повідний
Заносить мідне копито.*

1925.

Він загнуздав і стримав при безодні
Баских стихій скаженого коня.
О, як же люто чуєм ще й сьогодні
Вогонь і дим того страшного дня!

Той час, той гук, коли в гарматнім горлі

Ревла і клекотіла яра мідь,
Коли свердлив орлиним зором Орлик
Батальний вир, похоплюючи мить,

Ту мить страшну, що нещадимо й мертво
На два віки камінням налягла. . . .
Поки пливла й гула гарматна мла
О, як безсило ще пручалась жертва...

Він загнуздав і зняв на хижий чвал,
А ти — летів, розіп'ятий і скутий
В сліпий простір, що — гвалтами навал —
Став цвинтарем покори і покути.

1929

ДО ПОРТРЕТУ МАЗЕПИ

Це відчути, вчитатись в це треба,
Розчинитись єством в цім сенсі:
Illustrissimus Dominis Mazepa
Dux Cohortis Zaporoviensis.

Срібна чуприна, чоло пророче,
Ні, не порожній зір Ніоби —
Зимні телескопічні очі
Бачать майбутнього буряні доби.

В панцир закуто груди і плечі,
Тінню за ними — спалені крила,
Серце юне і тіло старече
Пурпур і бронза окрили.

Риму козацького сивий Марсе! —
Чули століттями, віщий гетьмане,
Гул погребовий полтавського маршу
Крізь Петербургу затруті тумани.

Квітень не всує спалахнув у січні,
О, імператоре пізніх літ! —
Вічна пам'ять плечам владичним,
Що обіймали блакитний міт.

13.02.1932

ВІД ВІКУ Й ДОНІНИ

Від віку й донині Еллада й Юдея —
Два ворога лютих на древній землі —
Хрестом і залізом та ядом ідеї
Руйнують-будують і Рими, й Кремлі.

Від римських провінцій до грецьких колоній
Гриміли століття меча і огня,
Здіймались до неба безсилі долоні
І марно молили великого дня.

В коріннях зростаючих готик, як язва,
Клубилося чорне, гніздилося зло —
То гетто душилось в пархатих міязмах,
То гетто , то гетто труїло й гнило.

І помста сичала, і ятрилась зрада,
І ядом руїни труїлася кров.
Два ворога лютих — Юдея й Еллада —
Від Тибру, від Райну аж ген по Дніпро. . .

22.11.1929

ПЕРІКЛ

Ще сяє іонійська синь, густа
Від меду й мірри сонця... І щоденно
П'янять, як вперш, Аспазії уста
Й пливе життя, присвячене Атенам.

А ввечері, коли оливний гнот
Осяє світлом затишок кімнати,
Про Скитію згадає Геродот,
А Фідій — в перепалці з Гіппократом —
Забубонить, і молодий Сократ
Із смаком оповість останній дотеп, —
Тоді (в її приязності стократ)
Зника не лиш Сократова бридота.
Зникає день тривоги і змагань,
Напруження обов'язків державних...

Вона — як німфа, а вони .— поглянь —
Чи ж не покірні злагіднілі фавни?

І знов розмова свій міняє цикл —
Про вірші, про виставу Евріпіда,
Й не відчува розмріяний Перікл,
Що десь дорійська вже встає Обида,

Що вже Атен кінчиться довгий день,
Що забурлить життя стояче плесо
Й на тишу, на пересит цей гряде
Важка стопа фаланг Пелопонесу.

І цей розм'яклий, випещений цвіт,
Де легкий хміль, п'янки гетери й жарти, —
Нещадний мусітиме здати звіт

Перед сліпим від бою воєм Спарти.
27.02.1939

НАД МОГИЛОЮ ВАСИЛЯ ТЮТЮННИКА

Складім приречення, братове,
І спрагу радісну, і біль
Тут, де нагробок бетоновий
Застиг в трикутнику топіль

І де в бетон навіки вжерлась
Розжевреним тризубом мідь.
Бо, справді, тут не все померло
З тих неоспіваних політь.

Тут віють бурі і століття .—
Лиш вслухайтесь в високий гуд,
Що ним співають верховіття
Про славу і военний труд.

*В липні 1936
Рівенський цвинтар.*

ВОЛОДИМЕРІЯ

Земля замчиськ і городищ,
Де кожен камінь б'є глаголом
В щити тисячолітніх тиш,
Що над щербатим видноколом
Ще стережуть летарг століть.
Ржавіє жито. Жухне гречка.
Заснув Остріг. Почаїв снить
І в снах маячить Берестечко.

Віки поразок і звитяг.
Але — ні козака, ні смерда
Й замість Богданових ватаг
Ввижаються полки Ольгерда.
От з'являться і задуднять
Шляхи потіхою походу,
І спраглий кінь на схилі дня
Скупається у Синіх Водах.

І відпливе ординський вал,
В степ несучи жахливу славу,
І довго буде чутно чвал
І видно заграву криваву. . .
Але за мить зникає все:
Знов рівнина лягає низько.
Ось хлопчик скулений пасе
Товар над висхлим торфовиськом.

Ідуть копиці здовж межі,
Косар крилатим кроком крочить,
Поміж стернями шлях біжить
Назустріч присмерку і ночі —

Де ген, на тлі клублястих хмар,
На чорноті нічної бурі
Величність князівських мар
Любартові зардіють мури.

5.08.1938

Любитів-Луцьк.

БАТЬКІВЩИНА

1.

Зелена Сіверщина — там вітри
Гудуть тисячолітнім ладом Слова,
Полками йдуть дружинники-бори
І пісня їх висока і соснова.

Дуднять в лісах незнаємі шляхи
І враз — горбата далеч Подніпров'я.
Там вдарить подув гострий і сухий,
Що пахне полином та кров'ю.

І простором розгониться земля. . .
О, згубо обрїїв, о, хижий плїг безкраю!
Віки — неси́та жа́доба твоя
Живить і тне, кохає і карає.

Даремно тіло пишно-золоте,
Де сині жилки рік, цілує щедро
Понтійське сонце, і вона росте
І квітне — буйна степова Деметра.

Та білим громом перетне стебло,
Та спалить колос чорним суховієм
І родиться сліпе, калічне зло,
Що будяком колючим бовваніє.

І от земля — не золото, а мідь,
І небо — не блакить, але — залізо,
І під залізним небом клекотить
Пророчий крик.

І в нім — проклін і визов.

21.08.1938

2.

Так владарний розгін до пінисто-сафірного Понту
Зустрічає зрадливе вістря степового ножа:
То врізається Азія в жовтий провал горизонту
І стирається вираз землі, і зникає межа.

Проревіли пороги — підрізано княже коріння,
І перекотиполем стає середовище сил...
А там — море, там море плюскоче в понтійське каміння,
Там блакитною брамою кличе безсмертя краси.
Там, завітчаний лавром, всміхається мармур живучий.
Білі сосни колон під копулою неба зросли.
Там розбуджену душу ніхто і ніщо не розлучить
З вічним сонцем Еллади, звитяжцем скитійської мли.
І тому ця смертельна напруга, цей порив упертий,
Невгасима жага, що несе до мети крізь віки:
Безголовая Ніке, осяяна славою смерти.
Безвлад крил необорних і вірність сліпл' руки.

22.08.1938

СОБОР

*Вірности аж до крови дав нам
примір святий Юрій Побідоносець.
Митрополит Андрей.
(V. 1934).*

Внизу біда яриться злом,
Торгуються глупота й зрада,
Вгорі ж побідний Юр списом
Прохромлює в'юнкого гада.

І гад конає і сичить,
І на той сик його безсилий
Нечиста сила верещить,
Розлючена нечиста сила.

І знов чаїться до часу,
І знов майструє маски й назви.
Щоб сяйвну затінить красу й
Стигматами розквітлі язви.

Дарма. Над тишею склепінь
Де вічність Божа тайно спіє,
Росте нестримно в височінь
Панцероносний брат Софії.

Він стереже нагорний храм,
Ковчег невпинної обнови,
Твердиню вірности вікам,
Твердиню вірности до крови.

І ось над суєтою днів,
Де марна колоточ ловитви,

Горить любови ярий гнів
І хрест меча, і меч молитви.
І в смуті лютої пори,
І в гострих блискавицях бурі
Над містом тьмяним, угорі,
Панує Переможець-Юрій.

1938

КИЇВ

Пам'яті Юрія Нарбути.

Це він підніс — відданий нгі загладу
Вітрам азійським — золоте чоло,
Щоб стерегти незбуджену Елладу
Над вируванням пристрастей і злоб.

І від віків повзуть під стіни орди,
Як ніч, як тьма, як чорна сарана...
Навколо ж нарід, мирний і негордий,
В масній землі нестямно порина.

І від віків столичний город — вдовий:
І князь, і каган одійшли навік,
Лишень живуть міцним життям будови,
І голосний — їх кам'яний язик.

О, жаден гетьман з цих козацьких прерій
Не переніс до тебе свій намет,
Бо тут — віки, тут — блиск гучних імперій.
Тут — летаргія нестерельних мет.

Ні, не тобі мандровані держави.
Ти спиш і сниш один варязький сон,
Що встане день, покличе голос ржавий
І Третій Рим розірве свій полон.

Бо не в гіперборейських трясовинах
А тут, де вічне море й древній степ
Де гуркотить майбутнім Україна,

Він із землі залізом нам зросте.

. . . Гудуть вітри крізь площі і дзвіниці,
Тд нерушимих стін не захитать!
А вколо — хлібороби міднолиці,
Висока синь і золоті жита.

21.03.1930

ОДА ДО ПРИЙДЕШНЬОГО

Дні Твої скалічено криваво,
За туманом мерехтить мета...
Так обридла підозріла слава,
Так гнобить нещадна самота.

Вию псом на мертвім полі бою,
Стережу цей попіл і кістки, —
Знаю, Бог розсудить нас з Тобою:
Сходяться зерна, пружаться рістки.

Під морозним вітром — біла тризна,
Сніг сліпить, вирує рівнина, —
Та встає озимина залізна,
Крізь крижаний сніг — озимина.

Бачу їх — високих і русявих,
Зовсім інших, не таких, як ми, —
Пристрасників висоти і слави,
Ненависників тюрми і тьми.

Ось їх стислі руки, ясні лица,
Голос невблаганний, як наказ,
В гострім зорі зимно-синя криця —
Вірний щит від болю і образ.

Спадкoємці бою, бурі діти!
Загримить ще раз така пора —
Сміливо могили перейдіте.
Коли треба, — розтопчіть наш прах!

Щоб без вшанувань, без академій

Кров жадала неминучих кар,
Криця зустрічала серця кремінь,
Викресала іскрами удар!

Щоб тверезі зимно-сині очі
Загорялись, гострі і палкі,
Лиш тоді, як обрій зарокоче,
Боєм зустрічаючи полки.

І коли доба метальним словом
Збудить в серці переможний ямб,
Присуд Божий в даль Твою громово
Ознаймить гарматній дитирамб.

11.01.1932

МАЯКИ

(Charles Baudelaire — Les phares)

Рубенс, розкоші сад, затони забуття,
Безлюбих м'язів плоть і пристрасть, і безсилля,
Та безнастанно в них тече живе життя,
Як в небі — синь, як в морі — вічні хвилі.

Да - Вінчі — дзеркало затьмарених глибин,
Де усміх ангелів спокусно-таємничий
Під тінню льодовців, на тлі густих -ялин,
Що з-поза них країна дивна кличе.

Рембрандт — сумний шпиталь з Розп'яттям на стіні,
Де сліз і молитов глухий не тихне гомін,
Де спалюється бруд в страждальному вогні
І крізь вікно ляга скісний зимовий промінь.

Ти, Анджельо, — кордон, де тайна темноти
Стирає вдивовиж усі ріжниці й межі
Так, що з Гераклами сплітаються Христи
Й примари-велетні могильні рвуть одежі.

Роз'ярення борця і безсоромність фавна,
Прачорний дух раба, що бурю береже, —
Все злютував в одне зухвало і безправно
Владика злочину — розлючений Пюже.

Ватто — версальський баль, де вогники-серця,
Немов метелики, кружляють в сяйвних хвилях.
Де вічний маскарад і танці без кінця,
І в глибині свічад вирує божевілля.

Клублище шабашу, зародки в казанах,
Там перед люстрами паскудства відьми коять,
Дівчатка голі там чортів чарують — Гойя,
Все, що ввижалося в його кошмарних снах.

Делякруа — скупий суворий краєвид,
Криваве лоно вод, важке скорботне небо
І дивних сурм луна, немов зідхає Вебер,
І темні духи зла поміж зелених віт...

І цей гучний хорал, що душу нам пече, —
Блюзнірства, молитви, прокльони, сказ, покута,
Мов гомінка луна із тисячі печер —
Для серця смертного — божествена отрута.

Це — клич, повторений сотнями вартових,
Крізь сотні рупорів ?— це накази могутні,
Це .— племін маяків на сотнях скель стрімких,
Відчайний крик ловців у пралісах безпутніх.

І що це справді так — о, Боже, хай цей крик,
Як доказ правоти горить і не згоряє,
Хай цей племінний зойк колує з віку в вік
Й на межах вічності Твоєї умирає.

28.07.1925

ГОЛОСИ ЗЕМЛІ

Ліворуч скалівського шляху,
Високим берегом Синюхи
Встає горбами і хрестами
Архангородський ниций цвинтар.

Сліпа каплиця дерев'яна —
Побіч нерівної доріжки
В кущах бузку та в карловатих
Вишнях, кривих і сухоруких.

Там за каплицею — глухіше,
Горби могил давно зрівняло,
Переплелись коріння й віти
В суцільні займища гущавин.

А ближче тут .— ще простір рівний,
Всім вистачить — синам і внукам —
В свій час зайняти місце вічне
В родючій степовій землі.

1.

Отож — по черзі.
Хрест дубовий,
А до хреста прибитий образ:
То — замість Сина — розіп'ята
Пречиста Мати на хресті.

А під хрестом — горбок квітчастий.
Тендітні квіти заглушає
Буйним, несамовитим ростом

Висока степова трава.
Отут спочила наша мати. . .
Трудилась серцем, працювала,
Молилась і співала зрідка,
Аж поки смерть не підкосила
Зів'ялий цвіт її життя.

І в кожному з нас, як вічна рана,
Що капотить сльозами крові,
Горить ім'я єдине — **Мати**
На все життя, на всі часи.

Сухенька, люба, безгріховна,
З очима, повними любови.
Що їх блакить від сліз злиняла, —
Такою в серці назавжди,

Та ще ота рухливість, жвавість,
Ота свята природність праці,
Що їй була, як спів, як подих,
Що в ній бриніла, як струна.

Рояль, Шпільгагена й альбоми
Змінила на твердішу долю:
Дружина-мати тільки й знала
Родину, поле та город.

Всіх опромінювала сяйвом
І зло — ставало безборонне.
З усіх околиць провозжали
Старі й малі в останню путь.

Пригадую, як плакав Дід
Дитиною (чумак дебелий).

Обличчя — степового вовка,
Тверда статура — козака),

Кропив слізми труну легеньку: —
Невісточко, чому ж не я в ній?
— Чом, замість тебе, молоді,
Я, ветхий деньми, не спочив?

Але мовчало небо ясне
І навіть вітер не озвався,
Лише співали: *Святий кріпкий,
Святий безсмертний*. — А за два

Несповна роки упокоївсь
На дев'яносто восьмим році —
Чумак останній з тих околиць —
Старий, кремезний дід Василь.

... Отут спочила. Степ та небо.
Під сонцем щедрим, як в Елладі,
Палахкотить невтомний вітер,
Пнучи прудкі вітрила хмар.

Замислишся .— і вже не знаєш,
Чи час Богдана, чи Батія,
Чи десь дуднять полки Петлюри,
Чи це ще — „Слово о полку”...

Спочиньте ж. Мамо. Хвала Богу,
Що на війну не провозжали,
Що образом Пантелеймона
Не Ви, а батько попрощав,

Бо ще б сумнішим, ще б страшнішим

Зоставсь Архангород Путивлем:
Не наречена, не дружина —
То мати б сліпла від плачу.

2.

*... То нам тепер киталтом оних древних Русов,
продков наших, хто можесть возбранити дільности
воїнственної і уменшити отваги рицарської.
(З універсалу Богданового р. 1648.)*

То ж далі.

Довший горб — де Дідів,
А хрест дубовий — вище й ширше, —
Під стать старому... Любий Діду,
Незамолимий маю гріх:

Жива історія, скарбниця
Оповідань, байок, бувальщин, —
Та так я вірив в вічність Вашу,
Що нічого не записав.

Не записав тих слів коштовних,
Що Ви точили вечорами,
Коли соломою палили
Лежанку Вашу, і в вікно

Дивилась ніч, як казка синя
В сузір'ях зимних і таємних,
Дзвенів морозом нерухомий
Замерзлий воздух, як кришталь,

А в хаті було так нам тепло,

Так любо і цілком... спокійно,
Коли б не репліки Бабуні:
— „Ет, проти ночі — отаке

Верзеш старий — дітей страхати!”
На що, бувало, Дід замовкне,
Цигарку скрутить... Затягнувшись,
Одіпре: „Мой! Мовчи, стара,

А то, їй-бо, не посоромлюсь,
— Такого облизня впіймаєш,
Що тільки... “ В тім непевнім місці
Бабуня — миттю і— до мисок! —

І починала вже обтерті
Ложки ще раз перетирати...
А Дід, перечекавши, — далі —
Чумацьким возом повідань.

(Пізніш у Гоголя я дещо
Знайшов з того. Лиш дратували
Фальшива синтакса та мертвий,
Набальзамований язик).

* * *

У хаті мешкав Дід зимою,
А літом — в курені, пахучім
Від тютюну, що в низках жовтих,
Щодня темніючи, сушивсь.

В тім курені свої майстерні
Мав бондар, слюсар і артиста.

(Бо крім діжок, ножів, начиння —
Різьбив по дереву гаразд).

Щасливих радощів дитинства
Дід був, сказати б, арсеналом:
Шаблі, рушниці, коні — все це
Враз з орденами постачав.

Так. Мушу гріх той визнать Діду:
Був вихователь „негуманний”
Й пацифістичних уподобань
Мені, таки не прищепив.

* * *

Часів жорстоких син і свідок
Нагвалт — не визнавав сучасся,
І Київщина — через річку —
Була для нього ще — Польща.

Бо ж Чорний Шлях повз нас проходив
І синя степова Синюха
Річпосполиту відділяла
Від українських Диких Піль.

Шість миль до Гуманя і поруч
Торговиця — місця, де Гонта
Гуляв, як ночі кара люта,
Як тьми й відчаю чорний сказ.

— — — — —
— — — — —

Шкода, що внуки вже не мали

Ненависти й призира́ства Діда
До лапотняка-кацапури,
— Як зараз, чую дідів бас!

Шкода! Бо, може б, не зазнали,
Циганських мандрів по чужинах
І не віддали б на поталу
Країну крови та пісень...

Хоч кріпаком не був він зроду,
Але слова „сквозь строй”, „шпіцрутен”
(Точнісінько — „чека” й „комуна”) —
Для нього мали певний зміст:

Бо сов-предтеча — Аракчєсв
Вже намагавсь творить „колхози”
На тій землі, де Запорозька
Нова Америка буде.

Тож добре знав мій Дід Россію,
Її тупу державну дибу!
Але й фальшивих сентиментів
Не мав до своїх земляків.

І то було не хуторянство,
Чи запорозька дута пиха,
— Звичайно, степові варяги,
Були йому рідня й рівня.

Херсонських прерій піоніри —
Були йому, напевно, ближчі,
Ніж тогобічні „малороси”,
Чи сьогобічні „польщаки”, —

Але боліла в серці цілість
Свого народу і отчизни —
За всю непімщену цю землю,
За всі ці чини і часи.

Скребли покора і ледарство,
Пекли каліцтво й рабство мертве
І раєм страченим минуле
Вставало в присмерку століть.

Отож приходила гризота, —
Рубанок падав з рук, і лайка
Лунала люто. Дід рятунку
Шукав в... горілці, як і всі.

* * *

Він „рятувався” раз на місяць, —
Звичайно, в свято чи в неділю,
Коли даремно ждала Діда
Бабуня з церкви на обід.

Нема, й нема. Нешира втіха —
— „Та, може, трохи ярмаркує”,
На жаль, нікого не втішала:
Ярмаркувати Дід не вмів.

Вже й ярмарок рідіє. Спека
Спадає звільна. По спочинку
Архангородці під хатами
Балакають у холодку.

Нема.. . Схилялось сонце. Тіні
Вкривали вулицю. В Синюсі

Кипіло золото з блакиттю
Й перетоплялося в срібло.

Ставало тихо. Тільки птаство
Цвірінькало в медовій тиші...
Тоді .— як човен, повен бурі,
На обрії з'являвся Дід.

Немов протест проти спокою,
Проти ледачої природи,
Архангородців, миру, тиші,
Покірного конання дня, —

Грізний і гнівний він надходив.
(Хоч треба б інше дієслово:
Він, в вечеровім сяйві, дійсно
„То виринав, то потопав”).

Отак то, певно, в онім часі
Передовий козацький човен
До стін Стамбулу чи Скутарі
На диво й пострах наближавсь.

Для нас, дітей, було це — диво,
Та для Бабуні був це — пострах,
Хоча й сама вона відваги
Не мала б в кого позичать.

Сама, але й залога ціла
Колись турецької фортеці
Не мала б вигляду такого,
Як Діда подруга стара:

Ставним стояла маєстатом

Богиня дому і родини,
Тримаючи в руці дебелій
Не булаву, а — макогін.

(У данім разі берло влади
Призначення подвійне мало,
І символ рейментарства тяжко
Звисав додолу і чекав).

Але слабе перо сучасне
Для тих подій, що наставали!
Занадто все було епічним, —
Потрібен *minimum* Гомер.
Скажу лишень: коротка й бурна
Баталія в старих бувала.
Горшки бабусині на цури
Побивши, йшов спочити Дід.

Так січовому атавізму —
До *ewig Weibliches* погорді —
Віддавши дань, — Дід спав до рана
І, певне, мав козацькі сни.

А ранком, завше через Маму,
Відношення дипломатичні
Встановлював і потім мирно
Пив натщесерце сирівець.

Тепер ось сплять собі рядочком,
Забувши про турботи й сварки,
За все життя своє зазнавши
Один — розлуки в смерті — рік.

* * *

А недалеко й Батько бідний
Такий сумний, такий трагічний...
Десь, певно близько й брат, підтятий
Совітським голодом — на смерть.

3.

Згадав. Пройшло дванадцять літ тяжких,
Що кожен рік був довгий, як віки,
Що кожен час, і днина, і година
Пекли ім'ям єдиним: Україна.

Що б не робив, куди б не йшов, — завжди
Скорботний голос потішає: жди.

О, так, зазнав на чужинецьких бруках,
Як палить мозок мука і розлука,
Як кров із серця Смокче хижий сум
І люта пам'ять казиться від дум.

Як кожний день дме зимном порожнечі.. .
И від сліз сухих тремтять безкрилі плечі.. .

А десь Вона — не знаю чим! — живе:
Архангород, Синюха, Скаліве, Торговиця...
І над розлогим степом
Таке ясне херсонське наше небо.

Нема на світі інших Батьківщин
Понад одну, що є — наказ і чин.
Нема землі коханої так палко,
Як та, що в ній, що не верства, то — балка,

А там — байрак, а там — горби могил
І хмари-велетні, і синій небосхил.

Не Капітолії, не мрамори Корінту,
Приниклий до землі сільський убогий цвинтар.
Що поховав навіки під горби
Кісток і попелу освячені скарби,
Кісток і попелу, що — квітли й колосились
І, внукам та синам налявши в тіло сили.
Трудами й працею замкнувши коло літ, —
Запричастилися правічної землі.

Був чорний мор, гула війна буруном, —
Та знов весна викохувала вруна,
Бо ті, що плугом тут оралі переліг —
Віддали Богу — дух, а тіло — цій землі.
І так із роду в рід триває тяг великий,
І нашою стає оця земля навіки.

* * *

Даремно, вороже, стоїш, —
Тяжка стопа твоя — непевна!
Рука раба стискає ніж,
Земля і рід злилися кривно.

Не одірвати, не рознять, —
Ти ж пробувава не раз, не два вже, —
І наслідком була — різня!
І так — навек. І так назавше.

Дарма припрошуеш — „Скорись!”,
Удосконалюючи пуга, —
У відповідь буде: обріз!

У відповідь буде: отрута!

Безбатченку — ти не збагнеш
Чим дише слово *Батьківщина*,
Прозрієш в полум'ї пожеж,
Научишся під нашим чином.

1929

ПІДСУМОК

Повік весна і хміль, і слава
Та синє сяйво вишини —
Так вималювала уява
Цей світ твердий, цей світ страшний.

Літа злітають пелюстками,
Чоло проорують роки,
Та бачу тільки крицю й камінь
І „на узгір'ях вітряки”...

Нічого вже не залишилось
Ані уяв, ані марінь — — —
Але недаром серце билось
І очі вічно пили синь.

Але недаром, о, недаром
Я креслив літери цих літ:
Мій жар спахне колись ударом
І в дійсність обернеться міт.

Мій ярий крик, мій біль тужавий,
Випалюючи ржу і гріх,
Ввійде у складники держави.
Як криця й камінь слів моїх.

18.07.1931
Десятиліття

ВЛАДА

Ми повертаємося всп'ять ...

*Ми повертаємося всп'ять
До шкур, ловецтва і сокири.
Меча важкого рукоять
Не важча від старої ліри*

*І свіжий подих льодовців.
Що насуваяться неспинно,
Пливе, мов квітня теплий спів,
Мов віддих першої людини.*

*І що ж? Понівечить егіди.
Морозом спалить рідні вишині.
Тонкою плахтою води
Прикриє простір многогрішний.*

*Землі старої яру плоть.
Та знову ліс піде на південь
Безвладність степу побороть,
Помстить і вирівняти кривди.*

*Ми повертаємося знов
До ґрунту, до джерел, до корня
Збудити плодоносну кров,
Зрости у високості горні.*

4.01.1941

СЕРПНЕВІ СТРОФИ

Літо тане, як віск. Догоряє підскарбій — серпень.
Смертна постеля його?— золото пізніх плодів.
Не поспіває строфа услід легкостопій Евтерпі —
В вірші блаженно-важкім никне далекий спів.

Літо гусне, як мед. Бджоли в солодкій утомі
Нижче і нижче гудуть. Струни снуються в стернях. ...
Усміх майбутньої матері в зорі твоїм, а не пломінь.
І багряніє поволі захід короткого дня.

1938

ПОЖНИВ'Я

С. і Л. Підгірським

Серпневе небо блякне. На полях
Полукіпки. Музика возовиці
Невдовзі оживить широкий шлях.

Вже й крикають недобрі чорні птиці,
Немов над полем бою.

Справді щось
Є в тиші нив від тиші боєвиська.
Що ген за обрій рівно простяглось
В важких снопах подоланого війська.

Коротшає серпневий день.
І ніч Під шум тривожних вітів западає.
Щоб зорі іскрами віястих віч
Тремтіли і зривались над безкраєм.

4.08.1938

Символ

Твій щедрий простір, що рокує велич,
Сади і ниви, села й городи
Широко зором обійма веселим
Сліпого діда юний поводитир,

І той бреде, до неба звівши більма
І на крихке спираючись плече...
А тут не йти, лише рубати крильми
Цей вітер, що ламає і пече.

А тут простори кряти нестримно.
Вирізьблюючи напрям, як стріла,
Щоб даль знялась ширококрилим гимном
Не чайки, не шуліки, лиш — орла.

09.12.1941

ПРИСВЯТНІ СТРОФИ

1.

Доба скрегоче і рикає
Крізь порох, полум'я і дим,
Лиш ти, волинська Навсикає,
На Ікві, в липні золотім.
Лиш ти ввижаєшся частіше,
Іонським мармуром ясна.

І ось навколо квітне тиша,
Еллада, сонце і весна.

2.

Так Одісеєм, стомленим до дна,
Лихим безмежжям чужини глухої,
Вдивляються у острів той, ще гоїв
Солодким видом ясного сна.

Де квітла дивним сяйвом далина
І вітер ніс далекий спів прибою,
Де, збуджений дівочою юрбою,
Узрів, як співно гралася вона.

О, так! Про чудо марилося не дармо:
Це було так, немов завмерлий мармур
Поворухнулись — і раптом став живий!

І жилки в нім життям зарожевіли,
І зашаріли щоки, й затремтіли
Уста гарячі й тіні довгих вій.

3.

Ви вже — дружина. Незабаром — мати.
Вже риса болю на крутім чолі.
Та не стомлюсь до віку пам'ятати
Блакитний день волинської землі.

Співучу Ікву в шумі водоспаду,
Пруживий мармур ледь смаглявих тіл,
І Вас, пів-Артеміду, пів-наяду,
Що, пливучи, здіймає срібний пил.

17.07.1940

ВЕЧІР

Ось вечір знов. Заплющує повіки
Безсилий день. І знову, знову сам.
Так треба ніжности, так треба, щоб навіки
Удвох молитися вечірнім небесам.

Вже ніч накреслює прозоро-сині тіні,
Вже зорі глянули. І сяє, сяє тьма.
І знаю, що десь ти, в такому, як я, тремтінні,
Зідхаєш і мовчиш, і молишся сама.

І знаю, знаю ще, що ніжности такої
Нам різно не знести в обіймах самоти.
І не втопити нам її в оцім спокої,
Коли земля злилась з безмежжям висоти.

І знаю, що життя — це тільки ці хвилини
Хвилини вічності. І знаю: ти — одна.
І іншої нема. Прогаю і пролине
В цій лагоді ясній, в цій тишині без дна.

1925

АЩЕ ЗАБУДУ ТЕБЕ ...

Олені Телізі

Вже вересень в лункій блакиті тане.
Вже багряніє мантия садів,
А нам згадалися київські каштани,
Бездонне небо і дніпровий спів.

Прозор. Акварелеві оболоні.
Сирена пароплаву із Черкас.
(У день такий я стрів навіки Вас
І ось все ті ж і очі, і долоні).

Таке своє, незнищено-родиме...
Розлука не згасила зір і слух.
Як і колись, великий Володимир
Благословляє древній виднокруг.

Ген на дзвіниці золотіє мітра,
Спливає день, як миро на чолі,
Молитвою безбуряного вітру,
Любов'ю — сонцем грішної — землі.

Стіна ж стоїть камінням нерушимим,
Роззоряне склепіння несучи.
На варті там — крилаті серафими
Й Архистратиг, опертий на мечі.

1937

З ВАГОНУ

Немов розлука аж до скону.
Гірке весни чуже вино —
Минай за шибкою вагону,
Барвиста й буйна чужино!

Ти не згасиш жаги і спраги
Росою пишної краси,
Ні ненависти, ні відваги
Ти серцеві не додаси.

Воно голодним вовком виє,
Йому пустеля — вся земля..
І марно далеч блакитніє,
І сяють луки і поля.

1938

ТРИНАДЦЯТА ОСІНЬ

Блакить останню сонно точить
На мокру землю листопад.
По оргії страсної ночі
Розтерзаний осінній сад
Зідхає важко. Пізня жертві
Під хижим вітром крутячись,
Прощаючи поблідлу вись.
Лягає жовте листя мертво.
І витліє на тучний гній,
І гній віддасть прозорі первїї,
Щоб знову травні, знову червні
Повстали в соняшнім огні.

І от згадалося на мить.
Між пурпурових заграв зради —
Безкрай. Згадались мимохить
Тамті, криваві листопади.
Як падали між ржавих трав
На чорну землю (— „добре, сину!”),
Як вітер пестив і чесав
На мертвих головах чуприну.
І як без марних похорон,
Змордоване коротким бунтом,
Впивало тіло тлінний сон,
Злютовуючись з вогким ґрунтом.

... Згадалось. Теплий день на мить
Всміхається крізь зимну просинь...
Либонь тринадцята осінь
В пустім саду оце шумить.

25.09.1931

БУДНІ

1.

День не погляне, не промовить,
йдучи військовим кроком
В ніч. За сутінь западає овид
І так, без дотиків і стріч,

Мій час причаєний триває,
Склада життєпис сторінки...
Чому ж жадоба серце крає?
Чом надять лаврові вінки?

І все ввижається майбутнє
У сяві війн, у громі сурм,
Коли крізь дні, крізь мертві будні
Заграє пурпуровий штурм.

02.01 1933.

2.

Даремний дар твоя весна,
Твоя весна — смутна й невчасна!
Дзвеніла синню вишина
Така нестримано-прекрасна,

Співали квіти й дерева,
Шуміли, зеленіли луки...
Та хижий вітер поривав
В глуху далечину розлуки.

І з-поза обрію росли
Риштовань обриси могутні —
Там готувались грози злив,
Там вже громадилося майбутнє.

Вперед? назад? — Кругом вогонь!
І не сховатися, не вкрасти
Тонке тепло твоїх долонь
І лагоду м'якого рясту.

21.06.1928

БІЛИЙ ДЕНЬ

І от ти знов встаєш в останнім світлі,
Як день цей справжня і немилосердна.

Той самий простір і та сама даль,
І вітер той же, з перед тисячоліття.
Непевний квітень ледве простягнув
Крихке проміття. Паморозь спізніла
Ще де-не-де сріблиться сріблом смертним.
Та по ярах уже порозмерзало
І там чорніє яра чорнота, І ледь тремтить...

Яка весна невірна!

Так мляво ген підводиться бліде
І хоре, й невидюче біле сонце:
Не пристрасть, не потужність, не вогонь,
Що схопить і обпалить до нестями, —
Лише старече жалісне тепло,
Що вже більмястим, вже померклим світлом
Освітлює руїни і безкрай.

11.05.1935

ПОХІД ОСЕНИ

*Душам смерть — стати водою.
Геракліт*

1.

Ще день високий, ще трива
Зеніт мелодії в блакиті,
Ще синь і хвилі, і трава
Купаються в останнім літі,
Ще тиша соняшна дзвенить
Воздушним склом в лункім просторі,
Та, знаємо, це тільки — мить.

Бо там десь, на варязькім морі,
Здіймається в міцний порив
Напруга зимного повітря.
Дихне важким ударом вітра,
Змете красу і знизить вись,
І заламає день високий...

Ось липи шумом понялись
І нашорошились осоки.

18.09.1932

2.

На вересень, на день, на даль
Вже насувається пустеля —
Важкого неба зимна стеля

Та хмар мандрована вода.

Розчиниться розм'яклий світ
І речі попливуть імлою,
Примарою, як неміч, злою
Неплodne поле затремтить.

І буде день, як тінь, як дим,
В просторах жовтня мерехтіти.
І не зігрієшся, розбитий,
При марній ватрі самоти.

Вілянів, 21.09.1932

Все вужчає коло ...

Все вужчає коло. Гостріш і тонкіш
Прокреслюється мій нерадісний обрій.
За ним десь веселі, хоробрі, недобрі,
А тут вагота моїх стиснутих тиш.

Тут дихати важко і тхне кожна мить
Останнім зусиллям і корчами, й сконом,
І день мій здається глибоким кессоном,
Засмоктаним трясовиною століть.

Там хвилі похмурі, там небо безсиле
І чайки кричать, і гуде океан.
Тут — цегла, цемент, недокінчене діло
І жили набряклі, і смертний туман.

07.01.1934

КІНЕЦЬ ПОЧАТКУ

I

Підфарбована гречність та чемність
В комірці паперових чеснот...
Ні! Розкрий все бруталне та темне,
Гей, ти, слизька людська площина!

Покажи свою мертву гнилизну,
Ярий погляд відважно стерпи...
Знаю я твою душу безслізну,
Твого серця порожні скарби.

Знаю: в тілі актора-плебея
Тліє спокій сліпого раба.
Що ж для нього оця епопея?
Ця епічно-трагічна доба?

Що для нього ця готика духу,
Переможний, вогненний марш?
Ось він смокче азійську сивуху,
Обертаючи драми у фарс.

Тільки шлунок та слинява похить,
Автоматика вбогих повій — —
А над світом палає епоха
І даремно гукає на бій.

24.08.1926

II

Марите по барах, по каварнях
Та по дансінгах вдаєте шал,
А над світом в випарах цвинтарних
Важко дише світова душа.

І м'ятеться і маячить душно...
Не розкрити спалені уста.
Дика добо, відбивай бездушно
Свій астмічний, свій фокстротний такт!

Мертві мислі. Найняті ідеї.
Юрби, що збігаються на жер,
Що в туман історію веде їм
По-інерції тупий шофер.

Людський штамп. Ім'я з маленьких літер.
Марні числа. Числа без облич.
Чуєте? Гуде зловісний вітер,
В порожнечах павз лунає клич.

Не заглушать зойки механічні
Тоскний вий дикунських позіхань:
Вдарить час, нещадний як поличник,
Спопелить людоподібну твань.

1932

III.

Зимний квітень з снігом і вітрами —
Ця весна замерзла зеленцем.
Захід, мов широкий отвір' брами,
Знов зіє кров'ю і кінцем.

І заходить ніч. І тьма Батиєм
Обляга непевний небосхил.
Скільки діб ще офіруєш Ти їм?
Скільки ще Ти додаси їм сил?

Бачиш — дискутують, метушаться
Під нестримним готиком склепінь,
Але з рук їм випадає праця,
Сатана нашіптує: загинь.

Так під белькіт і безглуздя джазу,
Солодко заламуючись вділ.
Поглинають пристрасть і відразу
Гекатомби вже бездушних тіл.

А понад збунтованим розтопом
Безформної речовини
Фосфоричним привидом Європа
Протинає дим височини.

29.04.1933

Епічні будні в привидах утопій ...

*... трудно оспівать
Високі будні на епічній лірі.
Марко Вороний*

Епічні будні в привидах утопій —
О, низино непевної доби!
Ось підозрілим присмерком Європи
Обволіка останні вже горби.

Невже ж залле потоком тьми? Зрівняє
Глухий хаос? І над водами Дух
Широкими крилами заширяє,
Готуючи свій космотворний рух.

О, витримать! Затерпли пальці зимні
Держати древню ліру. Тишина.
В далечині туманній, темній, димній
Злилися низина і вишина.

29.02.1928

TERTIA VIGILIA

I

Вже досить справ щоденних, гри,
Любови вбогої й черствої, —
В ушах пекучий шум від крил
Історії над головою,
Що важко й низько править лет.

О, вагото доби твердої!

Хто в лоні цім: чи Архимед,
Чи римлянин, сліпий від бою?

II

Цю дійсність, імлами повиту,
Цей вік, що не з мармуру — з гіпсу
Тне вітер Старого Завіту,
Рве вітер Апокаліпси.

І рушаться, падають стіни,
Й даремно туляться люди
До фатаморган пустині,
Зрадливих обрисів злуди!

Та з-поза обрію, знаю,
Надходять суворі фаланги:
Ліворуч — пломена Синаю,
Праворуч — з мечем архангел.

III

Твій простір знову безборонно-голий
І Дике Поле .— дике й нічиє,
А в кармазинах варвар низькочолий
Ген цезаря незграбно удає.

О, моя муко, спрагнення моє,
Чи ж чужина не скінчиться ніколи?
Ні, чую, бачу — родиться, встає,
Шумлять моря, радіють суходоли.

Підземний гул ось близиться й росте,
Пекучим димом вдарить межі очі
І карою здригнеться спраглий степ
У третю стражу світової ночі.

А поки — гнів під корчами огиди,
Любов .— під ваготою зненавиди.

9-19.11.1933

Що Петроград ...

*... Et bercee aux lueurs d'un vague crepuscule,
Le pole attire a lui sa fidele cite.*

*Французькі вірші Ф.Тютчева про
Петербург.*

Що Петроград і Ленінград, що кожне
Нове ім'я тому, що стало — гній?
Народжений з порожнього — порожній,
Осквернені простори — у вогні.

Хай зміцнював полярний вітер мертво,
Творя державу, як крижаний дім, —
Розтопить все й ложе вогненна жертва
І попелу не буде, — тільки дим.

Так, тільки дим їдким задушним чадом
Перед кирпатим богом тундр і пург...
Ось: світлий Юрій над забитим гадом,
Над тим, що називалось „Петербург”.

1927

ІСТОРІЯ

Ростуть риштовання струнки.
Формується надхненний камінь
А неба простори лунки.
Як завше, висяяться віками.

Дзичать параболи епох
І, догорівши, догасають —
Все визначає вічний Бог,
Всьому велить, всього сягає.

Падуть імперії в огні,
Стрілець покутує свій промах
І людство тратить творчі дні
На невмолимих гіпподромах.

1928

СВІДОМІСТЬ

Складніше життя. Стає мудріше й гірше.
Спокійно зважаєш глупоту, зло і гріх,
Щоб не римованим, а трудним білим віршем
Розкрити їх ество і виразити їх.

Все устоялося — ні мусувань, ні піни:
Дзвінка прозора міць щоденного вина.
Крізь шум і злобу дня, крізь ненависть і кпини
Мечем архангела — промінна тишина.

Все протиносє зір. Гірка і марна втіха —
Все бачити і чути і в людях, і в речах,
Іти крізь галас дня, крізь хаос сліз і сміху,
І слухають самоту в безрадїсних ночах.

18.02.1930

ТЕХНОКРАТІЯ

Рахуємо, втручаємось і нищим,
Щоб дати стихії рукотворний шлях,
А дух людський стає, чим далі, нижчим
І, як була, так і перебуде грищем
Сліпих стихій незмінена земля.

Прокопуєм геометричні луки,
Прокреслюєм канву координат,
А Він з небес простре космічні руки
І над зухвальством сіє засів муки,
І смертю нам життя перетина.

Так марні, так нікчемні наші чари,
Щоб формула заклала темний міт.
Ось — світ живий, нестриманий і ярий:
В нім не спроектувати Ніагари
Й бетонами не змалпувати граніт.

18.08.1928

(На регуляції Лабі)

СПОГАД

Окоп сливе пустий. Так мало нас зосталось —
Закляклий кулемет і скількись там рушниць,
Чотар лежить в крові. Юркові відірвало
Правицю, а Петро від вчора стигне ниць.

За бруствером мовчить розстріляная тиша.
Зрадливо пахне хлор — то спогад і натяк.
Лиш зрідка десь гукне і, ось, уже задише
І важко вибухне. Й озветься стріл: так-так.

Перервано зв'язок. Та й що ж тут доносити?
Зміняти — нікому. Санітарів — чортма.
Контужена рука цигарку крутить. Вітер
Передранковий знявсь і опадає тьма.

О шостій знов почнуть. Твоя черга на чати.
За старшого — Гудзій. Перелічить живих.
Ну, сотне, веселіш! Глядіть не підкачати!
Десь запасний замок. .. Одіб'ємо і цих.

23.02.1935

ІСТОТНЕ

Діла ростуть у невмолимій черзі.
Громадиться цеглинами життя.
Як рух, як пруг, як вічний вир енергій.
Триває й визначається буття.

Співа блакить крізь готику риштовань,
Дзвенить цемент крізь дужу плоть будов.
І все ж таки: в началі було — Слово!
І все ж таки начальний дух — Любов!

І в серці, і в колекторах моторів
Пульсує і іскрить одне і те ж —
Від хаосу до космосу просторів,
Від атому до голубих безмеж.

15.10.1928

ПО КОЖНІЙ СТРАТІ

Відроджуюсь по кожній страті
Свідомістю, що дні оці
Sub specie aternitatis
Зіллють начала і кінці.

Розтерзані хірургом речі,
Одвертай механізм часу —
Все ясно і шкода перечить,
Чи марно проклинають красу.

Вже знаємо, що було й буде,
П'ємо прозорий яд знаття,
Що все тваринніш будуть люди,
Що все рослинніше — життя.

Та мудра сліпота стихії
Знайде свій шлях під гуркіт гроз
І божий дух ентелехії
Просяє космосом хаос.

1928

ФАВСТІВСЬКА НІЧ

Готична ніч. На небі, як у книзі,
Механіка виконує закон.
Холодний місяць — лисий метафізик —
Обчислює народження і скон.

Прислухайся: оцей нічний Елізій
Зідхає глибиною темних лон —
Симфонія, а не прозорий сон,
Замерзлий в нерухомій, синій кризі.

Ударами припливів і відпливів
Здіймає груди вічний океан
І в скелі б'є. І космос, як пеан,
Гримить в безкрай...

Ні, ще ніхто не вивів
Тієї формули.
І марно в безмір сфер
Крильми кігтястими ширяє Люцифер.

1931

ВОЯКИ

Пам'яті Василя Тютюнника

Хай нерухомо ми стоїм.
Чекаючи страшного знаку.
Так сотня крізь гарматний дим,
Готується зустріть атаку,
Просвердлюючи зором даль
І нашорошуючи ухо,
Аж заговорить люта сталь
І завирує завірюха.

Уста затиснуті — горять,
Заціплені — скрегочуть зуби,
Та в пурпуровім часі згуби
Рука не змучиться карать!
Набряклий м'язень не тремтить:
Так в кулеметі, пружно-звинна,
Чекає на останню мить
Замком затиснена пружина.

08.01.1931

ЗОРИ ГАСНУТЬ

Дні і ночі, і ночі без Тебе!
Божевільним віграм доручив,
Дикий, синій, нестримний степе
Нестримну Твою широчінь!

Ні, вже не випрошу й не візьму —
Слізьми не окропляти шлях.
Я перейшов на темну схизму,
Братами виклятий монах.

Я скарб кривавої любови
На чорну сажу пропалив,
А гнів, живої сили повен,
Сконав під лезом грішних слів.

Докреслюю останнє титло —
Всіх літер вичерпано зміст. ...
Вже мерехтить самотнє світло,
Вже заgrimів замковий міст.

1925

ОСТАННЯ ВЕСНА

П'янкiші ночі — тверезіші ранки.
Так дні ідуть. За лютим — знову март
Чутніше і страшніше голос бранки
Над аркушами стратегічних карт.

Але рука вже не тремтить. Не варті
І крихти стратить сили на останку, —
Хай замість танку степова тачанка:
Не жарт, коли у ній крилатий гаріт.

Запілля — брак. Фронти — суцільним колом.
Не приглядайсь безокиим очодолам.
Де в чорних ямах причаїлась смерть.

То — тільки мить. Бо з першим пружним кроком
Розірветься завіса, і потоком
Поплине даль аж ген по синю твердь.

03.03.1938

А СИН ПИТАЄ...

А син питає: як дійти? де шлях?
І просить рисувати все те саме:
Тополі, хату, соняшні поля,
Вітряк понад вишневими садами

І річку, що як стрічка, чи як спів
Пливе в хвилясту далеч...

Сину, сину,
Як з'ясувать, що шлях той — помста й гнів,
Що треба йти в незнане до загину.

А серце бідне ось крихке, як мак,
А нерви чулі й чуйні, як бандура...
І все ж лише варяг, лише козак,
Міцний п'ястук, тугая вия тура.

І все ж із серця виллять треба мед
І полум'ям наллять його залізним,
Бо тьма, як мур. І чорний вітер дме
На тім шляху до давньої дідизни.

20.09.1940

ВЛАДА

Вона виростає, як буря, як шквал,
Спадає мечем і пожегом,
Вдаряє кордоном у груди навал,
Нестерпним осліплює чаром.

Вона — як обіймів напруга п'янка,
Як пристрасти хвиля жагуча...
Та крицею твердне державна рука,
Бо глянь: під вершиною — круча.

Лиш крок, лиш несхоплена хиба, як мить,
Секунда полегші й перерви —
І серце порожнявою заgrimить,
Нитками потріскають нерви.

То ж хвилю на хвилю, удар на удар,
Однаково .— сонце чи хмари.
Бо влада це — серце. В ній доля і дар,
І щастя пекуче, і кара.

20.06.1941

БЕРЕЗІЛЬ

Миколі Хвильовому

1.

Знову март і Марія, і вечір, —
Деся далеко зідхала весна,
Від зідхання тремтіли плечі
І дзвеніла від зір тишина.

Так з'явилась Ти ще раз і ще раз.
Простір дихав вітрами. Внизу ж
Місто чорно гуло, як печера, —
Улоговина тіл і душ.

І повірив навік, що воскреснеш.
Мляво падав посмертний сніг,
Та, здавалось, то — цвіт черешні,
То — заобрійні квітнуть пісні.

2.

Марія. Март. За містом — мовчання.
Зорясте небо в вічність провалилось.
Широкий вітер простір розчиня —
І серце затремтіло і забилося.

Нінащо обережність, сором, гарт...
Війнув огонь. Сплелись гарячі руки.
Все злютувалось: ніч, Марія, март —
В один порив нестриманої муки.

3.

Твоя весна вже виростає в літо:
Таємніше луна нечастий сміх,
Достигле тіло, золотом налите,
Тремтить, як плід, на пружних вітах ніг.

Не знати ще, то — пелюстки чи сніг,
Та вітер пестить тихше і ніжніше.
Дрижить вся стать. В ній кожна жилка дише
Предчуттям жадібних уст моїх.

15.04.1932

ОДНА ПІСНЯ

*В кінці греблі
Шумлять верби. . .*

Бува, почуєш пісню і спахнеш
Пекучим бодем пізньої любови —

І от — далечина Твоїх безмеж,
Твоїх небес нестриманая повінь:
Пливе, пливе блакитна широчінь,
Росте, росте співучим колом обрій;
Від білих хмар лиш смараглова тінь
Біжить ланами, лиш вітри недобрі
Напружують свій навіжений чвал...

О, як забудь Тебе, єдину в світі!
Твій зір мені ясніш за сонце світить
Твоя далека пісня, як хорал.

Моя весна. Моя, моя земля! —

Яке ж залізне серце муку стерпить:
Оттут в недужих мріях уявлять,
Як „в кінці греблі шумлять верби”.

15.08.1928

БАТЬКІВЩИНІ

Як до Тебе протоптати тропи?
В сивій млі спостерегти мету?
Чи ж пропалить синій жар Європи
Азії проказу золоту?

Ось мовчиш незбагнена, незнанна,
Мов прозорий жовтень, нелшва,—
Щож Тобі — прокляття чи осанна?
Мертві звуки, неживі слова.

Рівний простір в язвах позолоти
Залягає площиною піль,
Тільки часом — Твій єдиний готик -
Повстають жертovníки топіль,

Перетявши безнадійний позем,
Вносячи мірило у безкрай,
Що завжди беззахисний на грози
Сумно мріє про майбутній рай.

13.10.1931

МОЛИТВА

*Уродило руту, руту —
Воли вашої отруту.*

Т. Шевченко

Вчини мене бичем Твоїм,
Ударом, вистрілом, набоем,
Щоб залишивсь хоч чорний дим
Над неповторною добою.

Хай безсоромні очі їсть
Тих, що живуть без сліз і чести,
Хто скинув і любов і злість,
Бо не під силу було нести.

Хто все зідхав — заснуть, втекти,
Сховатись за Мазепу й Крути,
Коли грозою йшли — віки! —
Над полем руті і отрути.

Твоїм бичем мене вчини,
Щоб басаманувати душі,
Щоб захитать і знову зрушить
Смертельний чар дичавини!

20.02.1933

З ЩОДЕННИКА

Імлиста мжичка. Прогуде трамвай,
Промчиться по асфальті мокре авто —
І знову чуть, як виє в голих вітах
Старого парку хижий листопад.

І ліхтарі хитаються й скрегочуть.
Мов вішальник на шибениці, й тиша
Все шамкотить Сибіллою беззубо,
І ніч пливе, мов згуба без кінця.

Але й в ночі не спить це чорне місто:
Заулками, алеями, садами
Минуле в нім блукає, як повія,
І тьма кишить від блудних, грішних душ.

1936

НАПЕРЕДОДНІ

1.

Тиша рушиться і падає муром, підваженим ззаду.
Осипається цемент, ворухиться давня жорства.
Балакучий ручай, холодок обважнілого саду
І самотній намет — все покриє піщанка верства.

Пломінь злиже життя і вітри розвіватимуть попіл.
Що сідатиме сіро на вилицях мертвих облич,
Тільки сурми Останнього Суду по дивній Європі
Просурмлять свій — від краю до краю — розлючений клич

28.08.1939

2.

З блискавок, із гуркоту і гуду і
Зирина довічна першина:
Зимне небо, синь Страшного Суду,
Апокаліптична тишина.

Дні хвилі, ані хмар — перерва,
Інтервал сліпої наготи,
Гострий крик оголеного церва
Під пустинним небом самоти.

О, той жах нищительної чести —
Глянуть в вічні очі Судії,
Що осліплять пломенем пришестя
І пропалять помисли мої.

28.08.1939

НИНІ

Злякане сонце з-за хмар тільки диск показало пригаслий.
Ранок завинувсь у млу. Мжичка засіяла знов.
Тиша лягла на поля, де війна перейшла гураганом
І покотилася ген в захід і північ.

А схід
Просторами причаївсь і зрадливо пантрує події,
Щоб, крадучися, урвать і гієною знов утекти...

Віку страшний і великий!
Правнуки заздрити будуть
Тим, що обличчя твого бачили помсту і гнів.
Готські навали твої, фаланги нових Олександрів,
Цезарів очі палкі, Риму воскреслого мідь,
Поступ важких легіонів у димі із крові й заліза,
Тверду тевтонів ходу, що невблаганна, як час.

03.08.1940

ПОСТСКРІПТУМ

О, так. Я знаю. Аджеж прозрівав
Мій дар гіркий годину мсти і гніву:
Це смеркле небо, цю кривавість слав,
Проорану гарматним плугом ниву,

Цей плач Атен і переможний крик
Нещадної, роз'яреної Спарти,
І грім ескадр, і бомб разючий сик,
І невмолимий рух руки на карті.

... Та як п'янкий, як заповідний сон,
Що не доснивсь, що обіцяє й кличе. —
Вечірнім сонцем сяйвний Партедон
Пливе в Готичну ніч середньовіччя.

17.11.1939

ДОБА

*І безумна пустеля надхненним, як мати
Смагли груди розкрила свої.*

О. Ольжич.

І пустиня прийшла. І шукає брат брата,
І гукає з нас кожен в туман, в самоту,
А епоха дзичить, як бризантна граната,
І прострелює млу, і влучає в мету.

Бомбоносних ескадр впокоряючий клекіт.
Невмолима жага пожадливих ескадр.
І ревуть з-поза гір батареї далекі,
І рокованим дійством бушує Театр.

Наша юність — палка, наша юність — грозова,
Гураганна, гарматна, шрапнельна весна, —
Задудни нам походом і вибухни знову,
Динамітом нещадним пекучо-ясна!

Щоб крізь дим і вогонь, мимо скреготу смерти.
Мов по трупах років, перекрочить добу,
Щоб не зрадило серце, щоб віддих упертий
Ще останнім зусиллям вдихнув боротьбу

І прийняв її жар, як належну заплату,
Як заслужений дар від воскреслих століть:
Нашу юність палку, нашу юність крилату
Нам ще раз пережити, обернену в мить.

10.03.1940

ДОСВІД

Вже майже все забув. А потай,
На самоті, йдучи до сну,
Ще пам'ять, як дружина Лота,
Звертає зір в минувшину.

І все вишукує. І руки
У порожнечу простяга.
Та вже солодкої ошуки —
Охляла — не дає снага.

Це молодість, підвладна чарам.
Вбачала там вогонь і мсту,
Де справді діють: чин і кара.
Закон удару й зір в мету.

1940

ПОБАЧЕННЯ

Пам'яті Дарії Віконської.

Це сталося на Зимному Поділлі
В рік пам'ятний.

Прещедрий урожай
Вже звозили, й музика возовиці
Пливла під споловілою блакиттю,
Аж поки не спадала рання ніч,
Рясна від зір важких та довговіих.

А тлом стояла тиша, тиша серпня,
Така глибока, майже бездиханна,
Що яблуко, спадаючи, здавалось
Гранатою: ось вибухне неспинно
І знівечить — зруйнує тишину.

1.

Той день важкий був, хмурний і нервовий.
Брехало радіо. Зуділи мухи.
Господар все вдивлявся в непевне небо,
Блідіш була, ніж завше, господиня.
І пані-матка в тьмяному салоні
Над клявішами згадувала Брамсом
Віденську молодість...

Гостинний дім

Із тих, що їх вже залишилось мало,
А надто в нашім краю. Був маєток,
Мовляв, поміщицький, старе гніздо

Старого роду княжого, що завше
Позістававсь в народі — чи не диво?
Ще руського (варязького) коріння.
Був рід владичним ще за Ярослава
І може, власне, десь за Осмомисла,
Із Сіверщини перейшов сюди,
Щоб стать при злотокованому столі
Імперії старої спадкоємця
Й, гамуючи боярські коромоли,
Нести тягар історії вперед.
І не було перерв у службі роду.
Бо й геть пізніше бачимо ізнов,
Як рід дає ставних та пишновусих
Богданові — дотепних дипломатів,
Мазепі — генералів орлооких,
Післяполтавських ревних діячів,
Для Орлика помічників відданих,
Що спомагали чйнами і злотом
Відчайний змаг ізгоя.

Час минав

Зеніту. Розпливалась псевдо-тиша
І псевдо-добробут. А попід ними,
За лаштунками з рококових рож,
Під золотим мережевом пишноти
Зрів динаміт змізкованих ідей.
Щоб незабаром вибухнуть.

І, дійсно, —

Та романтична буря загула.

Наполеон! Як вірилось... Здавалось,
Повстане з пеплу Троя українська
Й повернеться Еней — козак моторний
До батьківщини будувати Рим.
Та романтична буря прогула

Безнаслідно для краю: оминула.

І от по бунтах, по „весні народів”
(А як вона звабливо обіцяла!) —
Безверхе дев'ятнадцяте століття
Безкрилим супокоем розпливалось,
І душно-теплярняний пополудень
Тривав ще довго: аджеж *fin de siecle*
У сутінках переступив в Двадцяте.

... Останній в роді, як останній дуб
На краю поріділого байраку,
Ще намагавсь у присмерку безчасся
Тримати чоло високо — і тут.
Де господарство грало, як оркестра,
Симфонію спізніло-пасторальну,
І там, побіля цісарського Бургу
Веселої дунайської столиці.
Де відблиск Риму тускло догасав...
І так прийшла Велика Косовиця:
Рік Чотирнадцятий —

кінець і початок.

Гніздо спустило. Зразу, як осідок
Штабів преріжних, далі — лазаретів,
Що кров'ю й йодоформом віддихали.
А там, коли з-під рваного мундуру
З'явився голий звільнений монгол. —
Завила осінь в борознах окопів
Спорожнених, пожежа зжерла палац
І тільки сови жили між руїн.

А власників, сполоханих, як птахів
З розтерзаного бурями гнізда,
Розвіяв подмух владний.

Та лишилась
Життійна іскра в попелі руїни, —
Владарний дух її роздмухав знов
І ось почав спроквола оживати
Глибокий корінь. Дужий пень проріс
І в паростку — і Рід і Дім воскресли.

2.

Не спалося.

Осіній місяць прях
Останні чари літа в здичавілім
Старезнім парку. І вікно здавалось
Отвором у міжзор'яні безкраї,
Звідкіль густим потоком лялось сяймо
Холодне, міжпланетне, ледь зловісне,
З пливкою прозеленню глибини.

Не спалося. Дрімота-півдрімота
Творила зовсім нетутешній світ,
Ані земний, ані небесний, — тільки ж
У тім таємнім сяєві півсна
Здавалось все можливим і природним.
... То ж не здригнувся я й не здивувавсь,
Коли з потоку місячного світла,
Як з-під завіси дивної, з'явився
Начальник.

Був він у знайомім френчі
Тьянозеленім (як лежав в труні)
В ботфортах польових, в райтузах синіх, —
Так добре знаний, простий і ясний.
Сказати б навіть, надто вже він просто
І надто дійсно виглядав.

І усміх

Крізь світло місячне, отже — містичне,
Сяв злотом соняшним — живим і денним,
І заливав обличчя дороге,
І прозолоть ряхтіла на мундурі.

Він крок зробив матеріально, важко,
Присів на ліжку і почав...

Немов би

Нас не ділило двадцять літ, труна
На рівенськiм кладовищі, події,
Що наступили потім, довгі роки
Кордонів, мандрів, болю і зусиль.
В цім було щось від нехтування факту
Так аджеж безперечного, як смерть.

Почав він, мов продовжував розмову,
Перервану учора.

„Отже знов,

Поручнику, на нашу батьківщину
Війне вогонь вже близької війни.
Вона висить у цім безхмарнім небі
Над площиною довгих зжатих нив,
В охлялім сонці, у напрузі тиші,
В одвертих обр'ях далечини.
Ударить час і осінь завирує
Гарматним гуком, вихором атак,
Стаккатом скорострілів, гострим сиком
Авіобомб, залізним хрипом танків
Та жвавим маршем жовнірських пісень.
І позолоту просторів осінніх
Покриють теплі плями багреця.

Вже двадцять літ минає. Двадцять літ...
Держава. Київ. Наступи і відступ.
Так, ніби вчора це було — не правда ж?
Та ж певно, Вам не раз отак здається,
Що — лиш збудитися — і встануть знов:
Штаб армії, війни гарячий віддих
(О, незабутньо билось серце війська!)
Стрічковий стрекіт апаратів Юза,
Уриваний радіозвітів зойк
Та рапорт вартового... І напруга
Баских думок над аркушами мапи,
І схрещення концепцій суперечних,
І рішення, що зроджується трудно
І — тепле ще — тужавіє в наказ.

Або раптовна подорож на фронт..
В зарання маршу, в ніч, вагітну боєм, —
Як непорушно в небі сяли зорі
І блідли перед ранком, і світав
Бурхливий день судьби і перемоги.
І та остання подорож — в сніги,
В метелицю, в крутіж глухої скрути
З Гречан, без тху, до війська, навпростець,
Повз Пашківці, що були незалежні
І виразно воролсі, і дурні,
І хитрі сліпотою самозгуби —
О, символе прокляття — Пашківці!

... А потім — Любар. Крапка. Несмертельний
Малоросійський жарт-одноактівка,
Де аджеж були й чарка й ковбаса,
Шельменко і блудлива молодичка,
І простачок-господар, но і конче,

Москаль-чарівник в тіні лаштунків.
Ще щастя, що вдалось той водевіль
Перерубать шаблюкою Походу
І дати Дев'ятнадцятому Року
Його легенди гідний епілог”.

Він навіть встав і перейшов кімнату
Знайомим кроком стриманого гніву.

„Рік Дев'ятнадцятий! Рік іспиту і кари.
Рік неповторної симфонії судьби,
Де чергувалися в нестримному потоці
Падіння й злети, де гучний тріумф
Був, водночас, безоднею упадку:
Найгірша бо поразка розгорталась
Найширшим виднокругом перемог!
Прогаяно сліпучу мить побіди.
Прогавлено. А мить така була.
І то не раз... Бігме, немає доль
Ласкавих, злих, щасливих чи безщасних,
Є доля —» справедлива і одна”.

Він знову сів.

„Повториться не раз
Листопадовий посвист завірюхи
І ожеледь походів, і вітри
Чужин холодних.

Той Великий Льох
Ще вимагає трусів і вулканів,
Щоб обудити викляті скарби.
Аж вибухне в степу готичний пломінь
І кволе серце крицею налле
Велика віра. Побороти сумнів —
Саме це слово зимне, як гадюка,

Й отруйне, як вона, — зблювати з уст
І викреслити з мови.

Мус і віра.

Мус віри. Звіря переможе Дух.
Велика віра...”

3.

Тиша ще дзвеніла.

Вікно точило зеленаве сяйво.

Повіки зліплювалися.

Його

Вже не було. Лише знайомий голос
На струнах променів бринів здаля,
Віддаляючись місячним туманом
І зближуючись в шепіт — ось над вухом —
Найтихша з таємниць:

„Її нема,

Ви розумієте — немає смерти.
Коли ж настане визначений час —
Імлистий день, у листопаді, в лютім,
Пручнеться серце, помилившись в ритмі,
І, поки залунає гострий крик
І скляну тишу на скалки розіб'є,
І спізниться вже непотрібний лікар, —
Ви будете далеко —

— Там, де літо

Ще все триває пахощами липня
І квітне невечірний день дитинства
Над синім сріблом степової річки,
Лямованої легким злотом верб.
Ви йтимете так, як колись вертались
Із школи десь на свята. Ще здалека

Побачите акації і дім,
Штахети жовті, фіртку...

І назустріч

Вам вийдуть — Ви вже ясно пізнаєте:
Високий — дід в святочному жупані.
При ньому — бабця в хустці старовинній.
Ще далі — батько в сірому жакеті
І, врешті, разом з братом, — Ваша мати.
Усміхнена й заплакана разом.

Але — то сльози радості по довгій,
Ах, як же довгій і гіркій, розлуці”.

08.1939 - 08.1941

ПРОЩА

ІСХОД ІІ

*Ти затуманилась за далями, за димом,
Зайшласть імлою, понялась вогнем.
І ось відходиш невмолимо...*

*Десь рідний вітер гне
Твоїх топіль високі решти.
Мете шляхів безкрай...
Чи ж затаїш, чи збережеш Ти
На дні ярів, у галявах дібров
Твій тихий рай
І сонцем п'яну кров?*

*О, сонцем п'яна кров.
Важка, щедробагата й невидюча!*

*Порогами ще клекотів Дніпро
І на дівичий степ не впала туча,
Ще мерехтів архіпелаг осель
Крізь племін голубих просторів, —
Південний бог в
Твоїм сафірнім морі
Знайшов нову купель.
І Геліос, що — ясність і число.
Ось став осліплім з ярости Дажбогом,
І шалом соняшним клекоче зло
В Тобі, небого.*

*Ти залишилася за обр'ями миль
І ось тепер Ти — привид і примара,
І марнота зусиль, і суму вічний біль,
І спомину непроминуча кара.*

*Так несемо в сліпих серцях
Твоє незбагнене обличчя
І давній шлях
В незнане кличе,
І довга путь ось стелиться в безкрай —
її не відвернуть, її не стерти,
Бо лиш вона веде в
Твій чорний рай
З пустелі самоти і смерти.*

07. 08.1944

Навіть снитись мені не хочеш...

Навіть снитись мені не хочеш,
Мовчазна, непривітна така...

Тільки б глянули сині очі,
Доторкнулась смаглява рука, —
І весна ця холодна і сонна,
І над парком зелений дим
Задзвеніли б блакитним дзвоном.
Заструмили б теплом золотим.

І усе б повернулось: минуле,
Біла шоса, тонкий молодик,
Що в глухому залізному гулі
Потонули навік.

17.04.1944

ЛИСТОПАД

Ось іще одна осінь, як сум навісна,
І голодні вітри гудуть.
А палала ж весна, а гриміла ж весна,
Як останій суд —
Страшна!

П'яним плугом орала широкий простір,
Але в борозни падала кров,
І лягали, широко розплющивши зір,
І крутився Дніпровий вир.

Причащалася тіла і крови в той час
Грішна чорним гріхом земля,
І залізну молитву хрестом меча
Сотворяв над полями
Час.

Палко й твердо казання казав кулемет,
Били дзвони з гарматних дзвіниць,
І, здавалось, що крицею вічних мет
Вже збагне нашу міць
Багнет.

Одгриміло. За чергами весен і зим —
Вже Тринадцятий Листопад.
Та крізь млу може блиснуть вогонь і дим.
Може впасти і град,
І грім.

Може сірий туман пропалити весна,
Розігнать хмаровиння облуд.

І спалахне весна, загромить весна,
Як останній суд —
Страшна!

1933

Щербатий місяць, мов розбитий щит...

Щербатий місяць, мов розбитий щит.
Над цвинтарем нічного міста.

Пізно.

Ніч нерухомо тишею блищить.
Морозна ніч, залякла мов залізна.

Лиш в голові важкий вогонь гуде,
Під тягарем — тремтять зомлілі лікті
І в полум'ї нездоланих ідей
Чорніє морок ви роком: *vae victis!*

Безсонна ніч його не подола.
А прийде ранок в сутіні поблідлій
І ще чорніш вогонь тих слів пала
При деннім, при нещаднім світлі.

грудня 1924 р.

ПОДОРОЖНІ НОТАТКИ

1.

Місто мріє на дні, а навколо — високий полон:
Губалівка, Носаль і скелястий двогорбий Гевонт.

З по-за гір насуваються хмари. Спадають дощем.
Але верхами — сніг, мов до весни далеко іще.

Листя мертве, зітліло-бронзове іще шарудить
Весна грає лише в плюскотінні гірської води,

Та ялини й смереки про вічно-зелене шумлять
І наїжилась ними дибуча, напнята земля.

2.

Сонце гріло труну так, немов воскресити хотіло
Вітром з гір долітав голубий сніговий аромат.
Мальовничі гуралі до цвинтаря вносили тіло,
Спопеліле ще в Кракові. Шерегом жалісних втрат

Привітали хрести над гробами нову оцю втрату.
Ксьондз ретельно читав нестерельні латинські слова.
Потім — падали мови: артисту, учителю, брату ...
Древню пісню жалоби гуральський скрипаль вигравав.
І ущухло. Крізь тишу цвірінькали тільки пташини
Обіззавсь паротяг. Стали кидать на віко грудки.
Сонце лягло тепло. Усміхались снігом вершини.
З рівним рокотом падали води гірської ріки.

30.04.1933

(Похорон К. Стриенського)

3.

Сірий день. Мандрівництво наше
Залізниця перетина. А в ушах ?—
Коцюбинського кашель,
Булькотіння води й тишина.

Так, мов бачу: ступає поволі
Вгору, вгору — самотній завжди,
І, соромлячись, морщиться з болю,
І вслухається в плюскіт води.

А вночі крізь безсоння і муку
Пригадає Чернийгів, Дніпро,
І напружує змучену руку,
І у хустку викашлює кров.

4.

На обрії скелясті зломи,
Ялини зелень жалібна,
А нижче — вже зелений пломінь.
Зелений дим... Невже весна?!

Ще з-під снігу, як з-під маски,
Але горить блакитний зір,
Знайомий зір з дитинства, з казки,
Прозорі очі феї гір.

І віллі скоро будуть повні
Спортовців і сухітників,

І дні свій гомін невимовний
З'єднають в нероздільний спів.

Закопане, 01.05.1933

II.

Чепурні, супокійні оселі
В черешневім розмаю весни.
Вколо вруна бувають веселі
І доноситься подих лісний.

Небо ллється над вами ласкаве
І голубить вас леготом хвиль,
А там — кричуть голодні гави
Над пустелями піль.

Будяками та диким маком
Чорну землю квітчає цей май,
Що чвала бездорожним баскаком
І гукає — „топчи й витинай”.

Під Краковом, 27.05.1933

III.

Глибоке небо, білі хмари
Та плюскіт срібної води
І, поки пам'ять тихо марить,
Шумлять широкі левади —

Так само, як колись шуміли

Тамті, вірніше та, одна.
Де сяяв світ, як мати, милий,
Де осінь гріла, як весна...

Вже жовте жито половіє
По рівних басаманах піль,
Ячмінь підводить довгі вії
В очікуванні пізних жнив.

Овес хвилюється і морем
Пливуть безмежні пшениці ...
Вдивляймося в простори оці
Та днів тих, серце, не повторим...

На Дунаю, 29.07.1933

ЗАКАРПАТТЯ

Хати мої, хати, низенькі, бідні й рідні
В тонкім мереживі зазеленилих віт!
Тут ще чорніш кількасотлітні злидні
Підкреслює карпатський краєвид.

Корчма й нотар. А хліба — ні кавалка,
І світить ребрами замурзана марга.
Під мовчанку села балака тільки балка —
То Турія — по ріні — наріка.

Сини ростуть — неплодні самосії.
Доньки, як цвіт, — на наймички роздай,
Бо над ім'ям — гнила мара „Россії”,
Щоб ти не був землі своїй газда.

Порошкове, 1927

НАД ДНІСТРОМ

1.

Дністер тече прудкіш. Яри стрімкіш, ніж наші.
Мов круча — річище.

Та щось дихне — і враз:

Південне небо — лазурова чаша
І вічність — час.

І все стирається — розлука, зморшки, роки.
І все вертається — дідизна, юність, даль.
Знов простір виника безмежний і високий,
Дзвінкий, як синь, прозорий, як кришталь.

2.

Високий правий берег. Голоси
Доносяться над срібним плесом лунко.
При березі — дорога. І мажара
Порожняком потойбіч торохтить.
На душогубках пропливли рибалки.
Мов кришталева — тиша над Дністром.

Замкнути очі — і на мить немає
Цих двадцяти важких чужинних літ.
Що проорали чоло і поклали
На плечі труд безкрилий, що навік,
Навік прожерли в серці порожнечу.
. . . Замкнути очі . — і зника Дністер,
І замість нього котиться Синюха...

Поцейбік — наш город (ті самі верби,

І баклажани, й дині, й кукурудза),
А по тім боці — в тій ото хатині —
Живе Карайгуз, славний і страшний.

Рибалка в літі, у зимі — мисливий,
А цілий рік — п'яниця. Недарма
Його дружина все, було, виводить,
Що „тяжко жити за п'яницею”,
Хоча й не знать, для кого було тяжче?

Він із корчми додому припливав
Вночі човном і, боячися жінки,
Всю ніч сидів на камні прибережнім,
Співаючи сумних пісень всю ніч.

Вночі, було, прокинешся — і чуєш
Глухий, далекий голос самоти
І безнадії — то співав Карайгуз.

В тім співі був і спогад про минуле,
І давня спрага волі степової,
І темний гнів нащадка, й виклик долі,
Й терпка нудьга, і запорозька лють.

І страшно було. І кричать хотілось.
І з уст сухих само зривалось: „Мамо”!
І мама тінню легкою з'являлась,
Казала „спи”, хрестила і зникала,

І медом зіплював повіки сон.
Шумить серпневий вітер, майже
Херсонський, майже степовий.
Мій вітре простору, заграй же
Про молодість і даль! Повій,

Повій на чорну Україну,
Де вод і зор давно чортма,
Де кожен рік, де кожна днину
Бездонна поглина тюрма.

Повій і голос, що не стих ще,
І той вогонь, що ще не згас. ...
О, ще самотніше, ще тихше
Молімось про вогненний час!

Заліщики, 08.1936

Акації цвітуть...

Акації цвітуть — п'янкий мадярський квіте —
О, амбро пристрасте солодкої, як мста!
Акації цвітуть. І п'яний душний вітер
Пекучим подихом розхилює уста.

Акації шумлять і де втекти? сховатись?
Вся вулиця в цвіту. Вся вулиця, як сад.
В цій бурі пелюстків розкішно умирати,
Пить смерти й пристрасти пекучий аромат.

1927 (Пам'яті Йолани Кардош)

ЮРІЄВІ ДАРАГАНОВІ

1.

Вас пригадало, милий Юріє,
Це літо хворе і жагуче,
А Ви вже там. Мене ж обдурює
Життя і знову, знову учить.

Та чи ж навчить? Боюся, друже мій,
Що вже даремно, бо запізно.
Йду бездорожжями, калюжами
І марно кличе вірш залізний.

О, самото, терпкіш від оцету!
Яка печаль, яка пустеля
Чужі жита у плямах осету,
Далечина, що хмари стеле.

Та все ж іду, хоч спотикаюся,
Ген ледве мріє поле бою...
Ні, вже ніколи не покаюся,
Мобілізований добою.

1929

*На Ольшанськiм кладовищi в Празi,
в мiсцi, де була могила Юрiя Дарагана,
поховано якусь жiнку. Хрест валяється
на стежцi.*

З часописiв 1936 р.

Смаглявiсть вiд того вогню,
Грузинськi очi, сухiсть вилиць.
Слова, що цокали i бились,
Продзьобуючи вихiд дню.
Раз — орлiй клекiт, раз — стрiла,
Раз — вiрна куля. I нiколи
Не змусив хам короткочолий
Схилити гордого чола.

Гiрська душа зiйшла в степи,
Де вiтер i козацькi чоти,
I щось, либонь, вiд Дон-Кiхота,
Бувало, в постатi тремтить.
Щось старовинне, щось п'янке,
Як, пiсня, як лицарство й слава,
Щось разом нiжне i тужаве,
Мов криця — тверде i крихке,

I от — ударив буревiй
В поривi хижої нестями
Й засипав мертвими снiгами
Вогонь очей i нiжнiсть вiй...
Лиш десять лiт — i вже по всiм.
Серця слiпi! Серця калiчнi!
Коротка ця хахлацька вiчнiсть.
Непевна i гiрка, як дим.

11.11.1936

УРИВОК

... І йшли віки, одним ярмом закуті,
Плаваючи каліку і раба.

Зрадливий, хитрий, темний і ледачий,
В гнилоснім тлінні мертвої душі
Він викохав собі павуче серце:

Мале, скоцюрблене, трусливо-ліоте,
Ненависне і заздре на величність,
Покірливе на низькість ханських стіп.

І так лишав беззахисною землю
Й, тікаючи, встромляв у ню свій спис.

І так міняв залізний лад держави
На хижий свист чужого батога.

І продавав на страту свого князя...
І тупо йшов отарою в ясир.

* * *

Підточена, поламана й затрута,
Рослиною, що вирвана з корінням
Ударами важких вітрів азійських.
Котилась Русь, як перекотиполе,
Чіпляючись останніх рубежів,
Де під орлами Риму виростили
Священним пругом готиків струнких
Навік опанцеровані народи.

Там битви і молитви трудну путь
Проходили не в лагоді Еллади,
Не під безсилу мудрість Візантії,
А у міцній суворості зусиль,
Напружених божественним законом:
То мідний гул незломних легіонів,
Що крицею єдиної руки
Кермовані — ішли в огонь побіди.

1930

В И С Л І Д

Уста не вимовлять молитви,
Уста забули молитви —
У безумі сліпої битви
Губився тихий голос Твій.

В льохах оглухлих чрезвичайок,
У сніговіях Соловок
Минали судорги відчаю
Та серць короткий кровоток.

Ніколи в очищальнім громі
Земний не розчахнувся час
І жаден знак, і жаден промінь
Не поразив негідних нас.

Лиш попеліли весни ніжні.
Лиш замерзали квіти літ
Під співи парастасів сніжних
На грудях мертвої землі.

Убогий — дар скупой крові,
Неплідне — тлінних дута тепло...
Тоненьку свічечку любови
Задуло переможне зло.

31.08.1938

ДРУГЕ ПОСЛАНІЄ

В повітрі мла і смертний одур.
Охляле сонце, як сліпе.
Це спалену твою свободу
І напівмертвого тебе,
Народе мій, вітаю словом
Під небом, від пожеж багровим,
Під туркоти чужих гармат.
Коли мордує брата брат,
Коли пророцтва найлютіші
Оце сповняються навбач,
Коли скупі перерви тиші
Невтішний роздирає плач.

Потрібен племін Єремїї,
Та, ненароджений, він згас.
Крутіж лихої веремїї
Поніс у вир смертельний нас
І несемося, як билини,
Понад румовищем руїни.
Аж поки сіркою й вогнем
Нас згубний подих не здмухє.
Внизу ж твоє безформне тіло
Звивається під градом кар':
В чужій руці — безкрила сила;
В своїй — безсилля і тягар.

Роздріблене дощенту крушить
Закон життя. І де ж — вогню
На вожденят вошиві душі,
На лицедіїв метушню.
На їдь продажної безради,

На яди дідичної зради,
На віковий коловорот
Хохлацьких охів і глупот?
Актор чужі малпує міни,
Крутій відсотки тне з легенд,
Нашадний дурень рота слинить
І всіх їх продає — агент.

Ця зоологія убога
Все застусє. А збоку десь
Гірким смієтсья сміхом Гоголь —
„З самих себе бо смієтєсь” —
І корчить постать вовкулачу,
І танє сміх у пеклі плачу,
І він зникає. І дарма
Сурмить Шевченкова сурма.
Бо і трибун грамофоновий,
І рідномовний графоман
Лиш про „недолю” й „чорні брові
Вискиглюватимуть пеан.

В тім ярмарку все творче гине.
Задушуєтсья все живе,
Все вічне робитсья хвилинне
Й стає живучим неживе.
І мертві душі бенкетують,
Защеплюючи, як отрую,
Ледачу кров духовий гній
Всім паростям гієрархій.
Герой доби встає в цій аврі
Космічних бур, космічних гроз,
Як спраглий містєчкових лаврів
Здрібнілий мікромалорос.

Народе мій, оцей непотріб
Ти за які гріхи придбав?
Чи недівоча пристрасть Мотрі?
Мазепи спізнена доба?
Чи за перебіг надто сковзький
Двірської служби Розумовських?
Чи вбогість життєвих спонук
Поганих внуків і онук?
І з того гойного врожаю
Вже пів століття п'ємо жах:
Доба нам обжинки справляє
На наших душах і тілах.

Та ти — не виграшка природи
Не примха лиш земних стихій—
Ти не загинеш, мій народе,
Пісняр, мудрець і гречкосій.
Бо вірю: судні дні не даром
Твій чорний рай зняли по жаром
І племінь слупамн росте.
Сполучуючи з небом степ.
І небо сходить на країну
Крізь зойк заліз, крізь звіря рик,
Крізь дим руїни — — —

— Україну

Новий узріє чоловік.

30.06.1944

25 ТРАВНЯ 1926 РОКУ

Ще мить тому — весна і цвіт,
Чужинний май в співучім сонці
... І вже щось чорне криє світ,
І де ж ви, друзі, оборонці?

Наївний рух крилатих рук —
Ні, свисту куль не заперечить!
І тіло падає на брук,
І ось тріпочуть груди й плечі,
І очі гасить смертна мла...

Сім хижих куль. Сім стрілів зла.
Зміряли в дух — влучили в тіло:
Знялись над мертвим тілом крила
І дійсність легко попливла,
Як марний, як минулий вияв, —

Бо за повіками тремтів
Співучий степ, пшеничний спів,
Полтава, прапори і Київ.

1936

ДОБА

Родина тільки вбогий човен
На невмолимих бурунах.

Над обрієм глухий Бетговен
Жадобу, захват, скрегіт, жак —
Сполучує в єдиний помах.
І буря звуків двиготить,
Вогонь скресаючи на зломах
Нещадних хвиль...

Твій біль, як мить
Твоє життя — поглянь — як атом.
Вичерпуй воду. Затикай
Пробоїни. Будь мужем, татом.
Керуй. Молись. Не нарікай.

Шлях Одисея перейдемо
І десь скінчиться міт сторіч:
День однооким Поліфемом
Всіх звабить у печеру-ніч.

І ти, що полум'я був повен,
Затихнуть змушений тепер:
Сама доба — глухий Бетговен,
Сама доба — сліпий Гомер.

15.01.1943

СЕРПЕНЬ

Herr, es ist Zeit!

P. M. Рільке

Час, Господи, на самоту й покору.

Все про цей час нагадує: вага
Знекриленого тіла, перше срібло
На скронях та пооране чоло.
І під чолом ті, що колись горіли,
А нині глибше й глибше западають
І пригасають — ті неситі очі...
Бо зір звертається до себе, внутр,
З переситом від людського й земного.

Час, Господи, покори й самоти.

Найперше — це покора. О, навчи
В ночах безсонних, в бичуваннях долі,
У дрібничковій помсті днів і діб,
В безсиллю немощів — навчи, навчи покори,
Найпершої чесноти початок.
Ти дарував її надміру гойно
Твоїм численним найгіднішим слугам, —
Подай її найнижчому — тепер.

Час, Господи, покори й самоти.

Смирися, духу гордий і невдячний —
Збунтованого ангела насліддя!
О, кожен день життя жагуче пив
І все шукав — але не те, що треба.

Все пізнавав, але невідоме,
І все стримів, але незрячим серцем
І не зважав, що під зухвалим кроком
Розтоптані лишались пелюстки.

Час, Господи, покори й самоти,

О, самото, ти, знаю, найтрудніша,
Тебе навчитись тяжче, ніж покори,
Ти вимагаєш скупчених зусиль,
Як іскра, що рождають криця й креміль,
Як скорч останній м'язів переможця.
Як крок кінцевий того, що дійшов
Вершини.

Бо якщо покора — мудрість,
То самота — є завжди висота.

Час, Господи!

16.08.1951
Summit, N. J.

ГРАНИЦЯ

Вже перейшла блакитна повінь
І ти не Симон, а Петро.
Вже замість білої любови
Лютує в жилах чорна кров.

Лиш дим і чад спливають мертво
Й холоде скудний попіл там
Де на каміннім серці жертва
Палала збуреним богам.

Літа зливаються з віками
На історичному вогні
Й, зростаючи в крилатий камінь.
Готичні застигають дні.

1936

КАМІНЬ

Оксані Лятуринській

Поглянь на камінь: він мовчить
Мовчанням мудрости і віри.
Гримить війна, дзвенять мечі.
Шаліє кров. Вирують вири.

Та він холодний і нагий —
На перехрестю.
Мчаться авта.
Минає звільна крок нога
Минає все.
Лиш вів, як правда

Найбезумовніша, — застиг
З незримим виразом погорди.

І той його камінний сміх
Не бачать перехожі орди.

1941

ЛІРИЧНА ПАВЗА

МІСТО, ДЕ МИНАЛИ ДНІ

Минають дні, минають ночі...

Т. Шевченко.

I.

І знову він, нещадний свідок —
Двірець Віденський — дим і чад.
Яку весну шукать поїду
Під рівний грюкіт коліщат?

Востанне ось твої долоні
І зимних уст твоїх печать,
Ось сльози опекли солоні —
Мовчу, щоб лиш не закричать.

Мовчу, стискаю руки милі
І наскрізь прошиває біль.
Яким же буде світ мій білий
В далечині чужинних піль?

1923

II.

Шість літ, як сон — і згадувать не варт —
Промерхтіли крізь вікно вагону,
І ось гуде не березіль, а март
По площині порожнього перону.

Ніхто не стрів, ніхто не викликав

В уяві спраглий вимріяний образ.
Лиш паротяг недужо клекотав,
Гула Варшава, чорна і недобра.

1929

III.

Зрідка ходимо в Лазенки.

Жовтень

Лаштунки ампірні розметав.
І вона питає: Чи знайшов ти
Що шукав? Чи ще зорить мета?

Усміх добрий, іронічний трохи,
І не знаю, як відповісти...
— Тут гучніше рокоти епохи.
Нижче й важче час оцей летить.

Так, знайшов ось тут уста і руки,
Зауток у палаці твоїм.
Неспокійно сплю: все сниться грюкіт
Бою та над степом чорний дим.

Труден день біля чужої праці
(Дальній родич чи набридлий гість),
Біль, що всіх істота еміграцій,
День і ніч охляле серце їсть.

А мета? Вона горить і гасне
В такт добі, але не загаса...
— Все буде, козаче, своєчасно.
Вчися ждять.

Дивись, яка краса!

І цілую руку в жилках синіх,
А вона — в похилене чоло. ...
Лунко грають простори осінні,
Ллється синь і став дзвенить, як скло.

1930

IV

Біля пам'ятника Міцкевичу

Ти вдивляєшся хмуро й бронзово
Понад поверхи, люди і лиця,
Під тобою розмірно й грозово
Крутить рокіт щоденний столиця.

Там кигичуть вислянські мєви,
Хвиля берег піщанний лиже... —
Чорне місто твоє, Міцкевич,
Євразійським мені Парижем.

Жовтень грає глухі прелюди,
Диригує Шопен листопадом
І такі тут спізнілі люди,
І така легендарна влада.

Бельведер під виспянськими млами
Петербурзьким зідхає туманом.
В чорних вікнах — то племінь чи плями?
Сірий привид — мана чи омана?

І коли заскрегочуть віти,
Схід дихне своїм зимним нордом, —

В Уяздовських гуляє вітер,
Стеле шлях по асфальту — ордам.

Вистелає іржавим листом,
Мов татарськими килимами ...
... Стережи, стережи це місто,
Вартівничий із бронзи, Адаме!

1932

V.

Посмертний день зміється по руїнах
Могильним гадом. Проповзе й кінець.
Вона ще снить, рокована країна
Охлялих душ і висохлих сердець.

Ввижається їй велич, міць і слава,
Зітлілі чини, неживі слова
Ї не відчува, що виснена держава,
Як мстивий привид, тихо проплива.

І дійсність проступає невблаганно
Гербів щербатих, зламаних колон...
Посмертний день кінчиться. Бездиханна
Глибока тиша і останній сон.

1933

І ДЕНЬ, І НІЧ

Немає місця на землі
Де б витримали утлі стіни —
Дім розпливається у млі
Під гуд нічної хуртовини.

Морозом спалено сади.
Що так побожно ми садили,
І зимном мерзлої води
Ось ранок стигне мертво-білий

І ледве блакитніє. День
Останні краплі крові точить.
І тихо п'є. І знов веде
На бездорожжя злої ночі.

26.01.1943

ПІДСУМОК

Ти мене виснила в зоряних снах,
В ночі дівочі, пахучі та млосні,
А за весною летіла весна,
Морем шуміли стривожені сосни,
Морем шуміла широка ріка.

О, чарівна наша noche заручин!
В квітах вінків та купальських вогнях
Нас привітала цілунком жагучим.

І простелилися сонцем шляхи:
Радість і праця, і усміх дитини...
Хто ж сподівався, що рев хуртовини
Раптом прорветься, підступно-лихий.
Знівечить спокій і тишу розріже,
Спалить, зруйнує будований дім?

Скроні срібляться. Згинаються крижі.
Очі їсть дим.

Ти мене виснила, білая панно
(О, діаманти дівочих сліз!).

М'язні бронзові і зір капітана,
Море блакитне і лагідний бриз.
Яхт білокрилий — — —

Та соняшні сни, бач,
Здійснились марно: поетом глухим,
В музику власну заслуханим...

Вибач,
Вибач, єдина, за попіл і дим.

27.01.1943 Варшава

ЛУНИ

Ледве доноситься гул —
Крики голодних хозар...

Десь темносиній Інгул,
Жовтня холодний пожар.

Десь стукотять потяги —
Шпола — Цвіткове — Тальне.
Там, за серпанком юги,
Ждала дідизна й мене:

Синя, синюшна вода,
Пустка, де сад був і дім,
Вітер, що юність вітав
Понад простором п'янким.

Що ж — не судилось. Скипись
В серці пекуча сльоза.

Ринуть в спорожнену вись
Зойки голодних хозар.

Осінь, 1942

МАРТІВСЬКІ ІДИ

1.

Завчасна провесна. Що нам вона рокує?
Не знати. Стомлено вже двиготить війна.
Ще повзи скреготять, ще б'ють гармати всує
Й трикутник літаків у хмари порина, —

Та ясно вже одне: почислено години
І присуд видано.

Регоче сатана,
Що злом стає добро і винний знов невинний,
І ядом осени отруєна весна.

І все повернеться ізнов на давні кола
Поглиблювать довічну колію.
І Доля відійде з невідомим чолом
В несьогосвітню самоту свою.

2.

Зближаються мартівські іди —
Години нещадних розплат
За всі безнадійні побіди
На згарищах батьківських хат.

Де бурі історії вили
І рвали прострелений стяг,
Тиняється псом здичавілим
Розтерзане людське життя.

Де плугом трудилися клани

Благих миролюбів, — пройшло
Озброєне в хижу захланність
Залізом наїжене зло.

І зрадила дика жадоба,
І всі перемоги — внівець —
Допалой, рокована добо.
Стає початком твій кінець!

03.02.1943

ЕЛЕГІЇ

1.

Ти була Еспанія, Еллада...
Все летить нестримно, як стріла.
Розпадається остання влада
В пазурях голодного орла.

Майже вчора ще гули гармати,
Переходили тугі полки.
Древня, підмогильна Вічна Мати
Усміхалась крізь віки.

І розтанула під вий номада
Ніби привид сивоголубий.
Де пливли Еллада і Гренада —
Знов кістки, руїни і горби.

03.02.1943

2.

*Персеполіс у бурі і огні
І Олександра божеська десниця.
О. Ольжич.*

О, серце крихке, душе кам'яна й окаянна,
Чи чуєш, чи бачиш — кінчається згаслий ваш світ!
Епоха, епоха відходить від вас невблаганно —
І де ж ваш притулок? І хто ж залишив заповіт?

Осіннім дощем вижирає проржавлені барви
І все розпливається, все зникає в імлі.
Лишається тільки в залізо зокований варвар
Та гнані у безвість, відірвані діти землі.

Ні краю нема, ні кінця пророкованим мандрам
Пустелями нив, цвинтарищем осель і дібров,
.....
Де ж Персеполіс твій, тьмянозорий і злий
Олександрє,
Сонце битв духотворчих і яра на лезах любов?

24.02.1943

3.

От і йде
Шепчучи „засни”,
Білий день Чорної весни.

Занімій
Зв'ялена рука —
Цвіт німий.
Прозелень гірка.

Дощ — і той
Старчими слізьми...
Самото,
Одури і візьми

Без пісень
Сонця й далини —

В білий день
Чорної весни.

18.06.1944

Розум меркне...

Розум меркне. Серце умирає.
Не прозріти дику далечінь.
Ти станеш неплодний, як Ізраїль,
Під чужі повержений мечі.

І весна не спинить подих смерти,
І земля не витятує рід.
Не лишиться навіть напис стертий
На поверхні намогильних плит.

Боевище, стрільнями порите.
Жовті кості. Посірілий згар.
Тільки простір. Над простором — вітер
Та заgonи сизокрилих хмар.

18.05.1944

Голос півстаречий...

Голос півстаречий, півдитинний.
Старосвітські строфи. І чогось
Фортеп'ян звучить, як клавесини...
Що ж це — пригадалось? Приверзлось?

Але день тверезий аж до болю,
Червень — мов спізнїлий березіль
І війна гримить на передполю
Стогоном загублених зусиль.

Десь складають кари і провини,
Десь прокреслюється вислідна
... Фортеп'ян звучить, як клавесини,
... Бабчин спів.

І літо, як весна.

10.06.1944

ЛІРИЧНА ПАВЗА

В душі — глибока павза.

І. Франко.

1.

Осінні зорі ніби іскри
Роздмухує холодний вітер,
А місяць жовті зуби вишкірив
І заховавсь за віти.

Дарма. Від мене не сховаєшся,
Мій лисий ласий баламуте!
Пора спочить, пора покаятись, —
Вже зір твій мутен.

Бо це ж не травень, не побачення,
Це — жовтень.
Згас короткий день.
Зима по листю кіт затрачених
Стопою білою пройде.

2.

А ти хотіла щастя й волі? ,—
Ні, відцурайсь навік.
Вже я терпкавий трунок болю
Давно ковтати звик.

Ото ж навчись і ти ковтати,
Ти, сестро пізніх літ,
Бо що ж ще маю я вписати

В осінній заповіт?

Що на могилах зійде вбогих
Не ярий пурпур слав,
Лише — молитвою до Бога —
Зелена пісня трав?

3.

Будуй чи не будуй — однаково!
Вітрами простір цей яриться.
Дні Праги, Києва чи Кракова
Все ті ж: сакви і патериця.

Все дме та й дме. Всіма щілинами
Гуде крихка трьохстінна хата.
Глухими ревами звіринними
Нагая рівнина понята.

Ще мить — і хижі хвилі повені
Заллють і візьмуть утлі стіни,
І знову дні підуть мандровані
У вітровий безкрай пустині.

І серце знов на попіл спалиться,
І з попелу спалахне сила.
... Сковороди кобзарська палиця
Скалічені замінить крила.

1925-1931

МІСЯЧНА СОНАТА

День продзвенів жагучим злотом сонця,
День пролунав п'янким блакитним вітром
І ось — задиханий, зарожевілий —
Схилився за обрій.

І запахли трави,
І дерева, задивлені в затоні.
Почали таємничо наслухати.

Розплющилися квіти вечорові
І забринів десь струнний плюскіт лун.

I.

Ми гралися у фанти, в перегони,
В kota і мишу, в ритміку Далькроза,
А потім і не зчулись, як нараз
В нас заспівала молодість підлітком
І радість несподівано зросла,
Мов крила за плечима.

І забулось,
Що той рухливий і веселий пан.
Недавно ще поважний і похмурий,
Є знаний вчений, а та гарна пані
У сяйві сміху — в дійсності актриса
З зів'ялими устами і трагічним,
До гриму призвичаєним лицем.

Ви ж — ніжна і ясна — на тлі топіль,
Над люстром вод — здавались просто чудом
Мов Галятея раптом ожила.

Бо ще годину тому — були просто
Девоткою з провінції в немодній
Суворій сукні, мовчазна й чорства.

II.

І от у синій глибині небес
Затріпотіли зорі

й вплив місяць.

... Чому звемо ми „місяцем” її,
Богиню таємниці й непокою,
Селену чарівну, Астарту тьмяну,
Буття нерозділимого праматір,
Правічну й нерозгадану Іштар?

Ось впливла русалкою вона,
Лукаво розкриваючи обличчя,
Залляте срібним сміхом тишини...

Гукнули до вечері.

Але чари

Не одійшли в реальності кімнати
І не злякались — лампи, тарілок,
Ні сецесійних на стіні ландшафтів,
Ні зимної телятини й чарок.

Ми вже були, не знаючи про це,
Затруті нею: яд кружляв по жилах.
З розмови, що в'язала тільки нас.
Так просто, так природньо з'ясувалосьь,
Що вечір цей є перший і останній,
Що взавтра пароплав ваш вируша
До дальнього Стокгольму...

III.

Й поки гості
До дійсности поволі повертались,
Блакитний промінь з-за нічних віконниць
Нас раптом владно викликав у ніч,
Що вже пливла, шуміла, поглинала
Хаосом всевіт, що росла, як буря,
Вагітна шалом, пристрастю, життям,
Переситом могутньої природи,
Що рвала всі забори, що ламала
Всі стіни, всі будівлі, всі тіла.

То знявсь був вітер. Кинувсь, загудів,
Схопив, зігнув, як дівчину, тополю. . .
І от між хмар розірваних, що мчались.
Немов табун сполоханий в степу,
Вона — Іштар, скаженна від жаги,
Примкнувши з болем золоті повіки,
Крізь рев природи — мовчазна від мук —
Баляду згуби дико танцювала!

На мить одну притулені і мить
Устами уст шукавши — розімкнулись,
І руки розірвалися...

Навік?

* * *

Щаслива путь вам, дівчино з-за моря!
На нас чекають наші кораблі.
Вітайте сиве море, норд варязький,
Суворі фйорди, гавані й міста,
Скелясту землю вікінгів і далеч!

Прозорий ранок перетне мечем,
Сліпучі стріли влучать серце ночі.
Зазолотіють щогли, реї, хвилі
І крізь туман просяє світ прекрасний,
І корабель, і море, і мета.

Щаслива путь. Ні. не прощайте: знаю.
Що там, де світлість радісна панує,
Там, на високім березі затоки —
Мене зустрінуть очі, повні сині,
І серце, як мелодія припливу,
І руки, як морські вітри, крилаті,
І горді, неціловані уста.

4-5.09.1953

ПРИСВЯТА

Пам'ятаєш, як певно, як владно
Ти вела лябіринтом любови,
Аріядно моя, Аріядно!
Сонця й літа нестримана повінь.

І коли б не смагляві ті руки,
Не ті очі сафірні, як вічність.
Не ті брови твої тонколуки,
Не уста, як п'янка невідкличність,

То не мав би злотоваї нитки
І у пільмі б сліпучій загинув,
Пам'ятавши лиш срібло намітки
Та хвилясту ходу лебедину.

1944

Вілья „Аріядна”, Заліщики

ОСІННЯ ВЕСНА

Роман

1.

І от, коли ворожиш: жить,
А чи прийняти праву кару,
Між смарагдових лук біжить
Молочна бірюза Ізару.

І, знявшись у глибоку синь,
Смерекові згубивши скальпи,
Вдивляються у височінь
Камінним оком сизі Альпи.

І вічність сяє. Й дні пливуть.
І, мандрами і болем стертий,
Вже майже знаєш, як забуть,
Що сонце це — є сонце смерти.

16.08.1947

Берхтесгаден.

2.

Ви — саме така, як марив:
Не Гретхен і не Кармен, а
Зовсім інші чари —
— Замужня нареченна.

Все у Вас — тут, а не одне,

И шукати не треба, не варто.
Щось у Вас є від Джоконди
Леонарда,
Щось від феї,
Від видив казково-безсонних.
А ще щось від моєї
Земної Мадонни.

19.08.1947

Гштадт к. Пріну

3.

Давно не розмикалися уста.
На кожен рух лягає пізній спокій.
Так рани зарубцьовуються. Так
Надходить осінь в повняві високій.

Шумить таємніш ще густа листва,
Що де-не-де в ній золотіють плями.
Німіє спів. Несказані слова
Тремтять понад стернистими полями.

19.08.1947

Берхтестаден - Прін

4.

Гори і озеро — келих розлогий,
Повен молочної синяви вод.
В липах старезних серпневі еклоги
Вітер співають починає. І от

Радість кінчиться нескінчена, пізня,
Радість остання..

Осінніх сузір
Розсип дзвенітиме... Може ще пісня
Слабо лунатиме в сонний простір.

20.08.1947

Хімзее.

5.

У парку квітники та урни.
Яряться серпень жаром барв.
Якась юнацька снить безжурність,
Що не передчуває кар.

А кара буде — розум знає
Ще не скінчиш вино допить,
Що й не дихнеш спізнілим маєм,
Як все прийдеться окупить.

20.08.1947

6.

Ти серпень днів стрічаєш на межі
Жаских епох.
Тут затишок ще дише
І над баварським озером лежить
Така глуха, немов балтійська, тиша.

Невже ж гула найзгубніша із війн,
Гарчали повзи, вибухали бомби,
Ховались люди в темні катакомби,
Та не щадив їх той безокий бій.

І вік Аттіли знову воскресав,
В неволю йшли і рабство квітло знову,
І варварським огнем жорстоких слав
Освітлювало жалісну Віднову.

О, голізно історії! Тоді
Ти був немов глухо-німа Кассандра,
Що ось тепер — на суші і воді —
Приречена непроминушим мандрам.

А тут — куток, де затишок і мир,
Що їх війна байдуже оминула,
Де блакитніє лагідний простір
Прозорих вод
— і де душа заснула.

22-23.08.1947

Хімзее

7.

Вся путь — колобіг неустанний.
Ось день змінє рання ніч.
На станціях киплять каштани,
Веде осінній вітер річ

Про те, що буде, як і було,
Він все це знає наперед:

Розлуку з залізничним гулом.
Цілунків пізніх мертвий мед.

13.09.1947

8.

Осінній парк і ще одне розстання,
І строфи Рільке...

Ах, чому не дощ?

Чом цей нещадний попіл умирання
І далечінь ще не відбутих прощ?

Суха листва, покорчена від спеки,
Зів'ялі квіти, спалена трава...
Скажений Вересне, ти — вісник небезпеки.
Тікають втекти, ще поки не урвався
Останній стик, останній стиск долоні,
Останній зідох...

Натягнена струна

Ще тремтить. Та вже срібляться скроні
І гасне неповторена весна.

15.09.1947

Кульмбах

9.

Мій Серпень буде дівчина, не ти:
Занадто в тебе спогадів і яду.

І що ж тобі ці вірші і листи,
І пісня болю в шумі листопаду?

Тебе чекає ванна і готель,
І чергове повторення обряду,
Мене ж — гірський потік і — серед скель
Сріблястий цвіт із зоряного саду.

29.08.1947

Хімзее

ТРИ ПОЕЗІЇ

I.

Пір'ясті хмари ранній снігопад
Віщують.

Але жовтень ще яриться
Пожаром барв, вогнем твоїх принад.
Трояндами на вічно-юних лицах.

Ти не старієшся. Літа текли,
Як хвиль прозор, повз вічний мармур тіла
І не порушили, і не лягли
Ні зморшкою. Лиш те, що було, — змили.

І осінь ця ізнов тобі весна,
Ти квітнеш знов — крізь жовтень —
першим маєм,
Непереможно сяйвна і ясна.
І краю тій весні твоїй немає.

30.11.1947

II.

Все одійшло: дозвілля, книги,
Оселя... Розійшовсь туман
І ось ми на уламку криги,
А вколо — лютий океан.

Ми двоє, як Адам і Єва.
За обрієм — хвиляста муть

І ані голуб, ані мева
В безокім небі не майнуть.
Що ж залишилося? Якої
Нам тверді віднайти?

— Одне:

Залізо пристрасте людської
Й любови золото ясне.

12.08.1948

III.

*Чому ти — рідна? Чому ти — чужа?
Чому між нами любов — межа?
М. Рильський.*

Веранда. Столик. Недопита кава.
Над обрієм — чи не твоя зізда
З недобрим блиском, зимно-зеленкава?

Скінчився рік, що мідно загнуждав
Жагою, мов залізом невмолимим,
І порятунком — ці були уста.

О, ночі, що п'янили душним димом,
О, дні, що тверезив їх синій хміль,
І тижні рвались пристрасним нестримом.
.....

Веранда. Столик.

І раптовий біль.

Бо рік тому — тут інший був з тобою:
Ось — тінь його. Й не вистачить зусиль,

И нема такої клятви чи напою,
Щоб відігнать, забути. Щоб межа
Нас поєднала смугою ясною,

Щоб не була ти — рідна і чужа.

12.08.1949

Мюнхен

ДВІ ЕЛЕГІЇ

1.

Так — лиш поет...

Та серце захотіло

Вас тільки вперше і без вороття:

Нагої таїтянки смаглим тілом

Все чарувало заздрісне життя.

І от — буя тропічний шал волосся,

Гранати лиць і перс тугі плоди ~

Все, що пекло уяву, що верзлося

В жагучих снах палкої самоти.

О, хай життя, як завдання Фермата,

Та древній бог, що ним живе земля,

Вам смагле тіло п'яним ароматом

Прадикої дівочости налляв.

1922

2.

Не дала мені доля сталевого зору,

Ані м'язнів бронзових, ні жилавих рук,

Щоб вести корабель в далечінь неозору,

Там, де неба і моря блакитний лук.

Щоб під мірний гексаметр співучої хвилі

Стрінуть землі незнанні рожевих птиць

І жерців, що завмерли в блаженнім безсиллі,
І покірних рабів чорношкірих цариць.
Роковане коло! — червоних рифів.
Золотого піску, діамантових гір,
В непорушнім спокої замріяних грифів.
Що зміряють і важать нещадний простір.

Сушо й море, скарбів ваших не затаїти:
За архіпелагом моїх маринь
Як міраж океану мріє Таїті .—
Пливучого острову золото й синь.

Не віриш? Не хочеш? Чи ж вічно кара?
Прости... Хоч хвилину надією будь,
Що ще жде мене чорний прапор корсара,
Двощогловий бриг і блакитна путь!

1923

АЛЬБАТРОС

(Charles Baudelaire — L'Albatros).

синів височини, сріблястих альбатросів,
Що над безкраєм хвиль провадять корабель.
Буває, для забав впіймає гурт матросів
Розважити нудьгу серед морських пустель.

Та лиш поставлять їх на палубі, — ці птиці,
Володарі висот, в ту мить стають без сил:
Незграбно шкутильгать почнуть вони і биться,
Обтяжені з боків кінцями зайвих крил.

Крилаті королі! Які ж ви тут комічні!
Могутні в синяві — каліки ви тепер.
Он з люльки одному пускають дим у вічі,
Он дразнять другого, що зовсім вже завмер...

Поете! Ти також є князем висоти
І тільки угорі — ти і краса, і сила,
Та на землі, в житті ходить не вмієш ти,
Бо перешкодою — твої великі крила.

1922

З ЩОДЕННИКА

Тут осінь не дарма „індійським літом”
Прозвали.

Справді, жовтень розквіта
Рожевим золотом на зелені нетлінній.
Мов другий май. Звичайно, зовсім інший,
Невиданий, негаданий, недійсний,
Можливо, навіть дещо дикий.

День

Купається у зовсім літнім сонці,
Гарячим, як терпка, спізніла пристрасть
Вже літньої людини, (що пізнала
Завчасну весну, так і нерозквітлу.
Грозове літо в згубах блискавиць
Та серпень, що підтятий був зрадливо
Скісним дощем...)

А ночі, трохи душні,
Відслонюють весь чар сузір'я осінніх,
Що зимними д'ямантами горить
На тьмяно-теплім оксамиті неба, —
— І щось несамовите є у тім.

І так тривало довго це індійське,
Уперше пережите дивне літо,
І разом з ним росло й тривало щось,
Теж вперше пізнане.

Ти звала його „приянь”.

А я боюсь і досі називати
Те, що не має назви ні ім'я
У скудній і нестислій людській мові.

19.11.1950

ПАМ'ЯТЬ

ОСТАННІЙ ЛИСТ

*... Ім'я біблійне — Анна -
Вогнем пустелі спалює уста.
1923*

Вибачте, Ганно Редер,
Серце Вас не забуде.
Келих гіркокого меду
Офірували нам люди.
Людське, земне, долиinne
Ось перестріло нас —
Чи ж своєчасно долине
Наша невчасна весна?

Трояндо Ієрихону,
Ніжна саронська сарно,
Зустрів я земну мадонну
І — гірко мені, і гарно.
І от для анахорета
Трудна, жорстока путь...
Ганно Редер, о, Ганно Редер,
Як же звикнути? Як забуть?

10.08.1925

КРАКІВ

*W blekitnej lodzi tramwajowej
Przepłynac przez wieczorny Krakow.
L.Podhorski Okolow*

Дотримать заповіт лицарства
Нам допоміг цей промінь з мряки?—
Вознесений над світ і царства,
Лиш вічністю червленний Краків,

Так. Всі шляхи вели до нього
На плит молитвословний камінь
Каплиць, звідкіль дихання Бога
Відвіку ширилось віками.

Там спить історія, як мощі,
І все здається: ось воскресне!
І враз наш дух, сліпий і тощий,
Підійметься на гори хресні.

І раптом зникають ф'якри, авта,
Трамваї, світла і бетони,
І встане вічність вічна правда,
І місто в вічності потоне.

24.11.1920

СТАНІСЛАВ ВИСПЯНСЬКИЙ

1.

Nad jakas rzeka, w jakimś kraju...

Над Вавелем — вітри і дим,
А він горить і не згоряє.
Стає чужим родинний дім
Над річкою, в якомусь краю...

Даремно скаржитесь в віки
Сурма Маряцького костюлу, —
Він кличе порухом руки
Не цю, оганьблену і голу,

А Ту, високу й осяйну...
І дивний привид серце крає
Крізь трудний день, крізь змору сну
В незнаному, якомусь краю.

2.

*Niech nad mogila nikt nie placze
Procz jednej mojej zony, —
Na nic mi wasze lzy sobacze ...*

Над мертвим містом недосяжні зорі,
В вузьких провулках сизо від примар
І Краків — як заклятий лепрозорій,
І тіло — Лазар, і душа — пожар.

А встане день — осінній дощ заплаче

Над хвилями земної суєти.
Десь там і сміх, і брех, і лзи собаче,
А тут в кімнаті двоє: він і Ти.

3.

*Nad jakas rzeka, w jakims miescie,
Gdzie slubowalem slub niewiescie...*

Труна кімната. Крізь вікно — могила
Костюшкова. За нею — далечінь.
В фотелі дотліває утле тіло,
Переісточуючись в тінь.

Не скінчено поеми. І рисунку
Не дорисовано. Не здужає рука.
Ще б треба сили, щоб побідно й лунко
Пломінний слід прокреслити в віках.

А тут кістяк, неситим жаром зжертий,
І край якийсь, що мріє крізь вікно...
Та щоб жила Вона, та мусиш вмерти,
Зітліти і воскреснуть, як зерно.

1931

МИКОЛІ ЗЕРОВУ

Під дикий галас доброго і злого
Тих днів шорстких, коли втеряв наш дух
Співучий мелос, ще відвічний логос
Гартований болями ранив слух.

Скінчилося. Гармати знов на плуг.
Куплети кулеметів — на еклоги,
і просторінь крізь мертвий мур облоги
Свій неозорий розгортає круг.

Декретний друк вже припадає тілом.
Крамниці на вагу давно скупили
Обгорточний верлібр поліщуків

І став сонет здобутком революцій.
І логос ось зростається у муці
Із мелосом в єдиний вічний спів.

1926

На палубі, під зорями, удвох...

На палубі, під зорями, удвох.

Оркестра грає Гріга.

— Наше свято!

Вечірня Висла полум'ям нонята

І глибиною неба зорить Бог.

І бачить все — і радість, і тривогу,

І привиди минулого, і біль.

Забудь. Забудь. Різьбить свою дорогу

Наш пароплав в текучім сяйві хвиль.

1929

Купальська Ніч

З ЛІТОПISУ

1.

*Пришедше на западъ сонца,
Видівше світъ вечерній,
З Чину Вечірні.*

На западъ сонца з костуром прийшовши
І світъ вечерній видівше — осліп.
Тироль чи Шлесък, Морава чи Мазовше —
Чорства там праця і гіркий там хліб.

І серце там давно віками зжерте,
І усміх там давно зів'яв і згас.
І навіть ти, недовідома смерте,
Там — між годин — умовний маєш час.

Заплющивши заслізені повіки.
Все викликаю весни осяйні
Юнацьких літ...
І безголова Ніке,
Як фурія, проноситься в мені.

07.03.1944

2.

Не зупинитися. Жене бо
Безмежний вітер пустоти
І апокаліптичне небо
Мовчить над долом самоти.

Блакить порожня — тільки простір
Для бомбоносних літаків.
Мандруй, мандруй в земній корості
І гнів перетворяй у спів,

І уникай сліпої долі
Що необорна, як стіна.
В зловісній порожнечі волі
Без меж ширяє сатана.

Лиш злом озброєний блукає
В державі зла.

І між руїн
Добро беззахисне зникає,
І мати гине, й гине син.

08.03.1944

3.

Він чи не він? Не зрозуміти. Постаць
Імлиться і двоїться умлівіч.
Розмова — раз ускладнена, раз проста
І після цукру — на хвилину — бич.

А спостерігши, що — не легка річ,

Без відпочинку буде нерви хльостать,
Аж поки пересвідчиться, що доста.
Тоді він знову — добродушний сич.

І спробує ізнов. І змінить тон.
І навіть зручно звогчить зимні очі:
Мовляв — діяч, мандрованний масон,
Понадто — вчений, меценат, книгбчій...

І ось уже доляри, фунти, крони,
І досяжні всі візи й всі кордони.

08.03.1944

4.

Здавалося, іти нагору гірш,
Ніж підгору тепер ступати.
Злуда!
Бо муку, а не радість родить вірш
І подвиги довершує нам — Юда.

...Земних страждань трисвітла глибина.
Ясний прозор джерельної купелі —
Ось вечір, що рокує чужина
Мандрівникові людської пустелі.

І вогнищем осяяний намет
По спеці цілоденної роботи,
Акріди на вечерю й дикий мед — — —
Вся вбога радість скудної Суботи.

11.03.1944

5.

Троянди тоді не квітли,
Не співали в гаях солов'ї
І на небі кометні мітли
Не писали пророцтва свої.

Та й пророцтв би тих не читали —
Не до пророцтв було:
Вулицями вили шакали,
Чатувало безоке зло.

Всюдисуще й гидке — несито
Прогризало тишу тонку
Й вибухала смерть екразитом
У пекучо-пломіннім вінку.

10.06.1944

6.

Краєвид — мов витинка з картону.
Тло — бліда, страшна, порожня синь.
Цю тривогу згубно-безборонну —
Не збагнуть нащадки поколінь.

Цю тривогу нудно-солодкаву
Передсмак нехибного кінця
Не уявлять ті, що взріють славу
В пізнім сяйві смертного вінця.

Як віддати? Слів біблійних треба,
Що в них пал пустині клекотить:
Це лунке, пuste, порожнє небо,
Цю безбожну неживу блакить.

10.06.1944

7.

Сучасники, о вбожество мізерій.
Де взяти слів із жовчи і вогня
І на яким вогнетривкім папері
Віддять нащадкам ад сліпого дня?

Тоді весна рождала чорні будні
В плачах дощів, в прудких судамах бур,
А літо люто грало в сурми судні
І голим жахом дихала лазур.

І так тривав червлений палом червень,
І душно гас, і загорався знов,
І на трояндах, як на свіжій стерні,
Під диким сонцем запікалась кров.

І вили гуни. І текли татари.
Й — поки тряслась беззахисна земля —
Безбожнє небо повний келих кари
Зливало на оселі і поля.

Сучасники! Хто розбудить зуміє
Глухих і невидючих? Де ж візьму
Старозавітний племінь Єремії
Щоб пропалить вже неминучу тьму?

19.06.1944
Варшава

8.

*І аще сатана сатану ізженет...
Матф. 12.26*

Призиваю поміч Гасподню
На убоге моє ремесло —
Ось безодня кличе безодню
І зло порождає зло.

І зло бушує, як повінь,
І зло поглинає світ...
Поможи мені лезом любови
Виконати заповіт.

*28.06.1944
(Річниця Сараєва)*

ПРОЛОГ

У душній хаті тихо гасла мати,
А іволга кричала за вікном.

І крик той був, як крик життя, зловісний,
І радісний, і — водночас — недобрий:
І подив, і лукавство в нім бреніли...

Між тим ішов коловорот буття:

Рибалки повертались в душогубках
З ранішнього полу. Пригрівало.
Тепліла синь синюшної води
І ранок виростав все вище й вище.

Вже дід, сокиру взявши, оглядав
Яку б вербу зрубать на нові ночви,
Параска рвала на городі зелень
На борщ. Бабуня смажила курча.
І дзвінко цокотів жіночий голос:
То Климчиха сварилась з чоловіком —
П'яницею плохим та безсловесним
(У рік пізніш вона його забила
У змові з колюбовником).

Забігла

На мить позичить щось у нашій кухні
Хрещенна мати, що звалась Поліна,
Носила чорне і, хоч літня панна,
Ще мріяла про мужа. Запитала
Й побігла знов —

— — А мама ніби спала

Й не спала. Віддих був такий нерівний.

Лиш часом розкривались мутні очі,
Вона зривалась з ліжка й нетерпляче
Загадувала хліб пекти, з городу
Принести щось. І намагалась рвучко
Розпалювать в печі...

І притомніла,

І дозволяла знову положить
Себе на постіль.

Часом, подивившись

Навколо, плакала — скупі й пекучі,
Немов сухі, були її сльозинки.

Вона була свідома, що кінець
Вже на порозі, що сини і тато,
І дім цей щедрий, і город розлогий —
Ціле родинне затишне гніздо —
Осиротіють: стануть безборонні
Й беззахисні на сили Зла.

А Зло

Вже гуртувалось хмарою довкола
І ждало тільки знаку, щоб заллять
Наш тихий рай — — —

Так умирала мати

І іволга кричала за вікном.

08.03.1944

“СХІДНЯЧКА”

Ворушаться уста, немов за склом. І звуки
Не досягають. Чом в цю порожнечу зла,
За пасмуги границь, за рубежі розлуки —
Ти серце звуглене даремно принесла?

І ніби все такі ж палкі вишневі очі,
І стан, оспіваний Шевченком, і хода.
І, все ж, щось зрушене, немов би хтось наврочив,
І, все ж, щось зранене...

І так тремтять уста,
Що ось, здається, мить — і вибухне сльозами
Цей трепет мовчання, ця мука повноти...
Але ти — камінь знов. І знов — ікона. Саме
Тому, що ти — одна, тому, що ти є ти.

*Дівча з Донбасу.
Квітень, 1944. Варшава.*

АТАВІСТИЧНЕ

Десь жовтий степ, плодюча осінь,
Дзичить гарячий синій воздух...

Вони оттак жили б і досі
Розважно-мудро, ясно й просто.

На баштанах — медові дині,
На настах — блаженні бджоли,
У холодку, в солодкій тіні —
Біблійні многотрудні чола.

Повільно тягнеться розмова
Мов срібна нитка павутини.
Пахучу золоту полову
Жують воли під низьким тином.

Вже пополуднували. Знову
Машина виє на току...

Яких же ще тобі спокус?
Яких уяв, якого слова?

* * *

... Камінних стін тераси димні.
Закурених поверхів чад.
Ревучий рух — в єдинім гимні
Трамваїв, авт, вогнів, свічад.

Тут вулиці — скаженним виром
Тут небо — злякане земним
І до незримого кумира
Фабричним тиміямом дим.

А стихне вечір у знемозі,
Ліхтар розріже темноту,
І з темноти на кожному розі
Загальні нареченні ждуть.

Обличчя кожне хочеш стерти
І проклинаєш кожен крок,
Де родяться під подих смерти.
Де стережуть Нудьга й Порок.

1925

ГІРКА ВЕСНА

*Ich hab' mein Herz
In Heidelberg verloren...
Студентська пісня.*

1.

Так трудно родиться весна —
Дощами, смутками, туманом...
Мов яд нездійсненого сна
Ця ніч, від сліз і квітів п'яна.

Мов склянка мертвої води
Цей день тверезий і гріховний.
Немає сил. Зажди, зажди —
Ще будуть тижні сонцем повні.

Засяє синню сіра вись,
Ріка розтопиться блакиттю.
Зроби зусилля: помолись
Назустріч згубі й лихоліттю.

2.

Тут немає руїн. Тут війна оминула —
Може, гори закрили й сховали життя.
Старий Гайдельберг снить про веселе минуле,
Що пролинуло без вороття.

От і ми повторяємо юність і радість,
От і ми заблукали й блукаєм у нім.

І ці ночі і дні, офіровані зраді,
Не живем, не впиваєм, а — снім.

3.

І день потьмарився, і радість щезла,
Хоч над Некаром сяє ранній май.
Ритмічно ось занурюються весла,
Співає хвиля... Та весни — нема,

Спурхнула, наполохана пташина,
В незнаний вирій. Марно викликать.
Пливе ріка, байдужа і незмінна.
Пливуть віки, байдужі, як ріка.

08.05.1948

З ВАГОНУ

Лани й чужі жнива. І краєвиди,
Мов з шкільного підручника, чужі...

Ти пам'ятаєш образ тьмянновидий
Марії: серце й навкруги ножі?

І кожен порух прорізає лезом,
І кожен біль кровоточить.
І от Поглинює тебе блакитний безум
Ностальгії.

Блакить тамтих висот,
Розгін вітрів, вітрилобілі хмари
І переплив пшениць через балки,
І смак медовий хліба.

Де ті чари?

Щоб одігнати привиди палкі,
Щоб загасить, втопить у мжичці сірій,
Затамувати вічний кровоток

І полетіти в безнадійний вирій,
Та не як птах, а як сухий листок.

23.08.1948

ОДНОГО ДНЯ

Димний день. Продзичала підземка зловісно і лунко.
Коло днів замикається ще раз розладом наснаг.
І от берег ізнову...

І знову гірким поцілунком
Починається може остання, остання весна.

Тихий присмерк очей?— золотіє в них лагідний вечір,
Материнське є щось у завчасній оцій сивизні.
Та як юно тремтять ці крихкі, як у дівчини, плечі
І уста — ніби вперше розхилені взустріч весні!

І ось дим прорізає несміливий промінь. І чудом —
День спалахує сяйвом, і сяйвом стає сивизна. ...
І зникає цей город страшний, як нечиста облуда ...
І в очах молодистих з'являється вічна весна.

25.10.1950

НАД АТЛАНТИКОМ

Осінь палає холодним вогнем,
Осінь чужа і зайва.
Часом лиш вітер знайомий дихне —
Роздмухать осіннє сяйво.

Вітер знайомий, мов зовсім свій,
Рідний, херсонський сказати б.
І увижається день степовий,
Сад і Синюха, і мати.

Батько засмучений, мудрий дід,
Любі брати мої...

Де ви?

Осінь і осінь. І гасне слід.
Над хвилями тільки — мєви.

1951

Ти ніч оспівуєш...

Ти ніч оспівуєш, як я
Колись оспівував в тім віці —
Праматір вічного буття.

А день гримить з каміння й криці,
А день палає й палить все,
Що ще живе і ніжне, й любе,
І світові навбач несе
Несите пекло самозгуби.

І неминучість бачить зір
В нещадній ясності загину.

Ти ж в тайних літерах сузір
Шукаєш відповіді, сину.

31.08.1951

ПОДЕБРАДЦІ

Колегам

Багато бачили. Багато перейшли ми
Столиць і літ, і вулиць, і подій.
Куди ж ведеш нас, віку невмолимий,
Сліпий водій, чи зрячий лиходій?

Ось миготять колони і тераси
І арки замикаються в аккорд —
Вацлава Пляц, чи пишна Фрідріхштрассе,
Веселий Рінг чи Пляс де ля Конкорд.

І дочекались. І по Першій — Друга
Пройшла як смерч, і зжерла континент,
Та не було, щоб крізь обличчя друга
В розмові зимно визирнув агент.

Нас оминули заздрощі і зрада,
Бо в кожному з нас, як сяєво між злуд, —
Над луком Лаби замок Подебрада,
Креслірки гамір, молодість і труд.

І хай тепер сліпий каньйон Бродвею,
І виходи Атлантик стереже, —
Ніхто й ніщо нас не розлучить з Нею,
Ніхто й ніщо наш дух не встереже.

І навіть час — в своїй безсилий злості:
Ось стрінемося, як після злого сну,
Й, здається, знов на калиновім мості
Стрічаєм двадцять котрусь там весну.

21.08.1954

ВОЛИНСЬКЕ

О. Стефановичеві

Минулої війни окопи
Не проорать, не заорать.
Земля, мов історичний попіл:
Кохав ратай, палила рать.

І вічно спрагнена, несити
Багряних рос, багряних злив,
Вирощує лиш тоще жито
На сірій площі бідних нив.

Ще крок — і від мела Полісся
Вже не скоцюрблена сосна,
А шум волинського узлісся,
Широкий лан, лунка весна.

І вже Колодяжне, Любитів
(Які наймення і згадки!)
Де дні, як чаші недопиті,
А ночі — чорні і палкі.

Тут Леся віддихала трудно
Ходив Франко — оттут, оттут!
Де сон і глуша непробудна,
І в них загрузлий добробут.

... Та ось від Крем'янця, від Дубна
Зростає незвичайний гук:
То — Карашевич гласом трубним.
То голосом землі — Самчук.

Аж пуца зашумить волинська
Й на оксамит та златоглав
В сап'янцях легких Лятуринська
Виходить годувати пав.

Ворожить про весну колишню,
Любов вціловує в слова
І випускає сокіл-пісню
З гаптованого рукава.

12.12.1941

НЬЮЙОРКСЬКІ СТЕНОГРАМИ

М. Мухинові

І от життя веде криву
На злих координатах авеню і стрітів.

1.

В безсоняшних щілинах Мангаттану,
В каньйоні божевільного Бродвею
Ніколи — синява і сонце
— шум дерев
— і подих простору.

Ти, дню важкий,
Ти йдеш так мляво,
Все спотикаючись на перешкодах —
— заснуть — заснуть.
А старість усміхається єхидно.
І наляга велика втома дня.

О ноче, що надходиш невблаганно!

... А там,

Далеко — далеко,
Через океани, моря і гори,
За руїнами вбогої Європи —
— В лісах зеленої Шумави —
— Сольвейг!

її далекий спів,
Що ледве вгадується.

Ледь бринить.

2.

Я знаю, що надходить час — скоритесь
І примиритесь. Тяжко це й незвично.
Ще не проржавіла в мені іскриста криця,
Ще не змішалось в мені дочасне й вічне.

Ще в серці зморенім горить мета.

3.

... Коли спадає смерк.
Запалюють вогні, —
В старих провулках Брукліну брудного
З-за рогу
Раптом:
 — Постать у крилатці,
Крават, як ворон, вп'явсь в охрипле горло,
Наляті алькоголем тьмаві очі,
Скуйовджене волосся — — —
То — безумний
 Едгар
Вихаркує мені зітлілим перегаром
Одне — єдине слово: Nevermore.

І тане в електричнім смерку,
І зникає.

1952 — 1953

ПІД НОВИЙ РІК

Так вип'єм за тверезість і прозор,
За зимний розум і голодне серце.
За логіку, як лік проти музики,
За математику — протиотруту
Від всіх химер.
— За наш останній гарт!

31.12.1952